

**ЗАТВОРИ И НАКАЗАТЕЛНИ ЛАГЕРИ – КНИГА ПЪРВА**  
**ПАРИЖ, 1979г.**  
**ИЗДАНИЕ НА БЪЛГАРСКОТО ОСВОБОДИТЕЛНО**  
**ДВИЖЕНИЕ**

**ЗАТВОРИТЕ И ЛАГЕРИТЕ - ВАЖНО ОРЪЖИЕ НА**  
**КОМУНИСТИТЕ В БОРБАТА СРЕЩУ БЪЛГАРСКИЯ**  
**НАРОД**

Поставени на власт от червената армия, българските комунисти наследиха от своите предшественици известен брой затвори и наказателни лагери.

Старите затвори не бяха закрити. Сменени бяха само техните директори. Вътрешният ред и режимът бяха нагодени към "новата" система, копирана от "големия" брат.

Понастоящем в България съществуват 18 затвора: от тях 11 са за мъже 1 за жени, 2 за младежи (непълнолетни) и 4 за военни лица. Общо във всички затвори се намират над 50 000 затворници. По-голямата част от тях са с присъди за политически деяния.

Стотици са осъдените за бягство през границата. Повечето от тях са младежи. Опитите за бягство се наказват със затвор от 1 до 5 години. При груповите опити за бягство присъдите са от 3 до 8 години. Обвинените като организатори на подобни опити получават от 8 до 15 години затвор, тъй като съдебните власти таксуват бягството като криминално деяние.

Непрекъснато се увеличава броят на осъдените за злоупотреби и кражби. Това се предимно служители в държавния апарат и най-често членове на партията.

Условията в затворите са мизерни. Повечето затвори са стари, влажни, нехигиенични и без отопление. Медицинската помощ е ограничена и неефикасна. Само към два от затворите (Софийския и Ловешкия) съществуват болници. Храната е недостатъчна и некачествена. Голяма част от продуктите предназначени за затворниците се крадат от затворническата управа. Болшинството от осъдените разчитат предимно на храната, която получават от домашните си.

След 1969г. в затворите бе въведен режим на задължителна работа. Всеки два работни дни се считат за три дни излежана присъда. Към всеки затвор съществуват известен брой работни обекти. В самите затвори има дърводелници, шивачници и други работилници, както и цехове за монтьорство, бояджийство и изработване на различни предмети. Вън от затворите има зеленчукови, овощни и цветарски градини, ферми за отглеждане на добитък, свине и птици, каменни кариери, горски стопанства, тухларни и др. В някои затвори затворниците се използват за работа в заводи и фабрики, за строеж на диги и електроцентрали, по работните обекти в строителството и т.н. Произвежданите хранителни произведения и предмети се използват не само за нуждите на затворите,

но се продават и на пазара. От реализираната печалба се ползува управата на затвора.

В същото време, голяма част от стоките и предметите се присвоява от затворническата администрация.

Дисциплината и вътрешният ред в затворите са строги. Отношенията на надзирателите и началниците към затворниците са груби и нечовешки. Дребните нарушения се наказват с побой, карцер, лишаване от писма, колети и свиждане. Вследствие на инквизициите някои от затворниците получават тежки повреди, остават недъгави за цял живот или полудяват. За по-големи нарушения се издават "вътрешни присъди", които не подлежат на обжалване и на амнистия.

След излежаването на присъдите си затворниците трудно получават подходяща работа или такава по професията си. Те са принудени да работят по строежите, мините, горските стопанства и др. Отношението на властите към тях е отрицателно. Те остават белязани през целия си живот и са таксувани като врагове и предатели. Голяма част от политическите затворници веднага след като напуснат затвора биват изселвани от милицията, т.е. "въдворявани на местожителство".

Що се отнася до наказателните лагери наследени от миналия режим, те бяха затворени. Комунистите, обаче, създадоха нови и по-ужасни лагери. Терорът в тях надмина този в хитлеристките концлагери. Въведени бяха варварски методи на жестокост и мъчения, които не са били използвани никога в миналото. Цели местности от страната бяха превърнати в средновековни крепости за робски труд. Полетата по протежение на Дунав в Добруджа и Делиормана бяха оградени с двойни телени мрежи. Тук се събират непослушните и несигурни за режима граждани. За подигравка новооткритите концентрационни лагери бяха наречени "трудово - възпитателни общежития". Всъщност, те послужиха на окупаторите и диктаторите като центрове за прилагане на най-животинската инквизиция, за въвеждане на безчовечен робски труд и за физическо унищожение на невинни хора.

Концентрационните лагери бяха отворени на етапи. По-голямата част от тях се оформиха още в първите дни след обсебването на властта от комунистите. Първите лагери бяха установени на открити полета. Лагеристите живееха и работеха мизерно, сами си строяха бараки и землянки от върбови клони и папрат, измазвани отвън с кал. Те спяха на дървени нарове, без отопление и осветление. За ядене им се даваха постни чорби и парче хляб. Концлагеристите работеха под постоянния тормоз на милиционерите. Те трябваше да изпълняват високи норми по работните обекти. Онези, които не бяха в състояние да изпълнят нормите си, се задължаваха да работят през нощта, "на фенер".

През периода 1945-1947г., когато Обединената опозиция разви активна дейност срещу режима, броят на лагерите се увеличи. След нейното ликвидиране през 1947 г. ръководителите и активните членове на демократичните партии бяха изпратени в лагерите. През май 1949 г. бе отворен най-жестокият наказателен лагер "Белене" в който се въведе свиреп и нечовешки режим. Разположен на голям остров дълъг 10 километра в Дунав, лагерът заемаше площ от 95 000 декара. През него

преминаха десетки хиляди лагеристи: от всички социални и политически категории, млади и стари, жени и мъже.

Отварянето на концентрационни лагери продължи и след диктатурата на сталинистите Вълко Червенков и Антон Югов. Според достоверни данни, през периода от 1951 до 1954г. в страната е имало 76 наказателни лагери, през които са преминали около 110 000 лагеристи. Новите диктатори, които заместиха "сталинистите" и на "априлския" пленум през 1956г. формално развенчаха Сталин и осъдиха престъпленията му, продължиха да използват лагерите като средство за борба срещу недоволния народ. На мястото на освобождаваните те изпращаха нови и по-многобройни групи българи в лагерите.

През 1962 г. редица обстоятелства принудиха режима да промени тактиката си. Обявено бе затварянето на наказателните лагери, а всъщност всички лагери останаха да съществуват под формата на "трудова-възпитателни общежития". Освободени бяха само малка част лагеристи, които бяха прекарвали в различни лагери повече от 10 години. Голяма част от тях, таксувани като много опасни и непоправими и с присъди, бяха преместени в затворите.

Не е известен за сега точният брой на преминалите през наказателни лагери български граждани. Той се знае вероятно само от ограничен кръг ръководители на милицията и ДС, пряко отговорни за сигурността на режима и които изготвяха техните списъци.

Съгласно изявленията на бившия следовател в МВР, лейтенант Иван Венков, който емигрира през есента на 1977г., всяка година около 30 000 български граждани биват осъждани и изпращани в затвора. Болшинството от тях са осъдени за политически прояви.

Бивши концлагеристи, преминали през "Белене", твърдят, че през този концлагер са преминали общо над 50 000 души. Най-голям брой концлагеристи е регистрирано тук през 1953 г. - 8 000 души. Знае се също така, че в този лагер са били убити или пък са починали вследствие на инквизицията и лошите условия на живот и работа около 7 500 концлагеристи!

Концентрационните лагери съществуват и понастоящем. В тях се държат голям брой български граждани наказани под формата на "изселване". С министерско постановление 136 от 1974г. се даде право на окръжните управления на МВР да наказват "закоравели безделници" по член 329 от Наказателния закон, който предвижда лишаване от свобода до 2 години и задължително изселване с поправителен труд. От тогава милицията "прочиства" окръжните градове и столицата от "врагове" и "предатели", които биват отправяни по съкратената процедура в най-затънтените краища на страната. Десетки каменни кариери, тухларни, мини, горски стопанства и т.н. приютяват тези хиляди невинни граждани. Те са изселвани за различен срок от време, а някои дори и "до живот".

През април 1974г. Народното събрание взе решение да бъдат създадени "Специализирани трудово-поправителни общежития". По решение на Политбюро от 9 декември 1974г. в България бяха създадени "Опорни пунктове", т.е. центрове за възпитателна работа по местожителство. Голям брой такива "пунктове" има във всеки окръг.

Заслужава да изтъкнем, че с малки изключения гражданите, наказани със затвор, лагер или изселени, имат смело и достойно държание. Те отказват да се подчиняват на началниците, на техните слуги и мъчителни. С презрение се отнасят към онези, които поради страх или угодничество, или пък принуждавани от милицията, приемат да станат доносчици и провокатори. За пример могат да бъдат цитирани имената на стотици и хиляди останали живи борци и патриоти. Хиляди други оставиха костите си в мрачните килии на затворите или в лагерите на смъртта, станали жертва на мизерията, побоищата и инквизициите на служителите на болшевишко комунистическата система.

## **РЕЖИМ В ЗАТВОРИТЕ**

Правното положение на затворниците и техният режим се основават на Закона за изпълнение на наказанията (ЗИН), в сила от 15 април 1969г. Съгласно този закон за всеки затвор се изработва т.нар. Правилник за вътрешния ред. Този правилник често е в противоречие със ЗИН поради:

1. Някои характерни особености на затвора;
2. Пристрастното отношение на управата на даден затвор към затворниците и превратното тълкуване на самия закон.

По своята същност ЗИН представлява един юридически инструмент в ръцете на началника и служителите на затвора, позволяващ им безнаказано да тероризират и унижават морално и физически затворниците. Така например, още чл. II, т.2 от споменатия закон гласи:

"Изпълнението на наказанието лишаване от свобода не може да има за цел причиняване на физическо страдание или унижаване на човешкото достойнство на осъдените." Почти идентичен е текстът на чл.36, т.2 от Наказателния кодекс.

Практиката на затворите, обаче, показва, че цитираният член е вмъкнат в закона с явната цел да замаскира или оправдае за в бъдеще многобройните му нарушения.

Внасяйки в Народното събрание проекта за ЗИН, Министерство на правосъдието имаше за цел - от една страна да урегулира правното положение на лишените от свобода, и от друга, да даде на своето подведомствено учреждение "Отдел затвори" едно законно оръжие за репресии срещу затворниците.

Колкото се отнася до първата цел на Министерството, то явно е, че тя е била напълно фиктивна. Това проличава от факта, че по отношение прилагането на самия ЗИН в затворите съществува пълна анархия - от началника до последния надзирател. По-голямата част от началниците и надзирателите дори не познават закона. Нещо повече, те съставят правилници за вътрешния ред, чиито текстове са в пълно противоречие със ЗИН.

Основните положения в Закона за изпълнение на наказанията са няколко:

### **1. Право на работа**

Съгласно закона всички затворници в България са задължени да работят, при което два работни дни се считат за три дни излежана присъда. При определяне на работното място на всеки новопристигнал затворник комисията, съставена от началника на режима, отрядния началник, началниците на отделните работни обекти и заместник-началник на затвора по политическата част е длъжна да се съобразява с квалификацията на затворника и здравословното му състояние. Тези две условия, обаче, почти не се вземат предвид. Комисията се ръководи преди всичко от политическата принадлежност на затворника, неговото отношение към комунистическия режим и готовността му да служи за определени шпионски и нечисти цели на администрацията на затвора. Вън от всичко това, условията на работа, охраната на труда и отношението на началниците на работните обекти и надзирателите към работещите затворници са такива, щото накърняват техните права.

## 2. Наказания на лишените от свобода

Съгласно чл.76, глава VII (Средства за поддържане на реда и дисциплината) "За нарушаване на установения ред и дисциплината или за неизпълнение на трудови или други задължения", на лишените от свобода могат да бъдат налагани следните дисциплинарни наказания:

- а) Бележка с предупреждение
- б) Мъмрене
- в) Извънредно дежурство по поддържане на чистотата - за срок до 7 дни
- г) Лишаване от право да посещават кинопрожекции и предавания на телевизията или да участвуват в спортни прояви - за срок до 1 месец
- д) Намаляване на полагащите се по режима суми за лични разходи до 50% - за срок до 1 месец
- е) Лишаване от право на кореспонденция - за срок до 3 месеца
- ж) Лишаване от право на свиждане - за срок до 3 месеца
- з) Лишаване от право да получават хранителни пратки - за срок до 3 месеца
- и) Изолиране в наказателна килия с излизане на работа - за срок до 14 денонощия
- к) Изолиране в наказателна килия без излизане на работа - за срок до 14 денонощия

Това са т.нар. "административни наказания".

В затворите съществува и "наказателна отговорност" или "вътрешни присъди". Те се налагат от съответния Окръжен съд по предложение на администрацията на затвора за политически прояви насочени срещу режима, като: стачки, писане на позиви, нелегално изнасяне на писма, опити за бягство или бягство от затвора и т.н. или други демонстрации срещу управата на затвора. Присъдите се издават въз основа на съответните членове от Наказателния кодекс при отекчаващи вината обстоятелства. Вътрешната присъда по принцип се присъединява частично или изцяло към първоначалната, като за нея не важи правилото за амнистия или помилване.

## 3. Режим в затворите

Личният режим на всеки затворник се определя от съда при издаване на присъдата. Той бива четири вида:

а) Лек режим - по принцип се дава на осъдени до една година за леки престъпления. Съгласно този режим, затворниците имат право на:

Пари - до 15 лева месечно

Свиждане - два пъти месечно

Колети - два пъти месечно по 5 кг. храна и 5 кг. плодове и зеленчуци

Писма - три писма да изпрати и три да получи в месеца

б) Общ режим - дава се на осъдени до 5 години. При него затворниците имат право на следното :

Пари - до 10 лв. месечно

Свиждане - едно свиждане в месеца

Колети - един колет в месеца

Писма - две да получи и две да изпрати месечно

в) Строг режим - на осъдени до 15 години. При особени случаи може да се приложи и на осъдени до 5 години, когато те биват определени като "особено опасни" или на политически затворници по чл. 108 и чл. 278, 279, 280. При този режим затворниците имат право на:

Пари - до 8 лв. месечно

Свиждане - едно на 2 месеца

Колети - един на 2 месеца

Писма - едно да получи и едно да изпрати на месец

г) Усилено строг режим - дава се на осъдени от 15 до 20 години и такива осъдени на смърт. Понякога се прилага и за затворници с присъди от 5 до 15 години по същите причини, изложени в точка "в". Лишените от свобода имат право на:

Пари - до 5 лв. на месец

Свиждане - едно на 3 месеца

Колети - един на 3 месеца

Писма - едно да изпрати и едно да получи на месец.

Забележки: С изключение на Софийския централен затвор, в останалите затвори затворниците не получават на ръка пари от домашните си, както и тези заработени в затвора. Срещу тях им се издават месечни и лимитни карти, с които затворниците имат право да правят покупки от лавката в рамките само на текущия месец. Много често, обаче, неработещите затворници биват лишавани от правото да получават пари от домашните си.

Свижданията се провеждат при ненормална обстановка - усилен контрол от страна на надзорния персонал, стъклена преграда между посетители и затворници, забрана да се съобщават новини от политически характер, забрана да се ръкуват и да влизат по какъвто и да е начин и повод във физически контакт. По правилник свиждането трае 40 минути, но поради споменатите по-горе причини то много често се прекъсва, а понякога затворниците биват наказвани през следващите месеци с лишаване от свиждане. Прилагат се дори и други административни наказания - обикновено изолиране в наказателна килия (карцер). За политическите затворници свиждането се прави в сряда, а за останалите категории затворници и по усмотрение на администрацията и в други дни.

По правилник всички получени колети се проверяват основно: консервените кутии, бурканите и др- се отварят и се правят негодни за по-дълга консумация. Раздават се с голямо закъснение и през лятото по-голямата част от тях стигат до затворниците в развалено състояние. В много случаи ако колетът надвишава предвидените 5кг. той се връща обратно на изпращача и затворникът губи право да получи полагащия му се по режим колет. Изпращането на лекарства в колети е забранено.

По задължение всички изпращани от затворниците писма се предават на администрацията отворени. Те минават през най-строг контрол - било от страна на началника на отряда, било от представителя на държавна сигурност ( за политическите затворници). В кореспонденцията си затворниците нямат право да третират проблеми от вътрешно-затворнически характер, като: режим, отношение на администрацията към тях, наказания, работно време, начин на хранене и т.н. Ако в писмата бъде открит някой от гореспоменатите елементи, писмото се спира, прилага се към досието му, а на затворника се налагат различни административни наказания - най-често карциране. Затворниците от български произход нямат право на кореспонденция с чужбина. Такава могат да водят само чуждите поданици. Техните писма минават допълнителен контрол през специален отдел на Министерство на вътрешните работи. Съгласно ЗИН затворниците имат право да пускат затворени писма до следните инстанции в България: Държавен съвет, Министерство на правосъдието (отдел "Затвори"), Министерство на вътрешните работи и до съответния окръжен прокурор. Тези писма не подлежат на проверка от администрацията. В тях затворниците могат да отправят молби, да правят предложения и оплаквания относно нарушенията на ЗИН и Правилника за вътрешния ред от страна на администрацията. Практиката в затворите показва, че в повечето случаи такива затворници биват подлагани на тежки административни наказания.

Вън от личния режим на лишените от свобода, съществува и режим на самия затвор, който е групиран в т. нар. Правилник за вътрешния ред. Той се съставя най-вече по личното усмотрение на началника на затвора. В повечето случаи предвиденото в ЗИН се изопачава или напълно изменя. Най-характерен е случаят относно правото на разкладка. Тя, съгласно закона, се определя от специални таблици, изработени от Министерство на правосъдието и Министерство на народното здраве.

Всеки началник на затвора, обаче, променя тези таблици съобразно следните фактори:

1. Разхищения и кражби, извършвани от администрацията и надзорния персонал;
2. Отношение на затворниците към режима и държанието им спрямо администрацията;
3. Общата стопанска политика на отдел "Затвори".

Отдел "Затвори" е на стопанска сметка, т.е. на самоиздръжка. В резултат на това храната на затворниците е минимална както по количество, така и по калоричност. Така например за неработещи затворници дневната дажба се движи от 23 до 30 стотинки на ден. На изпълняващите средно-физически труд (дърводелци, механици и др.) разкладката е от 54 до 60

стотинки дневно. На тежко-физическите работници разкладката е от 70 до 80 стотинки на ден.

Като илюстрация на горното даваме няколко примера за дневни дажби на отделните категории затворници.

Неработещи: закуска - от 30 до 40 грама мармелад, едно канче от 300 - 350 гр. чай (слабо калоричен); обед - една чиния чорба от зеленчуци; вечеря - същата чорба, останала от обед.

Дневната дажба хляб на тази категория е 400гр.

Работещи: (средно-физически работници) закуска - чай, 50 грама мармелад, конфитюр или сирене. Понякога се сервира супа от месо (предимно пача); обед - една чиния супа и порция готвено ядене (по два пъти в седмицата с месо); вечеря - една порция готвено изключително постно, което понякога се замества с буркан от 500гр. кисело мляко.

Дневна дажба хляб - 500 гр.;

Работещи (тежко-физически работници) закуска - 50 гр. мармелад, конфитюр или сирене (много често закуската се състои от супа); обед - една чиния супа, постно готвено ядене и десерт (плодове и компоти); вечеря - порция готвено ядене.

Три пъти в седмицата готвеното е с месо.

Дневна дажба хляб - 750гр.

По силата на наказанието "Изолиране в наказателна килия", т. е. карциране. Наказаните затворници се делят на две групи:

1. Изолирани в наказателна килия с излизане на работа - тези затворници излизат както всички други на работа, като вечер спят в карцерите. Тяхната дневна дажба не се различава от тази на съответната категория работещи.

2. Изолирани в наказателна килия без излизане на работа - дневната дажба е както следва:

а) В четните дни те получават за закуска 300гр. слаб чай и 20гр. мармелад или конфитюр; обед - купа от 250 - 300 гр. разредена супа от онази, която се дава на работещите затворници; вечеря - същата супа останала от обед.

Дневна дажба хляб - 350гр. Месо на тази категория затворници не се дава.

б) В нечетните дни те получават само по 350гр. хляб и сол по желание.

Дневните дажби на останалите категории работещи понякога се променят: 5 до 10 стотинки повече или по-малко. Това се дължи на особената политика на отдел "Затвори" в даден затвор, в който са се появили недоволства и вълнения. Увеличаването на дневната дажба се извършва най-често няколко месеца преди годишнини, когато се очаква освобождаването на по-голям брой затворници.

Режимът за вътрешния ред съдържа още няколко елемента, като: постъпване в затвора и напускането му, взаимоотношения между затворниците и административния персонал, хигиенни условия, медицинско обслужване и културни прояви/

## **1. Постъпване и напускане на затвора**

След издаване на присъдата затворникът пристига в съответния затвор. Още с пристигането си той се подлага на щателен обиск, вземат му се



цивилните дрехи и му се дават затворнически такива. През периода май-октомври затворникът носи дочени дрехи (сини на цвят), а през останалото време вълнени и шинел от вълнен плат (черен или тъмносив). По желание затворникът може да получи от склада и по два чифта бельо за всеки шест месеца. По принцип той може да използва собствени обувки, долно бельо и ризи. Тези, които нямат обувки, могат да получат гумени цървули.

По правило при постъпване затворниците не се разпределят веднага в съответните отряди или отделения. Те изчакват няколко дни да преминат пред една комисия по режимиране, която е съставена от: заместник-началника по режима, заместник-началника по политическата част, отрядните началници и началниците на работните обекти. Тази комисия потвърждава режима определен от съда и съобразно члена, по който даден затворник е осъден, го разпределя в съответния отряд или отделение и му определя работното място.

Напускането на затвора става както следва:

а) След излежаване на присъдата;

б) При амнистия;

в) При помилване - което става със специален указ на Държавния съвет. Указът е личен и се отнася само за лицето, вписано в него;

г) При предсрочно - условно освобождаване. Обикновено се прилага за лица излежали две - трети от присъдата си. Най-главното условие, обаче, е тези затворници да са участвували активно в мероприятията на затворническата администрация, да са сътрудничели на същата и да са имали "примерно" държание.

Предсрочно-условното освобождаване се извършва по предложение на началника на затвора или на т.нар. наблюдателна комисия към окръжните народни съвети. Самото освобождаване се извършва от комисия в състав: окръжният прокурор или негов заместник, началникът на затвора или негов заместник, представителят на наблюдателната комисия и отрядният началник на съответния затворник. Комисията заседава всеки два месеца. При напускане на затвора затворникът е длъжен да предаде зачислените му вещи, инструменти, книги от библиотеката, за което му се издава съответен документ. Ако липсва нещо от гореспоменатите неща, затворникът го заплаща в троен размер. Отново на всеки затворник се прави щателен обиск: затворниците нямат право да изнасят никакви вещи, принадлежащи на затвора, или които те са направили вътре, запечатани писма, а също така и саморъчно написани от тях материали със съдър--12-жание насочено срещу властта.

На затворника се издава от администрацията бележка в два екземпляра, която му служи в продължение най-много на две седмици като документ за самоличност. Едната от бележките се представя на съответното градско или окръжно управление на МВР, срещу която той получава личния си паспорт. Другата остава в наблюдателната комисия към Окръжния народен съвет, която съгласно ЗИН е задължена да осигури на бившия затворник работа и евентуално квартира, ако няма такава.

## **2. Отношения между затворници и административен и надзорно-строеви персонал**

Съгласно правилника за вътрешния ред, затворниците са длъжни да се обръщат към длъжностните лица в затвора с обръщението "Гражданино" и да застават мирно на не по-малко от един метър от тях. Вътрешният правилник не определя норми и правила, а позволява на административния и надзорен персонал в затвора да определят обноските си към затворниците по свое усмотрение. В повечето случаи тези обноски са груби и нечовешки, което зависи от културата и възпитанието на съответното административно лице. В редки случаи някои надзиратели се отнасят човешки със затворниците. Често в затворите се практикува физическо насилие - побой и други видове наказания.

Съгласно ЗИН окръжният прокурор е длъжен да съблюдава правилното приложение на текстовете на закона и да взема лично мерки за наказване на всички нарушения във връзка с този закон. Той е длъжен веднъж в месеца да посещава затвора и да изслушва всички молби и оплаквания на затворниците за извършена спрямо тях несправедливост и дискриминация. Практически, обаче, окръжните прокурори посещават затворите по два-три пъти в годината, минават по килиите придружени от управата и надзирателите, не обръщат внимание на оплакванията и във всички случаи вземат страната на администрацията. Така затворниците се страхуват да се оплакват. На онези, които се осмелят да се оплачат, се налагат сериозни административни наказания.

Всеки началник на отряд или длъжностно лице се старее да завербува измежду затворниците доносчици и шпиони, които редовно му донасят за настроението и проявите на затворниците. Тези неща се възнаграждат с някои облаги и по този начин се поощрява доносничеството и подлостта от страна на слабохарактерните затворници.

## **3. Хигиенни условия**

Те са предоставени на добрата воля на началниците. В много затвори липсват тоалетни, канализацията е в много лошо състояние, баните са недостатъчни и зле уредени, пералните не всякога функционират нормално и т.н. Това води до заболявания и до зарази. По два пъти в месеца на затворниците се дава по половин калъп сапун.

## **4. Медицинско обслужване**

Във всеки затвор съществува "стационар", който се обслужва най-често от медицински техници -кадри със средно медицинско образование. Подготовката им не отговаря на изискванията за медицинско обслужване. Тези технически лица са неспособни да определят точната диагноза на заболелия и да вземат съответните мерки.

Съществуват и лекарски и зъболекарски кабинети, в които два пъти седмично идват лекари от града по за два-три часа. Те нямат практическа възможност да прегледат дори и половината от нуждаещите се от медицинска помощ затворници.

Понякога болните се оставят в "стационара" за определени от медицинските техници дни. При особено тежки случаи те се закарват в

съответната окръжна болница за лекарска интервенция, в която могат да останат най-много три дни под охраната на служители в МВР.

За всички затвори съществуват две болници -една към Софийския централен затвор за хирургически интервенции, и другата за невро-психически заболявания към окръжния затвор в Ловеч-

Лекарства отвън могат да се получат само с разрешението на медицинските техници, но по принцип такива не се разрешават.

Медицинските техници имат право да освободят болните затворници от работа до пет дни. Външният лекар, който посещава затвора - до 10 дни. За по-тежки случаи затворниците се поставят на лечение в "стационара" или пък се изпращат в болницата в София.

## **5. Културни прояви**

Те се планират и ръководят от заместник-началниците на затворите по политическата част.

Съществуват следните видове културни прояви:

а) Вътрешно - затворнически фестивали - провеждат се веднъж в годината, на проявилите се затворници се раздават различни награди с пропагандна и поощрителна цел. С това се преследва интегрирането на колкото се може повече затворници в политическите мероприятия на администрацията.

б) Кинопрожекции - в различните затвори прожектирането на филми е различно по време. Обикно-вено за работещите затворници те са един път седмично, за неработещите по два пъти седмично. Наказаните и изолирани затворници нямат това право. Най-често се прожектират пропагандни филми, предимно съветски, или западни с явна комунистическа тенденция.

в) Телевизия - телевизори има във всеки отряд, но на затворниците е позволено да гледат програмата на българската телевизия само до 20 часа. Имат право да гледат програмата на телевизията само онези затворници, които служат под различни предлози на администрацията.

г) Вестници и списания - всеки затворник има право да се абонира или да бъде абониран отвън за неограничен брой български и съветски вестници и списания. На наказани и изолирани затворници вестници и списания не се позволяват.

д) Книги - във всеки затвор съществува библиотека, където почти всички книги са с комунистическо съдържание. Понякога има и книги от западни класици или пък от автори, критикуващи капиталистическия строй. Библиотекарите са затворници, назначени от администрацията. Книги се раздават всеки ден в ограничен брой - по две на затворник.

Получаването отвън на книги е забранено. То се позволява само на затворници, които се използват за доносничество и шпионаж. В редки случаи се разрешава получаването на учебници и речници.

е) Спортни прояви - организират се главно срещи по баскетбол, тенис на маса и шах.

Културните и спортни прояви, запланирани от администрацията, се провеждат за целия затвор от т. нар. "Съвет на колектива". В него влизат: затворник назначен от администрацията и представители на различните

отряди. Отделно за всеки отряд съществува "Отряден съвет", който фиктивно се избира от затворниците, но фактически се назначава от администрацията. Съставът му е от 5 до 7 души.

## **ОКРЪЖЕН ЗАТВОР В БУРГАС**

Стар затвор, използван от миналия режим преди 1944г. В него се държат политически и криминални затворници. След 1944г. затворът служи и на комунистите. През него преминават затворници и от двете категории.

Адрес: Затворът се намира в западните покрайнини на града, на брега на Бургаското езеро. Сградата е стара, масивна, на три етажа, със сиво-пепелява мазилка.

### **РЕЖИМ**

Режимът в затвора се счита за строго-дисциплинарен. Затворниците са под строг контрол. Това се отнася по-специално за важните и опасни политически затворници. Криминалните затворници се ползват с привилегии. Също така се ползват с привилегии и затворниците, които са били членове на партията и тези, които са заемали отговорни служби. На последните се позволява да четат вестници, да имат радио, някои дори и телевизор, и т. н.

Както и в останалите затвори, ръководителите много държат на изпълнението на вътрешния ред, на подчинение то и работлепието. Всяко нарушение на реда се наказва. Побоищата са редовно явление, но най-страшното наказание е карцирането. При карциране затворникът получава съвсем малко храна и е напълно изолиран. Килиите, служещи за карцер, са тъмни, влажни и без вентилация.

Отопление в килиите на затворниците изобщо не се осигурява. Много рядко, само при големи студове се пуска парното. Но канцелариите на администрацията са винаги и добре отоплени.

Храната е слаба и недостатъчна. За закуска се дава чай без захар и една лъжичка мармелад или халва. За обяд и вечеря - черпак рядка чорба от фасул, зеле, картофи и праз. По два пъти в седмицата се сервира месо. Използува се замразено месо, което е често вмирисано или безвкусно. Рибата се дава съвсем рядко /веднаж в месеца/, макар че Бургас е разположен на морето.

### **БРОЙ НА ЗАТВОРНИЦИТЕ**

Броят на затворниците варира. Затворът може да побере средно около 1400 - 1500 души. Към затвора, обаче има много работни обекти, на които могат да бъдат настанени около 1800 до 2000 затворници.

Бивши затворници твърдят, че в някои периоди, като например - след 1965г. и след 1972г. в затвора и на работните му обекти е имало около 3800 до 4000 души затворници.

Ето и някои цифри:

През 1969г. в затвора около 950 души, на обектите 1200 д.

През 1971г. в затвора има около 700 души, на обектите - 1300 д. През 1973г. в затвора - 850 д., а на обектите - 1600 д.

След това броят на затворниците се е увеличил.

Тъй като през последните години на работните обекти са настанявани голям брой наказани граждани /особено младежи/, броят на затворниците сега е над 2000 души. Тези временни наказания са налагани от Окръжното управление на МВР за леки политически или хулигански прояви и траят от 15 дена до 3 месеца.

От споменатите 2000 души затворници половината са в затвора, а останалите са по работните обекти.

## **РАБОТНИ ОБЕКТИ**

### А. в самия затвор:

1. дърводелски и мебелен цех
2. цех за стругари и шлайфисти
3. цех за бояджии
4. цех за изработване на рибарски мрежи

### Б. вън от затвора:

1. каменна кариера в с.Камено /Бургаско/. Тук се копаят строителни материали.
2. каменна кариера в с.Атия за произвеждане на павета и материали за настилка на шосета.
3. тухларница край Бургас /бившата тухларна "Яна Лъскова"/, в която се произвеждат тухли за строителството.
4. военен обект край Бургас. Тук се изработват стоманени тръби за военни цели.
5. минерални бани в с.Житарово. Извършват се различни груби работи за поддържане на баните.
6. Нефтохимически завод. Затворниците извършват различни груби работи.
7. Мина "Черно море" /край Бургас/. Копаят се медни руди.
8. Пристанището в Бургас. Затворниците извършват строителни работи на риболовното и на търговското пристанище.
9. Държавноземеделско стопанство в с.Оризаре, край Несебър /полска работа/.
10. различни строителни обекти в Бургас и околността. Вършат се изкопи и друга груба работа.

Броят на работните обекти към този затвор е значителен. Групите се превозват всяка сутрин до обектите и вечер се връщат в затвора. На двете каменни кариери, на тухларната и в мината "Черно море" се използват за работа предимно политическите затворници.

## **РЪКОВОДИТЕЛИ НА ЗАТВОРА**

след 1968г.

### Началник:

Полковник Тодор Д. ВАНКОВ. Полковник Ванков е познат като началник на Софийския централен затвор /1956-1 962/

Според бивши затворници, през есента на 1962г. полковник Ванков бил отстранен. Това било станало поради влошаване на отношенията му с полковник Иван Горинов - заместник-началник по режима на Софийския затвор. Горинов лично потърсил смяната на полк. Ванков.

Изглежда, че полк.Ванков е държан изолиран /отстранен/ само през 1963г. След това от началото на 1964г. той е началник на затвора в Ловеч; през 1968г. той е вече началник на затвора в Бургас.

Предполага се, че и понастоящем той изпълнява тази длъжност. Затворници, преминали през затвора в Бургас през 1973г. твърдят, че полковник Ванков се намира още там.

#### Заместник-началници:

##### 1. Полковник ЯНЕВ /по режима/

Роден е през 1923г. в Бургас /или в Бургаско/. Служител в милицията от 1944 г. Изпълнявал е важни длъжности по линията на Държавна сигурност. Активен и фанатизиран член на партията. Познат е като интелигентен и хитър. Жаден за постове и за слава. От 1968г. е зам.-началник на затвора. Държането му в затвора е лошо - има организирана голяма мрежа от доносници и шпиони. За дребни прояви наказва строго затворниците. Той е висок на ръст, с кестеняви прошарени коси и черни дебели мустаци.

##### 2. Майор КОСТАДИНОВ /по политическата част/

Костадинов е 48-50 годишен, родом от Бургас. Дълго време е служил в Окръжното управление на милицията в Бургас. Заема тази длъжност от 1965 или 1966г. Държи се като диктатор и садист.

Забележка: През затвора в Бургас преминават голяма част от заловените бегълци по протежението на турската граница - от Свиленград до Малко Търново. Заловените преминават следствие в Окръжното управление на МВР в Бургас /от органите на Държавна сигурност/, след това те са съдени в Бургас, прекарват известно време в затвора в Бургас, след което се препращат в други затвори.

## **ЗАТВОР В БОБОВДОЛ**

Преди много години в мината за въглища край с.Бобовдол, Кюстендилско бе създаден наказателен лагер. През него преминаха голям брой активни опозиционери срещу комунистическия режим. /Като концентрационен лагер Бобовдол е описан отделно в частта посветена на лагерите/. Според някои, лагерът е бил закрит през лятото на 1949г. и лагеристите са били преместени в лагера "Белене". Според други мнения той съществувал до есента на 1962г. и след закриването му е бил превърнат в затвор.

### **ОПИСАНИЕ**

Затворът се намира в мината за каменни въглища край бившето село Бобовдол, Кюстендилско /обявено напоследък за град/. В мината съществуват 2 рудника за въглища - старият рудник Бобовдол и рудника"Север".

До 1973г. затворниците живееха в примитивни дървени бараки, боядисани в зелено, а след това бяха построени едноетажни сгради. Затворът, е ограден с каменен зид. На четирите му ъгли има високи кули, в които въоръжени с автомати милиционери охраняват затворниците. Пред зидовете е опъната висока телена мрежа. Между каменната и телената огради се пускат дресирани кучета, за усиление на охраната.

## **РЕЖИМ**

В затвора се държат политически и криминални затворници. Втората група е доста пъстра: от осъдени за криминални деяния, до заловени при опит за бягство през границата, за хулигански прояви, помаци и цигани обвинени в различни деяния. Тук има затворници от всички 4 категории - общ режим, лек режим, строг режим и усилено-строг режим.

Затворниците са длъжни да работят. Малцина се осмеляват да откажат. Отказалите да работят биват принуждавани да приемат работата. Затворниците работят на три смени по осем часа. Разпределени са в три отряда. В първия отряд работят затворниците от усилено-строгия режим. В останалите два отряда са тези от останалите режими.

На всички работни групи /отряди/ се определят задължителни норми. Тези норми са винаги много високи и е почти невъзможно да бъдат изпълнени. Нека припомним, че храната е слаба и условията на труд и живеене са далече незадоволителни!

Проверки се правят сутрин и вечер, така че от затвора е почти невъзможно да се избяга. Храната е слаба и недостатъчна. Сервира се главно чорба от фасул, зеле или картофи. По два пъти в седмицата се дава малко месо. Съвсем рядко се дават плодове и десерт, Затворниците получават дневно по 700 грама хляб. Онези, които не работят, получават по 450 грама.

Често затворниците се наказват за дребни прояви. Наказанията се състоят в карциране. За карцер е приспособена една дървена барака, която е мръсна и влажна, понякога на пода има вода.

Веднаж в седмицата затворниците се бръснат и стрижат от бръснар, който е също затворник. Бръсначите са винаги изхабени и бръсненето е мъчително и търпяно като истинско наказание.

## **БРОЙ НА ЗАТВОРНИЦИТЕ**

Затворът може да побере около 1500 души. Броят на наличните затворници е непостоянен, тъй като постоянно някои напускат и идват нови. Така например: През 1969г. в затвора имаше около 600 души затворници; през 1971г. - около 700 - 750 души. През 1973-1974г. - около 1200 души; през 1975-7г. - около 750-800 души.

## **РЪКОВОДИТЕЛИ**

/от есента на 1962 до есента на 1967/

Началник:

подполковник Йорданов

Роден през 1920г. в Кюстендилско. Стар служител от милицията. През есента на 1967г. е бил осъден на 10 години затвор за вземане на подкупи и рушвети от близките на затворници. Той обещавал да уреди да бъдат

помилвани и освободени от затвора предсрочно. Излежал е присъдата си в Софийския централен затвор!

Зам-началници:

1. Лейтенант Кирил ВЕЛИНОВ /по режима/
2. Капитан .... /по политическа та част/
3. Капитан .... /по стоп. част/

След есента на 1967 г.

Началник: Майор Кирил ВЕЛИНОВ

Роден през 1924г. в Кюстендилско. Стар служител от МВР и Държавна сигурност.

След 1962г. е заместник-началник на затвора по режима с чин лейтенант. След отстраняването на подполковник Йорданов през есента на 1967г. бил назначен за началник с чин капитан. През 1971 станал майор. Напоследък се говори, че е станал подполковник.

Много строг и взискателен. Наказва и бие затворниците.

Зам.-началници:

1. Капитан Велин Андонов /по режима/
2. Капитан Димитър Стоименов /по политическата част/
3. Капитан ..... /по стоп. част/

И тримата заемат тези длъжности от есента на 1967 г.

Началници на отреди

1. Старши лейтенант Спас Гачев Райков от 1967г. е началник на първия отряд.
2. Лейтенант ....Николов - от 1967г. е началник на втория отряд.
3. Капитан ....Дюлгерев - от 1967г. е началник на третия отряд.

Надзиратели

В затвора има над 20 души надзиратели, девет от които са старшини. Има и около 15 милиционери, които придружават групите на работните обекти.

**ИЗЯВЛЕНИЯ ЗА ЗАТВОРА**

На Любчо Маринов Николов, роден на 19 август 1939г.в София, местожителство - Русе. По професия - шофьор. Напуснал България на 17 ноември 1977г., през Югославия пристигнал нелегално в Италия на 28 дек. 1977г.

В този затвор прекарах от 1973г. /14 април/ до 29 април 1974г. Тук дойдох от затвора във Враца. Това е фактически старият концентрационен лагер, който след 1963г. е превърнат в затвор.

Съществуват два работни обекта:

1. Старият рудник/ Бобовдол 2/
2. Рудник "Север"

На първия обект работят затворници с лек и общ режим. В рудника "Север" работят такива от строгия и усилено-строгия режим. Работи се на три смени, шест дни седмично, по осем часа на ден. В неделя работят



само дежурните. Работата е задължителна. Отказващите да работят са наказвани и карцирани.

### **БРОЙ НА ЗАТВОРНИЦИТЕ:**

През 1973 и 1974г., когато аз бях в този затвор, тук имаше около 1200 души затворници.

Затворниците са разпределени в три отряда:

1-ви отряд - затворници с усилено-строг режим /УСР/

2-ри отряд - затворници със строг режим.

3-ти отряд - затворници с лек и общ режим. Тук са главно циганите.

## **ЗАТВОР В БЕЛЕНЕ**

На остров Белене съществуваше от май 1949 до дек.1962г. наказателен /концентрационен/ лагер. След закриването на този лагер, тук бе създаден затвор за политически затворници.

### **ОПИСАНИЕ**

Затворът се намира близо до гарата. Сградата е едноетажна и тук се намира само администрацията. Затворниците престояват тук само по няколко дни, за да бъдат регистрирани и след това се изпращат на остров Белене, където се намират работните обекти и където се излежават присъдите.

Прехвърлянето на затворниците на острова се извършва с помощта на понтони. Затворниците са завързани по двама и така се качват на понтоните.

### **РЕЖИМ**

Режимът и храната на отделните работни обекти са различни. Но във всеки случай храната е слаба, въпреки че на обектите се произвеждат много плодове и зеленчуци. На затворниците е забранено да ядат плодове и зеленчуци, когато ги берат. Много често охраната ги наказва за това, че са си позволили да изядат една диня или един

кочан царевица. Затворниците живеят на работните обекти в бараки. Бараките са плетени от върбови пръти и измазани с кал. В бараки са настанени и администрацията и началниците.

През 1972г. към всеки работен обект са построени постоянни сгради и през пролетта на 1973г. затворниците са настанени в тях.

От помещението за живеене до работните обекти затворниците се охраняват от въоръжени с автомати милиционери. Милиционерите са придружени от дресирани кучета. Затворниците, в повечето случаи, трябва да отидат до работните обекти бегом. Това се прави с цел за икономия на време /за да могат да бъдат изпълнявани работните планове/. Провинените работници се наказват с бой или с карциране от 14 дена. Карцерът представлява специална килия без легло. На карцираните се дава храна един път на ден - през ден парче хляб и сол,

или хляб и супа /която е почти топла вода/. Често карцираните биват жестоко бити, по голо, с бичове и тояги. За подигравка с наказания милиционерите казват: "Съблечете се, защото дрехите ви нямат никаква вина за да бием и тях!".

Побоищата са редовно явление. Те се прилагат и при неизпълнение на нормата.. Не се държи сметка за възрастта на затворника, нито каква присъда има, нито за какво е осъден. Биенето по работните обекти се извършва по много груб и жесток начин. Затворникът е принуден да лежи на земята и така започват да го налагат с тояга. Някои милиционери стъпват на главата на наказания и така го бият.

## **РАБОТНИ ОБЕКТИ**

Към затвора съществуват пет работни обекти. Те се намират на остров Белене, който обхваща 96,000 кв.метра площ. От тях 53,000 кв.м се обработват, останалите са гори и блата.

### **Първи работен обект**

Тук са настанени затворниците с присъда до една година. Използват се в дърводобива: сечат тополи, върби и др. Една част от изсечения материал се употребява за отопление, а другата за изработване на различни предмети. Работата е тежка, сече се наръка. Всеки затворник трябва да изсече по пет куб.метра дърва на ден. Поединично изпълнението на такава норма е невъзможно, затова затворниците работят на групи.

### **Втори работен обект.**

На този обект са настанени затворниците от строгия и усилено-строгия, режим, т.е. тези с по-големи присъди. Тук, те се използват за полска работа: засяват различни земеделски култури като царевица, цвекло, дини, коноп и др. През есента прибират реколтата, през зимата плетат високи кошове за сено, кошници, рогозки и др. И тук нормите са твърде високи. Така например, затворникът, когато се касае за земеделски култури, трябва да окопае един декар и половина на ден. И на този обект работниците са принудени да се групират ,за да си помагат. На този обект се намират и следствените затворници, както и тези, на които не е дадена окончателна присъда /оне зи, които са обжалвали присъдата си/. Те са настанени в специално отделение, наречено "запечатка " - защото са изолирани от останалите затворници. Настанени са по 10-15 души в килия. Те също се използват за полска работа.

Затворниците от този работен обект живеят в двуетажна сграда: на първия етаж са канцелариите на администрацията и началниците, както и столовата, а на втория са килиите на затворниците. Всяка сутрин затворниците са откарвани на работните обекти, някои от които са отдалечени на няколко километра; вечер се връщат под охрана на четирима въоръжени с автомати милиционери и четири дресирани кучета. За неизпълнение на норма или за недоброкачествена работа затворниците се наказват с бой.

### **Трети работен обект.**

Затворниците се занимават с животновъдство. Отглеждат се коне, крави, овце и свине. Тук работят затворниците с лек режим.

#### **Четвърти работен обект е риболовството.**

Лови се риба в блатата, които са свързани с Дунава. Рибата се развъжда изкуствено или пък идва по каналите от Дунав. Работещите на този обект са с лек режим.

#### **Пети работен обект.**

Тук са граждани, изселени през различни периоди, някои от тях завинаги. Голяма част от тях са турци, помаци и цигани. Изселените не са съдени от съд, а са наказани от окръжните управления на МВР съгласно чл.14 от Закона за милицията. Тази категория нещастници е изолирана от затворниците с присъди. Настанените тук се използват изключително в дърводобива. Затворниците-лагеристи са разпределени на групи.

Забел.: Групата на изселените е описана подробно отделно като **НАКАЗАТЕЛЕН КОНЦЕНТРАЦИОНЕН ЛАГЕР.**

#### **БРОЙ НА ЗАТВОРНИЦИТЕ.**

Броят им е естествено променлив, но средно тук се намира около 1,200 затворника, без изселените. През 1972/73г., обаче те са били около 2,000 души.

#### **РЪКОВОДИТЕЛИ**

От 1962 до 1967 г.

##### Началник:

полк. Никола Томов, роден през 1918 или 1919г. Стар служител в МВР и Държавна сигурност. От септември 1959 до дек.1962г. е началник на бившия наказателен лагер Белене. След закриването на лагера той станал началник на затвора. Със затворниците се държи много лошо. След 1976г. е преподавател във Военната академия "Г.С.Раковски" в София.

##### Зам.-началници

1. Подполковник Величко Свиленски /по режима/. Роден през 1922г. в Русенско. Стар служител в МВР и Държ.сигурност. Заемал е важни длъжности. От 1958 до 1962г. с чин майор е заместник-началник по режима на наказателния лагер Белене. След дек.1962 е повишен в чин подполковник и назначен за зам.-началник на затвора по режима. Както в лагера, така и в затвора държанието му спрямо затворниците е отвратително.

2. Подполковник....Кънев /по политическата част/.

3. Майор ..../по стопанската част/.

От есента на 1967 до есента на 1973

##### Началник: Полк. Величко Свиленски, опи-

сан по-горе като зам.-началник на затвора/. През есента на 1967 г. заместил полк.Томов като началник на затвора. На тази длъжност останал

до есента на 1973, когато бил поставен за началник на Окръжното управление на МВР в Русе.

#### Зам.-началници

1. Подполковник . . . Басаров /по режима/ Роден е през 1925 или 1926г. Стар служител в МВР и Държавна сигурност. През есента на 1967г. е зам.-началник на затвора по режима, на мястото на полковник Величко Свиленски. По държание със затворниците не се отличава от другите началници.
2. Капитан Здравко Кунев /по политическата част/. Роден през 1930/31г. в Русенско. Много старателен и изпълнителен. Бие и наказва затворниците.
3. ..../по стопанската част/

След есента на 1973г.

Началник: Полк.....Басаров /описан ка-зам.-началник на затвора/. През есента на 1973г. с чин полковник станал началник на затвора.

#### Зам.-началници

1. Майор.... /по режима/
2. Майор Здравко Кунев /по политическата част/
3. Майор..... /по стопанската част/ Надзиратели
  1. Старшина . . . .Митрев. От дълго време е надзирател в затвора. Роден е във Видинско. Проявен побойник.
  2. Старшина....Данов. От дълго време е надзирател в затвора. Роден е в Беленско. Извършил е редица престъпления спрямо затворниците.

#### **ДЕКЛАРАЦИИ НА БИВШИ ЗАТВОРНИЦИ**

Веселин Тинков Йорданов, роден на 24 окт.1953г. в Габрово. Адрес: ул."Георги Генев" №73, семейно положение - неженен, образование - средно, професия-шофьор /електроженист/. Напуснал България на 30 септ.1976г. и нелегално пристигнал в Италия на 10 ноември 1976г. Дезертър от армията /от септ.1975г. до до септ.1976г. служил в трудовите войски, от където избягал./

За опит за бягство през границата, през септември 1972г. ме осъдиха на три години и шест месеца затвор. От 15 септември 1972 до 10 януари 1973г. бях в Софийския централен затвор; от 10 януари 1973г. до 3 април 1975г. - в затвора в Белене.

Администрацията на затвора се намира в гр.Белене, близо до брега на Дунава. Белене е известен като остров "Персин", или както затворниците го наричат "Остров на смъртта". В затвора прекарах цялото време на Втори работен обект. Тук се намираше група от 100 души с усилено-строг режим, които се държаха изолирано. Това бяха пре -димно затворници с политически прояви. В лагера те бяха наказвани и бити често, под най-различни поводи. Бил съм свидетел на десетки случаи,когато милиционерите нанасят побой над затворници. Възрастни хора се молеха през сълзи, да не ги бият, но милиционерите не се трогваха.

Декларация на Любчо Маринов Николов, роден на 19 август 1939г. в София, живущ в Русе. По професия - шофьор. Напуснал България на 17

ноември. Пристигнал нелегално в Италия /през Югославия/ на 28 дек.1977г.

В затвора в Белене престоях от 20 окт.1972г. до 17 януари 1973г. Бях осъден, на 2 години затвор за побой над един агент от ДС, който беше замесен в убийството на брат ми.

Нашият работен обект се ръководеше от старшините Митрев и Данов, четиридесетгодишни, първият от Видинско, вторият от Беленско. Тези двама садисти се държаха като истински палачи спрямо затворниците. За усилено наблюдение над затворниците се използваха и 11 отлично дресирани кучета,

В този затвор всички осъдени се използваха за тежка физическа работа. Тук се изпращат затворници от далечни краища на страната, за да не ги посещават близките им. По този начин семействата се разпадат, което, впрочем се и цели от режима. Затворниците често са лишавани от кореспонденция, колети и пари.

Храната е слаба. Дава се главно чорба. Плодове и зеленчуци са рядкост. Често затворниците са наказвани, защото са си позволили да изядат една диня или един кочан царевица!

## **ЗАТВОРИ ЗА НЕПЪЛНОЛЕТНИ**

### **/Трудово-поправителни общежития/**

Българската младеж отказа да служи на комунистическия режим. Тя не само че не възприе натрапените ѝ марксистки идеи, но открито и смело се противопостави на диктатурата на комунистическата партия.

Режимът бързо реагира срещу свободолюбивите идеи на младежта. Още в първите години след 1944г. милицията си послужи с нечуван терор и с безброй принудителни средства се опита да сломи съпротивата на младото поколение.

В първите години, младежи и въз -растни деляха обща съдба в затворите и лагерите. По-късно, обаче, младите бяха изолирани в специални лагери и затвори. Първите такива лагери се появиха към 1953-52г. - по време на най-усилената и напрегната насилствена колективизация на селското стопанство. Това беше през управлението на диктатурата на В.Червенков и А.Вгов.

Младежките затвори по ирония на съдбата бяха наречени "Т.В.О." /Трудововъзпитателни общежития/, т.е. общежития, в които младите се превъзпитават и учат на труд. Всъщност това са истински наказателни лагери за робски труд. В тях младите не само, че се изолират от външния свят, но се подлагат на терор и на мъчения!

Понастоящем съществуват следните затвори за младежи и девойки:

1. Трудово-поправително общежитие в гара Бойчиновци, Михайловградско.
2. Трудово-поправително общежитие в с.Подем, Плевенско.
3. Трудово-поправително общежитие в с.Враня Стена, Благоевградско.

## **ТРУДОВО - ПОПРАВТЕЛНО ОБЩЕЖИТИЕ В**

## **ГАРА БОЙЧИНОВЦИ**

Открито е през 1951 или 1952г. В него се държат младежи и девойки от 14 до 18-годишна възраст. Затова властите го наричат затвор за непълнолетни "А.С.МАКАРЕНКО ". След 1971г. поради откриването на други затвори за млади, тук вече не се затварят девойки. Затворът се специализира само за момчета.

През първите години тук са изпращани младежи и девойки с присъди, както и такива, наказани от местните власти. След като се "поправят" младежите и девойките са били освобождавани. Напоследък тук се изпращат младежи с присъди - както политически, така и криминални, включително и младежи, направили опит за бягство през границата.

Непълнолетните се съдят по чл.63 от Наказателния закон. По този член те получават максимална присъда до 10 години. На лица под 18-годишна възраст смъртна присъда не се издава. На младежи, които са отбили редовната си военна служба може да се издаде смъртна присъда дори и преди навършването на 18-годишна възраст. Но, в такива случаи тя рядко се изпълнява.

Ако младежът е осъден и по други членове на Наказателния закон, както и по чл.63, предвидената по тях присъда се налага наполовина.

Описание на затвора

Затворът се помещава в една бивша казарма. Сградата е едноетажна, със сива мазилка отвън. Той може да побере до 1,000 души. Ограден е с двойни телени мрежи, между които се движат дресираны кучета. На четирите му ъгли има високи кули, в които денонощно се намират въоръжени с автомати милиционери. Дворът е голям. В едната страна се намират помещенията за затворниците, в другата - канцелариите на началниците и администрацията, както и кухнята и складовете.

### **Режим**

В този затвор се намират младежи осъдени за политически и криминални деяния. Политическите затворници са осъдени за участие в конспирации, за изработване и разпространяване на про пагандни материали срещу режима, за писане на лозунги, за разпространяване на вицове и слухове срещу режима, за бягство през границата и др.

Криминалните деяния обхващат:пиянство, бягство от дома, скитничество, кражб и злоупотреби с държавни и обществени средства и имущество, нападение и безчинства над жени, обиждане и побой над милиционери и отговорни фактори и т.н.

Режимът в затвора е суров. Освен тежкия физически труд, младежите тук се подлагат на системен морален и физически тормоз. Ръководителите са невежествени и груби, те ругаят и псуват затворниците и за дребни прояви ги наказват с бой и карциране. Има няколко наказателни карцери с размери 1.50 на 2.50м. В карцерите няма легла, наказаните спят на грубия дъсчен под. Дава им се едно старо и скъсано одеало, което те могат да използват само вечер от 17 часа до 22ч. В 22ч. надзирателите отнемат одеалото. На карцираните се дава дневно по 250 гр. хляб /сутрин, обед и вечер по една филия/, сол и вода. По два пъти на ден карцираните имат

право да отиват до тоалетната. Във всеки карцер има по една мръсна пластмасова кофа. Надзирателите налагат наказанията както им хрумне. Наказанията обикновено са: за осъдените на общ режим - до 5 дни карцер; за осъдените на строг режим - до 10 дни карцер. В затвора се намират младежи с присъди общ режим и с присъди от строг режим.

### **Работно време**

Младежите-затворници са събуждани в 6 ч. сутринта. До 7ч. задължителна гимнастика и маршировка с песни. В 7ч. закуска, която трае около 40 мин. След това затворниците се строят и чакат "мирно" идването на началниците в 8 ч. Извършва се проверка поименно. До 12ч. затворниците работят в работилниците на затвора или на смени се провеждат учебни занятия. От 10 до 10.30 ч. "почивка", през която маршируват в двора. От 12 до 13ч. обядване. До 14ч. почивка. От 14 до 19ч. се провеждат политически занятия. През това време други групи маршируват в двора. От 19 до 20ч. - вечеря. От 20 до 21ч. почивка. В 21ч. поименна проверка; раз-даване на писмата и съобщения на началниците. След 21ч. килиите се заключват до 6ч. сутринта.

### **Храна**

Дневно затворниците получават по 550гр. хляб. За закуска - мармелад и чай. Обяд - чорба от фасул, картофи или зеле. Вечеря - същата чорба. След 1973г. се дава за вечеря и десерт: плодове през лятото, компот през зимата.

### **Режим**

1. Общ режим. Младежите имат право на: едно свиждане в месеца, един колет от 10кг., пощенски запис до 3 лева, право на три писма и да изпратят по три писма-отговори.

2. Строг режим. Имат право на едно свиждане в месеца, един колет до пет кг., пощенски запис - до 2 лева; Право да получат по 2 писма и да изпратят по две писма. При общия режим младежите задължително работят и провеждат учебни занятия. При строгия режим те задължително работят - плетат телени мрежи за ограда. Получените със запис пари се използват изключително за купуване на храна от лавката на затвора .

### **Работни обекти**

От основаването на това общежитие до 1962г. младежите са били използвани за груба полска работа в зеленчуковата градина на общежитието и в някои кооперативни стопанства в околностите на Бойчиновци, както и в консервния комбинат "Гавраил Генов" в Бойчиновци. След 1963г. те работят в няколко работилници в затвора на смени. Разпределени са на отреди. Преди обяд едни отреди работят, а други провеждат учебни занятия. След обяд участвуват в политически занятия /изнасят се беседи на различни теми/.

По-голямата част от затворниците се използват за изработване на телени мрежи за ограда.

### **Брой на затворниците**

През периода 1951 - 1956г. тук е имало от 800 до 1,000 младежи и девойки. От 1957 до 1971г. - около 350 -500. През 1959г. тук е имало около 400 затворници. През 1971/72 г. - около 400. През 1973/74 - 580. След 1975г. броят им се е увеличил до 700, колкото са и понастоящем.

### **Ръководители**

През периода 1957 - 1966 г.

Началник: Капитан ...Илиев. По това време е около 45-годишен. Роден в Михайловград. Отнасял се много строго със затворниците.

Зам.-началници са били двама лейтенанти.

След 1967г. и до сега

Началник: Капитан Георги Стаменов /след 1971г. е произведен майор/. Стаменов е роден през 1929/30г. в Козлодуй. От дълги години е служил в затворите. Преди да стане началник на поправителния дом в Бойчиновци е бил няколко години отряден началник в затвора във Враца. Проявен побойник и садист. Живее със семейството си в блоковите жилища на МВР в Бойчиновци, недалече от затвора.

### Зам.-началници

1. Лейтенант...Георгиев. Роден в Михайловградско, живее в същите жилища на МВР.

2. Лейтенант ... Колев. Роден през 1919/1920г. във Враца. Оженен, има единствена дъщеря, родена през 1950 г.

В затвора има и седем надзиратели - всички старшини.

Младежите са групирани в 13 отреда, всеки отред има възпитател. Възпитателите са служители от милицията, с чин от лейтенант до майор.

Ето имената на някои от възпитателите :

1. Майор Пиков
2. Майор Пенев
3. Капитан Ненов
4. Капитан Лаков
5. Старши-лейтенант Велков

За вътрешния ред и охраната се грижат 15 милиционери. За външна охрана в помощ на милиционерите се използват 20 дресирани кучета, които се движат свободно между двете телени мрежи.

### Зам.-началници

Бягства от общежитието

Много трудно е да се избяга от този затвор. Въпреки това, през лятото на 1966г. група от шест младежи успели да избягат, убивайки двама милиционери. По-късно, близо до югославската граница, в една блокада те били заловени. Единият от тях бил убит от граничните власти при следствието в милицията. Останалите четирма са били осъдени на 20 години затвор. Всички били на възраст от 16 до 18 години.

Ето имената на някои младежи, престояли известно време в общежитието - затвор в Бойчиновци:



1. Илия Борисов Илиев. Роден на 11 септ 1941г. в с. Копиловци, Михайловградско. Местожителство - София. На 3 март 1959г. избягал нелегално в Югославия. На 29 март същата година югославските власти го върнали обратно в България. Като малолетен, милицията го изпратила в Трудово-възпитателното общежитие в Бойчиновци. Престоял там от 30 март до 24 август 1959г. После го освободили. На 7 септ.1959г. той повторно избягал в Югославия. След престой в лагерите в Ниш и Герово, на 7 ноември 1959г. стигнал нелегално в Италия. През 1960г. емигрирал в САЩ.

2. Валери Манолов Марков. Роден на 5 февруари 1954г. в с. Градец, Видинско. Местожителство - с.Градец. През октомври 1971г. направил опит да избяга в Югославия. Бил заловен и осъден на 1 година затвор. От окт.1971г. до окт.1972г. прекарал в Трудово-възпитателното общежитие в Бойчиновци. През януари 1975г. успял нелегално да напусне България и през Югославия стигнал в Италия. През 1975г. /август/ емигрирал в САЩ.

3. Иван Александров Стоянов. Роден на 20 януари 1956г. в с.Брегово, Видинско. Местожителство - с.Брегово. През септ.1972г. направил опит да избяга в Югославия. Бил заловен и осъден на 2 години затвор. Държан бил три месеца под следствие. От дек.1972 до април 1974г. прекарал в Трудово-възпитателното общежитие в Бойчиновци, от където бил освободен. През септ.1974г. прави втори опит да избяга в Югославия, отново е заловен и осъден на 2г. затвор. От септ.1974 до април 1976г. престоял в затвора във Враца. На 22 юли 1976г. успял да избяга от България и нелегално през Югославия стигнал на 31 юли 1976г. в Италия. През 1977г. емигрирал в САЩ.

## **ТРУДОВО-ПОПРАВТЕЛНО ОБЩЕЖИТИЕ В** **с.ПОДЕМ, ПЛЕВЕНСКО** **/ЗАТВОР ЗА МАЛОЛЕТНИ/**

Открито е през 1971 или 1972г. В него се държат малолетни момичета на възраст от 14 до 18 години. Голяма част от тях са осъдени за деяния от политически или криминален характер. Една малка част са наказани от милицията и Държавна сигурност в родните им места за дребни хулигански прояви. Престоят им в общежитието е за неограничено време, докато се "превъзпитат". Смятат се по политически причини тези, които са разпространявали вицове и слухове срещу режима, критикували партията и СССР, приготвяли и разпространявали лозунги и листовки срещу режима и т.н., както и за бягство или опит за бягство през границата.

По криминални причини са затворени тези, които са обвинени за хулигански прояви, неморално държане, буйство, убийства, садизъм и пр. Броят на задържаните в този затвор се движи между 300 и 350 девойки. Режимът и условията на живот и работа са сходни с тези на общежитието в Бойчиновци, описано в настоящата книга.

## **ТРУДОВО-ПОПРАВТЕЛНО ОБЩЕЖИТИЕ В С. ВРАНЯ СТЕНА, БЛАГОЕВГРАДСКО**

### **/Затвор за малолетни/**

Открито е през 1971 или 1972г. Данните за това общежитие са ограничени. Режимът е напълно сходен с този в другите затвори за малолетни. Тук се държат малолетни момичета на възраст от 14 до 18 години, главно с присъди. Затворът е само за девойки. Броят на затворниците се движи средно между 300 и 350. И тук младите се "превъзпитават" усилено, но за съжаление резултатите са отрицателни. Условието на живот и на труд са такива, че от тук излизат или закоравели престъпници или заклетии врагове на режима. **ОКРЪЖЕН ЗАТВОР ВЪВ ВРАЦА**

Стар затвор, използван от миналия режим преди 1944г. В него са държани предимно политически затворници и малък брой криминални затворници.

След 1944г. през затвора във Враца преминаха, през различните периоди голям брой важни политически затворници: между 1947 и 1951г. и по-късно от 1956 до 1962г. Напоследък тук се държат главно криминални затворници. Затова властите го имат като **ЗАТВОР ЗА ОПАСНИ ПРЕСТЪПНИЦИ-РЕЦИДИВИСТИ!**

### **ОПИСАНИЕ НА ЗАТВОРА**

Намира се в западните покрайнини на града, в местността "Леденика", недалеч от бар-ресторанта "Леденика". Сградата е стара, на три етажа, със сиво-пепелява мазилка.

### **РЕЖИМ**

Режимът се счита за най-строгий от всички режими за затвори в страната /вероятно защото в миналото тук са държани голям брой важни политически затворници/. В затвора има специално отделение за нанасяне на побоища и измъчване на затворниците. Това отделение е напълно изолирано, със специални врати и с прозорци с тъмно стъкло. В отделението има 11 килии - тъмни и влажни, в които се поставят определените за измъчване затворници.

Говори се, че през този затвор минавали и повечето от осъдените на смърт. Тук имало специален салон, където се изпълнявали смъртните присъди, чрез обесване или чрез разстрел, от подбран екип палачи-инквизитори.

Според бивши затворници, през този затвор е минала цялата група висши офицери начело с Цвятко Анев, която през април 1965г. направи безуспешен опит да сваля правителството от власт. От тук те били пратени по другите затвори.

Предназначението на различните етажи е следното:

На първия етаж са килиите за новопристигналите затворници и килиите за наказания.

На втория етаж са килиите за затворници, работещи в самия затвор. На третия етаж са килиите за затворници, работещи извън затвора.

## **БРОЙ НА ЗАТВОРНИЦИТЕ**

Броят на затворниците варира през различните периоди. Затворът е в състояние да побере около 1500 затворници. Половината от затворниците се използват за работа в работилниците в затвора, а останалите работят на обекти извън него.

Някои цифри

През 1957г. броят на затворниците е бил 2300 души /от тях 813 политически и останалите - криминални/.

През 1969г. броят на затворниците е около 1250 - 1300 души

През 1972 - около 850 - 900 души

През 1973 - около 1450 - 1500 души

След 1974г. броят им се увеличил тъй като на работните обекти извън затвора били настанявани и граждани с временно наказание от 15 дена до 3 месеца. Тези временни наказания са налагани от Окръжното управление на милицията за дребни политически и хулигански прояви.

## **РАБОТНИ ОБЕКТИ**

### А. в затвора

1. Дърводелски и мебелен цех
2. Стругарски цех
3. Бояджийски цех
4. Цех "Медикото" /нарича се така, защото в него се изработват шкафчета за медикаменти и инструменти/

### Б. Вън от затвора

1. Циментов завод "Вилхелм Пик" в с.Вели Извор", на 12 клм. северозападно от Враца. Тук работят само политически затворници, които се използват за най-тежката и груба работа.
2. Каменна кариера към същия завод. И тук работят изключително политически затворници.
3. Окръжен склад за зърнени храни - също за политически затворници.
4. Зеленчукова градина към затвора. В нея работят криминални затворници и малък брой политически затворници.
5. Промкомбинат "Йордан Лютибродски" /край Враца/. Тук работят само криминални затворници.
6. Мина за олово и цинк. Намира се на 15ккм. северо-източно от Враца. В нея работят само криминални затворници.
7. Сточната гара във Враца. Тук работят малки групи криминални затворници
8. Керамична фабрика. Намира се край Враца. В нея работят около 550 - 600 затворници.
9. Местността "Леденика " край Враца. Тук се намират много вили на комунистически господари. Група от 50-60 затворници се използват за почистване и поддържане на вилите.
10. В с.Вършец, Берковско. В Горското стопанство край това село работят по дърводобива около 150-200 затворника.
11. В с.Орешец, Белоградчишко. В Горското стопанство на това село работят по дърводобива около 150 - 200 затворника.

12. В Михайловград. От 300 до 350 затворника се използват в индустрията и строителството.

### **Ръководители след 1948:**

Началник - Майор Георги Николов. Роден е през 1915г. в с.Горно Оризово. Берковско. Активен член на партията преди 1944г. - ятак на партизаните. След 1944г. постъпил на работа в милицията. Взел участие в избиването на стотици граждани от Враца и околията. Така се проявявал и през 1945-1947г. при арестуването на активни земеделци и членове на другите опозиционни организации. След 1947г. служил в различни наказателни лагери. Знае се с положителност, че е бил един от ръководителите на лагера "Ножарево". Тук именно станал майор като награда за честите безчовечни побойща и измъчвания на лагеристите!

След 1948г. е началник на затвора във Враца. През 1962г. е произведен в чин подполковник и преместен на друга работа. През 1967 г. е върнат отново като началник на затвора във Враца с чин полковник. През 1974г. е уволнен дисциплинарно, обвинен в злоупотреби и кражби. Пенсиониран.

СЛЕД 1974 г.

Началник: Полковник Васил БЕЛНИКОЛОВ

Роден е през 1927 или 1928г. в Оряхово. Стар служител от милицията. Изпълнявал е отговорни длъжности, стигнал до чин подполковник. През 1974г. е назначен за началник на затвора във Враца. Много подъл и груб спрямо затворниците!

Заместник-началници :

1. Капитан БАНЙШКИ /по режима на политическите затворници/
2. Капитан ТУРМАШКИ /по режима на криминалните затворници/
3. Капитан Петър ВУТОВ /по политическата част/
4. Старши-лейтенант Иван ВУТОВ /по стопанската част/

Старши-надзиратели :

1. Старшина Васил...../по прякор "Мустака"/, родом от Враца
2. Старшина Николай.....родом от с.Буковец, Ломско.
3. Старшина....Вутов, родом от с.Буковец, Ломско.

И тримата надзиратели се държат много лошо със затворниците.

За затвора във Враца свидетелствуват следните лица:

1.Иван Георгиев Кънчев, роден на 22 дек.1936г. в с.Сумер, Михайловградско, по професия медицински фелдшер. Напуснал България нелегално на 15.06.1975 бил в затвора в Югославия и на 11 февруари 1976 г. пристига нелегално в Италия. След това емигрира в САЩ, където има брат.

На 11.12.1957г. бях арестуван с обвинение за бягство през границата. Осъдиха ме в Михайловград на 2 години и 8 месеца затвор.

От 20дек. 1957г. до 20 март 1958г. прекарах в затвора във Враца. По това време в този затвор имаше около 7300-2400 души затворници. Броят на политическите, заедно с осъдените за бягство през границата беше точно 813 души. Останалите бяха съдени за криминални деяния.

Политическите затворници бяха използвани за работа в зеленчуковата градина към затвора и на една голяма каменна кариера. Криминалните затворници работеха на останалите обекти.

2. Любчо Маринов Николов, роден на 19 авг.1939г. в София, местожителство -Русе. По професия - шофьор. Напуснал България на 17 ноември 1977г. На 28 дек.1977 пристигнал нелегално в Италия .

Срещу портала се намират канцелариите. От там направо се влиза в сградата на затвора, до "колелото".

### **Разпределение**

На първия етаж в дясното крило се намират наказани от администрацията затворници. В ляво и дясно има килии. В дясната страна са "запечатаните" килии /уединените килии/. От лявата страна се намират по-важните затворници, от които управата се бои. В лявото крило се намират и килиите за новодошлите затворници и преходните такива.

На втория етаж са затворниците, които работят вътре в затвора: в дърводелната, в "Медикото" и т.н.

На третия етаж са настанени тези, които работят на свободните обекти в града, а също и неработещи затворници. На 17 януари 1973г. от затвора в Белене бях преместен в затвора във Враца. Там престоях до 18 март 1973г.

### **Описание на затвора**

Карцерите са на първия етаж, в дясната страна, точно до "одиноките"/изолираните килии/.

Режим

Режимът се определя от съда, но началникът на затвора има право да го промени.

Брой на затворниците ;

През мое време те бяха около 1450 души.Лятно време почти всички затворници са на работа по обектите извън затвора. Зимно време всички работят в затвора.

По-важни затворници:

1. Билчо Ив . Лазаров, около 40-годишен, родом от с.Иваново, Русенско. Бил е дълги години в затвора, все за бягство през границата. Освободени е през пролетта на 1977г. ;

2. Хикмет Салиев - 36-37-годишен, родом от Русе. Дълги години е прекарал в затворите за опит за бягство и за кражби. Имаше над 18 години затвор. Освободен е през юни 1977г. Между затворниците е познат под прякора "Гута"!

3. .... /по прякор"Фанфана"/около 34-годишен, родом от Карловско. Минал през различни затвори, все за опит за бягство през границата.

## **ОКРЪЖЕН ЗАТВОР ВЪВ ВАРНА**

Този затвор е един от най-старите в България. Преди 9 септември 1944г. е използван от миналия режим главно за важни политически затворници.

След тази дата комунистите изпращат тук преди всичко политически затворници. Има и известен брой криминални затворници.

## **ОПИСАНИЕ НА ЗАТВОРА**

Сградата е стара, но солидна, на три етажа, със сиво-пепелява мазилка.

## **ОТДЕЛЕНИЯ**

Партер: Настанени са неработещите, намиращите се под следствие и осъдените на смърт. Тук са и карцерите.

Първи етаж: Настанени са група неработещи затворници, както и осъдените и чакащи работа. Вторият коридор отвежда до няколко килии за политически затворници. На този етаж се намира и лечебницата.

Втори етаж: Тук са настанени всички затворници, които работят - вътре и вън от затвора.

Трети етаж: Предназначен е за затворниците, които работят в Механическият цех, в Бобинажната и за всички, които се използват за лека работа. Тук са и киносалонът, библиотеката и художественото ателие.

**БРОЙ НА ЗАТВОРНИЦИТЕ.** Броят на затворниците варира. Затворът може да побере около 1,800 - 2,000 души. Почти толкова се намират и на работните обекти .

Най-голям брой затворници тук е имало през периодите - 1951-1953г., 1956-1962. Твърди се, че и след 1975г. затворът е препълнен. Няколко цифри:

През 1969г. в затвора е имало около 1,200 души, а на обектите - 1,500 души. През 1972г. в затвора е имало около 1,100 души, а на обектите - 1,800. През 1974 съответно 1000 и 2,000 д.

След 1975г. броят на затворниците значително се увеличил, тъй като на работните обекти се изпращат временно наказани граждани - от 15 дена до 3 месеца. Много от тях са настанявани на работа на строежите в Девня.

## **РАБОТНИ ОБЕКТИ**

### А.Вътре в затвора

1. Дърводелски и мебелен цех - изработват се различни мебели: дивани, кушетки, шкафчета, врати, прозорци и други предмети.

2. Механичен цех - изработват се детайли за предприятието за корабни изделия "П.К.И."-Варна.

3. Бобинажен цех - тук се пренавиват електромотори за различни предприятия във Варна и окръга.

4. Бояджийски цех - боядисват се различни предмети.

### Б.Вън от затвора

1. Зеленчукова градина към затвора.

2. Каменна кариера в с.Янчова Махала.

3. Тухларна в с.Разделна.

4. Варница край Варна.

5. Археологически разкопки в околностите на Варна.

6. Пристанището на Варна.

7. Строителни обекти във Варна и в окръга /изработват се основите на блокови жилища/.

8. Строежите в Девня.

От 1970 до 1976г. затворници са използвани за строежа на "Аспаруховия мост" на плавателния канал във Варна.

На повечето от работните обекти затворниците се откарват сутрин и се връщат вечер в затвора. Те остават по-дълго време на обектите на смени /настанени в дървени бараки/ на следните места: Каменната кариера, Тухларната, Варницата, Строителните обекти и Строежите в Девня. На цитираните обекти, през последните години се изпращат на работа и временно наказани граждани, в мнозинството младежи на възраст от 18 до 25 години. Те са наказани за кражби, надчети, изнасилване, пиянство, хулигански прояви и т.н., както и за бягство през границата.

## **РЕЖИМ**

По принцип режимът е подобен на този в останалите окръжни затвори. Макар че повечето от затворниците са при общ режим, наказанията и тормозът са големи. Побоищата са обикновено явление. За най-дребни и незначителни прояви милиционерите бият - в повечето случаи с ключовете!

За по-значителни деяния затворниците се наказват с карцирване за срок най-малко от 14 дни, при пълна изолация, почти без храна. В повечето случаи за политическите затворници и особено за бегълците през границата, карцирването с продължителност от 14 дни се повтаря и потретва. Тази мярка се прилага за назидание и за сплашване на останалите затворници.

## **ХРАНА**

### А. За неработещи:

Сутрин: парче хляб, чай и една лъжица мармелад. Обяд: парче хляб, постна яхния от фасул или картофи. Вечеря: парче хляб и чорба от фиде /която затворниците наричат "Фидел Кастро"/. Веднаж в седмицата се сервира малко парче месо, по два пъти в седмицата се раздава за десерт малко грозде.

### Б. За работещи:

Сутрин: парче хляб, малко сирене и домати. Обяд: парче хляб и постно ядене. Вечеря: парче хляб и нещо готвено /главно паприкаш/. По 2-3 пъти в седмицата в яденето е включено парче месо. Също така 2-3 пъти в седмицата се дава десерт - компот или плодове.

За да получат тази, сравнително по-добра храна, повечето от затворниците приемат да работят. Иначе работата е задължителна. Тези, които отказват да работят се наказват главно с карцер!

## **Ръководители**

Началник: Полковник ... Казаков-Роден е през 1925 или 1926 година във Варна или Варненски окръг. Стар служител в милицията. Дълго време е бил следовател по политическите въпроси в Окръжното управление на

МВР във Варна /по линия на Държавна сигурност/. Работил е като майор, сетне като подполковник.

След 1962г., вече като полковник е назначен за началник на затвора. Проявява се като много строг. Той е известен побойник и садист!

#### Заместник-началници:

1. Подполковник Киряк Димитров /отговорник за режима/

Роден през 1917 или 1918г. във Варненски окръг. Живее във Варна. Бивш политически затворник преди 1944г. От дълго време е заместник-началник на затвора по режима. Със затворниците се държи сравнително добре, не ги тормози и когато може, ги улеснява и им помага.

2. Майор ... Стоев /отговорник по политическата част/.

Роден през 1935 или 1936г. във Варна. Дълго време е работил в Отдела на Държавна сигурност към Окръжното управление на МВР във Варна.

От 1965 или 1966г. е заместник-началник на затвора по политическата част. Като млад офицер е много старателен и изпълнителен. Със затворниците се държи като истински диктатор и често постъпва гадно!

3. Капитан ...../отговорник по стопанската част/.

#### Надзиратели:

1. Старшина Драгиев - от дълго време е главен надзирател.

2. Старшина Кателиев - от дълго време е главен надзирател.

3. Старшина Коста .....от дълго време

е надзирател.

В затвора има и група от около петнадесет милиционери. От тях 4 са "вишки" - дават дежурство на наблюдателниците на четирите ъгъла, пет са за охрана на етажите в затвора, а останалите придружават групите по работните обекти.

### **ПО-ВАЖНИ ПОЛИТИЧЕСКИ ЗАТВОРНИЦИ, ПРЕМИНАЛИ ПРЕЗ ТОЗИ ЗАТВОР**

1. Непосредствено след 9 септември 1944г. в този затвор са държани всички големци от миналия режим от Варна и от окръга, арестувани и после съдени.

2. По-късно, през периода 1945-1947г. през затвора са преминали десетки ръководители и деятели на БЗНС и Обединената опозиция.

3. След 1951г. през този затвор преминават голям брой бивши активни членове на БЗНС от цялата страна, осъдени за политическа дейност.

Знае се с положителност, че тук са били: Кочо БОНЕВ - бивш народен представител от БЗНС, с присъда от 12 години. Бил е тук от декември 1951 до края на 1956г., после преместен в затвора в Пазарджик.

Трифон МИРЧЕВ - адвокат и бивш член на Градското ръководство на БЗНС в Пловдив. Осъден в Пловдив, бил е в този затвор от декември 1951г. до края на 1955г. След това е преместен в Пазарджик.

4. Генерал Славчо ТРЪНСКИ - арестуван през февруари 1952г. Бил няколко месеца следствен в Софийския затвор, след това е престоял тук от есента на 1952г. до февруари 1954г., когато е помилван /реабилитиран/ и освободен. Генералът е бил тук без присъда, под строг режим, в пълна изолация.



5. Генерал Цвятко АНЕВ - осъден през юни 1965г. на 12 години затвор като организатор на неуспелия военен преврат. Прекарал тук от есента на 1965г. до 20 декември 1968, когато е бил помилван и освободен /подписал "декларация" с обещание да не се занимава повече с политика/. Държан е под строг режим и в пълна изолация.

6. Генерал Стоян КУЦАРОВ - поради неодобрение на окупацията на Чехословакия е бил арестуван и осъден на 5 години затвор /през август 1968г./ Тук е прекарал от септември 1968г. до освобождението му през октомври 1973г. Държал се е достойно, отказал е предлаганата му амнистия срещу подписването на декларация, че се разкайва.

7. Тук се намира също и подполковник

...РАЧЕВ. От 1968г. е бил заместник-началник на Окръжното управление на МВР във Варна. През пролетта на 1972г. убил съпругата си и е осъден на 16 години затвор. Още е в затвора. Държането му е гадно. Управата на затвора го използва като шпионин между затворниците . Поверяват му също да придружава затворниците до работните обекти и др.

## **ИЗЯВЛЕНИЯ**

НА ГЕОРГИ КОСТАДИНОВ ГЕОРГИЕВ.роден на 23 януари 1948г. в гр.Тервел, Толбухинско. Образование - средно, по професия шлосер. Напуснал България нелегално на 6 август 1976г., през Югославия пристигнал в Италия на 10 август 1976г.

През ноември 1971г. бях заловен на югославската граница и осъден на три години затвор. От ноември 1971г. до ноември 1974г. излежавах присъдата си в затвора във Варна.

Ето някои подробности за този затвор:

Началник на затвора е полковник Казаков - много лош и строг. Негови заместници бяха: подполковник Киряк ДИМИТРОВ и майор СТОЕВ. Имаше и трети заместник с чин капитан, но не си спомням името му.

Надзирателите и милиционерите се държат грубо със затворниците, бият ги и ги наказват много често. Обикновена практика е да бият с ключовете по главата!

Храната общо взето е слаба. Затова всеки приема да работи, за да получи по-добра храна. Малцина отказват да работят. Неискащите да работят са затваряни в карцер и поставяни при строг режим...

През времето на моето престояване в затвора, там имаше около 1000 затворници. Ето имената на някои от тях;

Недю НЕДЕВ - около 30-годишен, родом от Варненско. Имаше присъда от 5 години за бягство през границата /осъден в 1966 или 1967г./ Направил опит да избяга от затвора в Стара Загора с група затворници. Получил вътрешна присъда от 20 години. Излежаваше присъдата си в затвора във Варна. Държеше се достойно.

Руси .... - роден през 1948г. в Шумен. За бягство през границата е осъден през 1970г. на 5 години затвор. Върнат от Югославия. Понеже работеше, беше освободен предсрочно през есента на 1973г. Държеше се много добре.

През лятото на 1973г. от затвора успя да избяга затворникът Иван . ...,23-годишен,родом от Варна, по професия художник. Имаше присъда от три

години за бягство през границата /върнат през 1972г. от Югославия/. Иван работеше в художественото ателие на затвора. Бяха го пуснали в града да купи материали за ателието. Той се възползува от случая и избяга.

## **ВОЕННИ ЗАТВОРИ**

### **/ Дисциплинарни батальони /**

При Върховния съд съществува ВОЕННА КОЛЕГИЯ, която се занимава със съдебни процеси срещу военни лица.

Председател на Военната колегия от 1971г. е полковник Никола Симов Таков.

Към Военната колегия има 29 съдебни заседатели - 13 генерали и 16 полковници /"избрани" през юни 1976г.).

Във всеки окръжен град съществува окръжен военен съд, натоварен да разглежда делата срещу военни лица от съответния окръг. Всеки окръжен военен съд се състои от председател, няколко съдии и прокурор.

Военните съдилища се занимават с деяния от голям мащаб, или пък с политически деяния, извършени от военни лица.

За по-дребни деяния военните лица се съдят от цивилни съдилища. В тези случаи се прилагат членовете от 383 до 386 на Наказателния кодекс, по който се предвижда наказание от 1 до 5 години затвор. По тези членове се съдят всички военни лица, проявили се в казармата, напуснали същата без разрешение и т.н., включително и тези правили опит за бягство през границата.

При групово бягство на военни лица през границата, един от участниците се обявява от съда за организатор, на него пада най-тежкото обвинение и той получава наказание повече от 5 години затвор.

За бягство от казармата с оръжие, военното лице се осъжда на затвор от 5 до 18 години.

Военните лица, осъдени от гражданен съд по чл.чл.383 до 386 на Наказателния кодекс, излежават присъдата си както следва :

1. Войници от редовната армия с присъда до 1 година - в дисциплинарния батальон в гр.Ихтиман.

2. Войници от редовната армия с присъда от 1 до 2 години - в дисциплинарния батальон в София / в квартал Четвърти километър /. Всички офицери от армията, осъдени до 2 години, също изтърпяват присъдите си в този дисциплинарен батальон.

3. Войници от Строителните войски с присъда до 1 година - в дисциплинарен батальон в: мина Бухово и в с. Медникарово, Ст.Загорско.

4. Войници от Строителните войски с присъда от 1 до 2 години - в дисциплинарния батальон в с.Чернево, Варненско .

Всички войници и офицери /от редовната армия и строителните войски/ с присъди над 2 години, изтърпяват наказанието си в съответните окръжни затвори /главно в София, Стара Загора и Варна/.

дисциплинарен батальон в гр.ихтиман

Съществува от дълго време. В него излежават присъдите си всички войници от редовната армия осъдени до 1 година затвор.

Батальонът е настанен в една бивша казарма в околностите на града. Сградата е стара и нехигиенична. Батальонът се състои от 3 взвода. Броят на затворниците във всеки взвод е променлив, но никога не е по-малък от 70 души. Броят на затворниците в целия батальон също така е променлив - от 210 до 500 и повече затворници. Самият затвор може да събере около 1000 затворници.

Военните затворници работят по задължение. Използват се в различни работни обекти, включително и на военни обекти, влизащи в състава на Първа армия в София.

Условията и режимът в този затвор са сходни с тези на всички останали цивилни затвори.

дисциплинарен батальон в софия

Намира се в квартал Четвърти километър /близо до главното шосе за Пловдив/, в една стара казарма. Тук изтърпяват присъдите си всички войници и офицери от армията, осъдени от 1 до 2 години.

Условията и режимът са сходни с тези на батальона в Ихтиман. Затворниците работят на различни обекти, включително и на военни обекти в Софийски окръг.

Броят на затворниците се движи от 800 до 1.000 и повече.

## **ДИСЦИПЛИНАРЕН БАТАЛЪОН В МИНА Бухово**

Тук изтърпяват присъдите си войници от строителните войски с присъда до 1 година затвор.

Затворниците работят в ураниевата мина в Бухово. Те са настанени в дървени бараки, условията и режимът са лоши. Трудовите норми са извънредно високи. Затворниците се охраняват и са напълно изолирани от цивилните работници в мината.

Батальонът е разделен на три взвода. Броят на затворниците е променлив, но по всяко време в него се намират около 500 - 600 затворници.

На голяма част от затворниците, след изтърпяване на присъдата, се предлага да останат на работа в мината като цивилни, но те отказват.

## **ДИСЦИПЛИНАРЕН БАТАЛЪОН В С.МЕДНИКАРОВО /Ст.ЗАГОРСКО/**

Открит е след 1970г. Намира се северо-източно от с.Медникарево - в ляво от шосето за Мъдрец и Тополов -град. Районът е планински и горист и затворът е изолиран.

Военните затворници се използват за работа на няколко работни обекта в околностите на затвора, включително и на военни обекти към подразделенията от Втора армия. Условията са както и в останалите дисциплинарни батальони.

Батальонът има три взвода. През 1974г. във всеки взвод е имало по 70 затворници, значи общо 210 души. В последно време броят на затворниците се е увеличил и достигнал вероятно около 400 - 450 д.

## **ДИСЦИПЛИНАРЕН БАТАЛЪОН КРАЙ с. ЧЕРНЕВО** **/Варненско /**

Открит след 1960г. За да се скрие истинския му характер се води като военно поделение 37-25.

В този батальон изтърпяват присъдите си от 1 до 2 години войници от строителните войски. Присъдите са от различно естество: отлъчване от казармата без разрешение, опит за бягство през границата, кражба, побоища, пиянство, изнасилване на жени и други хулигански прояви. Почти 2/3 от преминаващите през този наказателен батальон войници са били осъдени за бягство от казармата, а някои са правили опит за бягство през границата.

### **Описание**

Село Чернево се намира на 30км. северо-западно от Варна. Затворът е край селото - между шосето Варна Нови Пазар и ж.п. линия Варна - Толбухин.

На пръв поглед това е обикновено военно поделение. От източната страна то е заградено с ограда висока 6м., с наклон навътре. От северната страна оградата е по-ниска. През нея се виждат вътре чисти постройки, асфалтирани алеи, градини със цветя и трева и т.н. На пръв поглед, никой не би допуснал, че това е наказателен военен затвор.

### **Брой на затворниците**

Броят на затворниците е променлив, но батальонът се състои от 160 д. По всяко време обаче в него се намират далеч по-голям брой наказани войници. След 1968/69г. тук е имало 650-700 души наказани войници. Понастоящем те са около 280-300 души.

Когато броят на наказаните нарастне, поставят се легла на три етажа, а много често не достигат легла и някои затворници са задължени да спят под леглата на пода, или по двама в легло.

Батальонът се състои от 4 взвода.

Всеки взвод се състои средно от по 60 - 70 затворника, но този брой може да достигне и до 180 - 200 души. В първия взвод се зачисляват новопристигналите затворници. В четвъртия пък са затворниците, които наскоро ще бъдат освободени.

### **Условия и режим**

Затворниците са поставени при крайно лоши условия за живот и работа. Поради недостиг на легла, мнозина са принудени да спят под леглата, на пода. Леглата са дървени - на два и дори на три етажа. При постъпване затворникът получава сламен дюшек и одеало. Чаршафи не се дават. На всеки се зачислява бризентова торба, канче за храна и лъжица. Всяка неделя дюшеците и одеалата се изнасят на двора и се почистват. В неделя затворниците могат да се перат. За перална се използва една част от умивалниците, която е недостатъчна и прането става на смени.

Дисциплината е строга. Навсякъде затворниците се водят под строй, по няколко пъти в деня се върши проверка .

Развлеченията са оскъдни. Така например: макар че във всяко спално помещение има телевизионен апарат, само в сряда и неделя се позволява да се гледа цялата програма до късно. В останалите дни е позволено само до 20.30ч.

Една стая е приспособена за кинозалон, където само в четвъртък вечер се прожектират филми. През летните месеци се използва лятно кино на двора. Прожектират се само стари и чисто политически филми, предимно съветски.

В библиотеката има стари книги / бракувани от разни библиотеки /, по един път седмично се пускат около 20 книги между затворниците. Почти никой не ги чете, тъй като в тях се хвали СССР и "социализма". Вестници не се позволяват, с изключение на вестник "Трудово дело ", издаван от командуването на строителните войски, съвсем рядко се внася от вън някой вестник нелегално, но ако бъде открит виновният бива наказван. В затвора има радиоуредба, която се ръководи от секретаря на комсомолския комитет. Може да се слуша само радио София. Съвсем рядко се пуска музика в спалните помещения. Практически радиоуредбата се използва само за съобщения. Строго се забранява слушането на личен радиоприемник. Вече няколко пъти са заловени и конфискувани лични радиоприемници, под предлог, че затворниците слушат емисиите на западни радио-станции.

Така че, малкото свободно време през деня, особено в празнични дни, е скучно и тягостно. Точно това е довело до тайната употреба на алкохолни напитки, до хазартни игри и др. подобни. Най-много се играе комар. Комарджиите правят дневно по около 200 и повече лева "оборот". Някои страстни комарджии излизат от затвора със суми от 1.000 - 2.000 и повече лева. Комарът се преследва и наказва. Но играчите поставят затворници, които да ги пазят, като им дават 10 процента от печалбата. Тайно се внасят и алкохолни напитки. Това става по различни начини, но най-разпространения е контрабандният - на тези, които отиват караул напитките се заплащат двойно-1 литър ракия, която струва по 4-5 лв. им се заплаща по 8-10 лв и така се внася в затвора. За нелегалното внасяне на алкохолни напитки се използват затворници, които излизат вън служебно или в отпуск.

Затворниците масово се татуират, макар че властите ги наказват за това. Тушове и игли за татуирането се внасят в затвора нелегално. Бягствата от затвора се наказват строго. Охраната е строга и силна, но все пак с големи рискове може да се избяга. Ако бегълците биват заловени през първите 2-3 дни, не ги съдят, но за сметка на това им нанасят физически побой. Заловените след третия ден се наказват с карцер или пък им се издава вътрешна присъда. Между затворниците често стават побоища. Ако бъде бит затворник, който доносници на началниците, виновниците се наказват с карцер или с вътрешна присъда.

Вербуването на доносници се върши на няколко етапа. Първо всеки взводен командир си вербува по двама-трима затворника, които му донасят какво се върши във взвода. Доносници стават обикновено

малодушни и страхливи затворници. За "услугата" им се дава по-лека работа или пък не се наказват, когато пушат и употребяват алкохол в помещенията. Доносници си вербуват и щабните офицери. Освен за нередностите в батальона, тези шпиони донасят и за държанието на взводните командири. Ако последните ги открият, те ги малтретират и наказват. Щабните офицери се отплащат за доносничеството с пускане в отпуск, позволяване на свиждане с жени, употреба на алкохол и т.н.

Най-опасни са доносниците на началника на контраразузнавателната служба в батальона. Той събира сведения за политически прояви - прави ли се пропаганда в полза на Запада, говори ли се срещу СССР и "социализма", внася ли се антикомунистическа и порнографска литература в затвора, подготвят ли се бягства от затвора и т.н. Доносниците на същия се ползват с големи облаги - дава им отпуск по цели месеци, под формата "по болест", дават им се пари и се представя, че са от домашните им, или пък консерви и храна, цигари и т.н. Храна им се дава под претекст, че са "анемични".

Най-сетне, поради скучния и мизерен живот от една страна и поради недостиг на легла за всички, от друга, затворниците спят по двама на легло и някои от тях стават хомосексуалисти.

### **МЕДИЦИНСКА ПОМОЩ**

На затворниците е осигурена съвсем примитивна медицинска помощ. В командуването на батальона има лекарски кабинет, с две легла /едното от тях е походно/, лекар преглежда по два пъти седмично. Лекарят има право да освободи от работа болен затворник само три дни, за повече дни се търси разрешение от командира. Само при спешни случаи тежко болните се пращат на лечение в болницата в Девня или Варна. Всички останали се лекуват в амбулаторията на затвора.

В болница се изпращат всички ранени или контузени затворници по работните обекти, а също така и битите от началниците и от дежурните по караул.

### **НАКАЗАНИЯ**

Наказват се абсолютно всички лоши прояви по вътрешния ред. Малките прояви се наказват с предупреждение или мъррене от командирите. По-тежките - с побой, карциране, лишаване от писма, колети и свиждане и т.н. Карцерите са няколко - тъмни и влажни. В карцер /арест/ може да се престои от един до четиринадесет дни.

### **Право на пари, колети, писма и свиждане**

Пари могат да се получат в неограничено количество - по пощата или на свиждане. Изпратените по пощата се раздават по два пъти в месеца. С парите може да се купят в лавката цигари, тоалетни и бръснарски принадлежности, както и закуски /кифли, вафли, бисквити и др./. Затворникът има право при освобождаването му да си вземе неизразходваните пари.

Колети се получават свободно. Позполено е получаването на хранителни продукти, тоалетни и бръснарски принадлежности и бельо. Колетите се

раздават веднаж в седмицата и поради това храната в тях много често е развалена. Нещата, които се получават в колети, могат да се получат и при свиждане с домашни и близки.

Писма могат да се изпращат и получават в неограничено количество. Писмата се раздават веднаж в седмицата, вечер след проверка. Поради това, че през седмицата се натрупват по 500 и даже 1.000 писма, раздаването им трае цели часове. Получаваните и изпращани писма минават през щателна проверка. В писмата си затворниците нямат право да съобщават подробности за живота и реда в батальона, да се оплакват от началниците, от дисциплината, от работата и т.н. Писмата, в които се споменава за горните неща, се унищожават.

Свиждане с домашни и близки е позволено. То може да стане в неделя или в други по-големи празници. При хубаво време свиждането става в двора, а при лошо време в стаи на караулното помещение. Ако има много посетители, свиждането се върши на смени от 8 до 16 часа. Разговорите се провеждат почти свободно. След свиждане обаче, затворниците се претърсват, за да не внасят пропагандни материали, алкохол и други забранени неща. На завербуваните доносници се позволява свиждане със съпругата, дори и с приятелките им, в определени за целта стаи в караулното помещение. На някои дори се позволява да отидат с тях по няколко часа извън затвора. С позволение на командира на батальона на някои затворници може да се разреши свиждане и в делнични дни - след работа - между 17 и 20ч,

Лишаване от пари, колети писма и свиждане се налага на затворници, намиращи се под следствие или наказани в ареста.

Вътрешни присъди се издават рядко. Това може да стане само когато затворниците извършат сериозни деяния - системно неподчинение на началниците, разправии и обиждане на отговорни лица, извършване на тежки побоища, редовно игране на комар, системно употребяване на алкохол, внесен в затвора по нелегални пътища, опит за бягство и т.н. Годишно на няколко души от батальона може да се издаде вътрешна присъда. След издаването на вътрешната присъда наказанието става повече от две години и затворникът трябва да бъде преместен в гражданен затвор. По този начин той се отчислява от строителните войски, а властите нямат интерес от това.

Фактически, с изключение на рецидивистите, които са рядкост в батальона, почти всички затворници се освобождават преждевременно - след изтърпяване на половината от присъдата. Разбира се, преждевременно се освобождават затворниците, които са имали добро държание и са работили съвестно. С тази привилегия се ползват разбира се и всички доносници.

Как протича работният ден в батальона

Според режима затворниците трябва да бъдат събудени в 5ч. сутринта. Но отделенните командири често се престарават и ги събуждат в 4.30 ч. под претекст, че трябва навреме да се почистят помещенията, а това може да стане само за 15 минути.

Почишването на помещението трае до 6ч. Всяка сутрин паркетите се лъскат до светване. За грубите работи се използват новопристигнали

затворници. Освен спалните помещения и канцелариите на командирите, почиства се и двора от хартии, фасове и други отпадъци. Събират се чак и кибритените клечки. За почистването на двора затворниците се построяват в плътни колони и минават по целия двор.

През това време /от 5 до 6ч. сутринта/ освен чистенето, затворниците трябва да отидат в тоалетната, да се измият и обръснат. Тоалетните и умивалниците са недостатъчни, което предизвиква надпреварване, често и ругатни, обиди и псувни между затворниците.

Точно в 6ч. затворниците се строят, върши се проверка и под строй се отива в столовата за закуска. Закуската трае от 20 до 30 минути. Всеки взвод си има определено място, но понеже в столовата няма достатъчно места, закуската става на смени. Всеки взвод изпраща в кухнята по 4-5 души бакари, които да получат закуската. Тези бакари се избират от взвода на събранието, но те в повечето случаи са доверени лица и доносници на началниците. Това им позволява да вземат голяма част от закуската за себе си и за началниците. Така че, от мизерната закуска затворниците почти не се наядат. През свободните десетина минути те бързат да си купят нещо от лавката.

След закуската в 6,30ч. затворниците се строят в двора по взводове, върши се развод. Отново затворниците се проверяват поименно. Веднага след това те отиват на работа.

Групите, които се изпращат на работа в по-близките обекти, на обяд се връщат в затвора. От по-отдалечените обекти те се връщат вечерта. Около 17 часа се връщат тези, които ходят пеша. Другите, които се превозват с автобуси, поради голямата навалица на цивилни работници, се връщат след 18 или 19ч. Често се случва от отдалечените работни обекти и поради дълго чакане на автобусите, някои затворници да се върнат и към 23 ч.

При връщане от работа на портала дежурните по караул войници вършат старателна проверка на всеки затворник. Повечето се обискират, да не би да носят алкохол, пропагандни материали или други непозволени неща. Когато се намерят такива, виновният се изпраща в ареста и след нанасяне на побой престоява карциран там няколко дни.

След завръщане на всички взводове отново всички се построяват и се върши цялостна проверка поименно. Ако някой не се е завърнал, вдига се в тревога целият караул да го търси. Използват се и дресирани кучета. Вечерната проверка става между 18 и 19ч., в зависимост от това кога затворниците се връщат от работа.

Под строй всички отиват в столовата на вечеря. Последната трае от 20 до 30 минути. До 20.30ч. затворниците могат да се разхождат в двора. В спалните помещения е забранено да се влиза. През летните месеци това време минава лесно, но през зимните студени месеци затворниците са принудени да стоят в тоалетните, в умивалните или в сушилните на топло. Някои използват това време, за да пият или играят на комар.

Точно в 20.30ч. затворниците се строят и се върши вечерна проверка. Поименно се проверява дали всички затворници са на лице. По веднаж в седмицата на вечерната проверка се раздават писмата. Поради голямото количество писма, раздаването продължава с часове. Назначават се по



няколко души дневални - от всеки взвод по на две смени през нощта, които дават дежурство и пазят помещенията. Практически дневалните пазят да не влизат началниците, защото мнозина през нощта пиянствуват или играят комар.

След вечерната проверка затворниците по правилник отиват да спят. Лампите се загасяват, дежурни офицери строго проверяват и бдят дали се пази тишина и ред.

В 5ч. на другата сутрин започва новият работен ден.

## **ХРАНА**

Храната е лоша - по-лоша от тази и казармите, но малко по-добра от тази в цивилните затвори.

Дневно се дава по 750гр. хляб, който е крайно недостатъчен за усилената тежкофизическа работа. По тази причина затворниците искат от близките ги да им пращат пари и колети с храна. По-голямата част от получените суми се изразходва за закуски от лавката. При получаване на колети, по правилника получената храна трябва да бъде изядена същия ден в столовата. В спалните помещения е забранено да се пилеят хранителни продукти, под предтекст да не се въдят мишки. Затворниците настоявали няколко пъти в столовата да се направят специални шкафове, където да се съхраняват получените храни. Но управата не се съгласила.

Закуската се състои от чай, който е леко подсладен, и лъжица мармелад от плодове. В неделя и на големи празници се дава малко парче сирене или халва.

За обяд се дава готвено ястие, което веднаж в седмицата е с месо. Месо се готви също в неделни дни и в дните на големите празници. И тук отговорниците крадат от дажбите или пък яденето се приготвя лошо. Готвачите са затворници и обикновено са доверени лица и доносници на началниците. По този начин кражбите им се прикриват. Вечер се сервира постна чорба от фасул, грах, картофи, зеле и др.

Плодове и десерти не се сервират. На големи празници като Нова година, Първи май, 9-ти септември и т.н. се дават некачествени плодове или малък сладкиш.

Затворниците разчитат изключително на помощ от страна на близките си и на домашните си!

## **РАБОТНИ ОБЕКТИ**

В батальона всички затворници са задължени да работят. Освен на работните обекти извън затвора, една група се оставя всеки ден да работи в батальона. Това е така нареченото "домакинско отделение" - готвачи, миячи, чистачи в столовата, чистач на банята, чистач на лекарския кабинет, чистачи на канцелариите на началниците, художник и негов помощник /за украсата на канцелариите и помещенията/ и за всеки взвод по един гардеробчик /който е фактически пазач на помещението/.

Всички останали затворници работят на външни работни обекти.

Единственият постоянен работен обект на батальона е каменната кариера край село Чернево. Други работни обекти се наемат сезонно с договор от

командуването на батальна. Поради недостиг на цивилна работна ръка, се използват военните затворници.

Каменна кариера край с.Чернево

Кариерата е огромна, с фронт около един километър. Тя е навлязла в хълма около 1.800 - 2,000 метра, с височина около 50м.

Два големи багера товарят денонощно камъни, като се използват за транспорт няколко камиона. Багеристите и шофьорите са войници от армията и те работят на три смени по 8 часа.

Две машини трошат и сортират изровените от багерите камъни. На тези машини работят затворници, също така на три смени. Тяхната работа е нехигиенична и тежка, и въпреки че машините са стари, нещастия не се случват. Използват се и вагони, които се тикат на ръце от затворниците. При тези операции често се случват злополуки. Затворниците, които работят на вагоните получават месечно по 15-20 лева и по 4 дена почивка. Използват се и 12 забоя, на които камъните се товарят на ръце от затворници. Тази работа се изпълнява от затворниците на Първи взвод, който се състои от новопристигнали войници. Дневната норма на човек е 8 вагонетки, всяка вагонетка представлява половин кубически метър - следователно от всеки се иска по 4 куб. метра камъни на ден. Тази норма трудно може да се изпълни. Вагонетките се спускат по наклон дълъг около 100м. и трябва усилено да се задържат. Натоварена вагонетка тежи около 1 тон. Релсите са стари и често вагонетките излизат от тях. За да се качат отново се изисква непосилен труд... Необходима е помощта най-малко на трима души. Ако багерите се повредят, за да се изпълнят нормите за деня, взводните командири могат да държат всички затворници от взвода си до късно през нощта. По няколко пъти в месеца се случва някой от взводовете да работи до полунощ...

Работата в тази кариера е тежка и нехигиенична. Затворниците са третираны като каторжници. Началниците са жестоки и през целия работен ден стоят непосредствено до работещите. Контролът е строг и никой не може да си откъхне по човешки.

Освен честите контузии и наранявания, затворниците загубват в тази кариера здравето си. Мнозина от тях излизат от тук с напълно разклатено здраве.

## **РАБОТНИ ОБЕКТИ, КОИТО СЕ НАЕМАТ СЕЗОННО**

Каменна кариера на предприятието "Транспред".

Намира се на един километър южно от кариерата на батальона. Тук работят около 30 души от Трети взвод. За обяд те се връщат, така че работят тук преди и след обяд.

Багерите копаят камъни, които с камион се превозват на един огромен плац. Тук затворниците сортират камъните по големина и правят купчини. Дневната норма за всеки затворник е 6 кубически метра. Всичко се върши на ръка. Вечер дежурните офицери приемат готовите купчини. Който не изпълни нормата си остава до късно вечерта. Работата е тежка и нехигиенична. Камъните се използват за дренаж на дъното на Варненското езеро.

Археологически разкопки край Девня

На този обект работят 40 души от Първи взвод. Норми не съществуват. Правят се разкопки според нарежданията на археолозите, които ръководят проучванията. Разкопките се вършат бавно и внимателно. Като се намери нещо ценно, работата спира - правят се протоколи, снимки и т.н.

#### Содов завод в Девня

Намира се край река Девня, на около 6 километра от с.Чернево.

На този работен обект работят останалите затворници от Трети взвод. Лепят се етикети върху празните чували за сода. Чувалите се докарват от СССР. Дневната норма е 2.500 етикета за всеки затворник.

#### Копане на канали

Това е сезонна работа, която се наема от командването на батальона. Копаят се канали в целия район на Девня. За тази работа се използват всички затворници от Втори взвод. Те се разпределят на групи и работят на различни места. На всяка група се определят норми, които са променливи в зависимост от големината на канала и състава на почвата. Каналите се копаят от багери. Затворниците трябва да почистват и дооформят дъното на канала, който има диаметър средно 4-5м. Работата е тежка и много опасна. Много канали се работят без предпазни средства и подпори, често излиза вода и има опасност от срутване. Много често има ранени и контузени затворници.

### **РЪКОВОДИТЕЛИ**

Командир от 1960 до 1963г.: подполковник Стефанов.

Командир от пролетта на 1963 до февруари 1974г.: подполковник Андреев  
Подполковник Андреев е роден през 1930г. във Варненско. Офицер от армията, активен и фанатизиран член на партията. Няколко години е бил политически офицер в щаба на дивизията във Варна. През 1960г. с чин майор е назначен за заместник-командир по политическата част на дисциплинарния батальон в с.Чернево. През 1963г. станал подполковник и е назначен за командир на батальона. През февруари 1974г. е произведен в чин полковник и пратен за началник на отдела "Тил" в дивизията във Варна.

През негово време в батальона е съществувало безредие и анархия. Пиянството и комарът взели големи размери, между затворниците ставали чести побоища и кражби. За неизпълнението на вътрешния ред и за дребни прояви затворниците били наказвани и бити. Служащите в караула почти, всяка вечер вършели безотговорно побоища и мъчения над затворниците, без да им се държи сметка за това. Андреев им позволявал и дори ги инструктирал за това. Бил силно мразен от затворниците. Като напуснал батальона всички си отдъхнали. Понеже е нисък и набит бил наречен с прякора "Трупчето". На няколко пъти затворниците се оплакали от него, проведени били анкети и накрая Андреев бил сменен заедно с една голяма част от офицерите.

### **Ръководители след февруари 1974 г.**

Командир: подполковник Теофилов

Роден е през 1932г. в Перник. Офицер от строителните войски, изпълнявал длъжности в различни поделения. През септември 1972г. с

чин майор е назначен за началник щаба на дисциплинарния батальон в с.Чернево. Още като постъпил тук той започнал да прави реформи и се застъпвал да се подобри положението на затворниците. Държал се дружелюбно с тях, питал ги от какво имат нужда и т.н. На няколко пъти влязал в конфликт с командира на батальона, подполковник Андреев, особено за вътрешните побоища и мъчения.

Накрая подполковник Андреев бил сменен - през февруари 1974г. и майор Теофилов станал командир. През 1977г. е произведен подполковник.

Като станал командир, Теофилов подобрил храната на затворниците и техните битови условия и позволил повече развлечения. Наказва само в крайни случаи. Забранил е затворниците да бъдат бити и мъчени.

#### Заместник-командири

Старши-лейтенант Митрев - заместник-ко-мандир по политическата част

Старши-лейтенант Генчев - зам.-командир по техническата част.

#### Началник-щаба: капитан Георгиев —

Роден през 1935г. във Варна. Активен член на партията. Ограничен и невъзпитан. Със затворниците се държи грубо и надменно.

Дълги години е бил командир на трудово поделение в Девня. От февруари 1974г. е началник щаба на дисциплинарния батальон в с.Чернево:

#### Началник на отдел "Контраразузнаване" - подполковник Чучков

Чучков е политически офицер от армията. На тази длъжност е още от 1971г. Представя се за човечен и хрисим, а истинност е лицемерен и подъл. Влиза в контакт и разговаря със затворниците и им обещава много неща, но това са винаги обещания само на думи.

Той следи дали в батальона се внася тайно литература - политическа и порнографска. Следи политическото настроение на затворниците, дали се критикува политиката на партията, дали се хвали Запада, дали се подготвят бягства от затвора и др. За целта има организирана широка мрежа от доносници и шпиони, които протезира, помага им материално, дава им храна, пуска ги в отпуск и т.н.

Командир на охранителния взвод: стар-ши-лейтенант Христатиев.

Старшина на батальона: старшина Мирков

Началник на караула: старшина Мехмедов

#### Командири на взводове

Капитан Ченков - командир на Първи взвод

Ст.-лейтенант Николов - командир на Втори взвод

Капитан Колев - ком. на Трети взвод Старшина Стоев - ком. на Четв. взвод

Всеки взвод има и по един старшина. Старшините са в пряк контакт със затворниците и от тях зависят много неща. Старшините обикновено се държат със затворниците грубо и нечовешки.

Споменатите офицери са на служба в батальона и понастоящем.

Бивши затворници твърдят, че добре се отнасят със затворниците офицерите Теофилов и Митрев. Последните общуват със затворниците и винаги търсят да им помогнат с каквото могат.

Офицерите Генчев, Христатиев и Ченков се държат много грубо. Тормозят и мъчат затворниците. Те са кариеристи и рушветчии - покровителствуват

доносниците и онези, които им дават скрито алкохол. Алчни са за власт и пари. За литър ракия биха застреляли човек.

Голяма част от служащите в караула са турци и помаци и са послушни и изпълнителни. Те са корумпирани и затова началниците ги използват да тормозят затворниците. Пиянствуват и вземат рушвети.

В караула служат 25 души. Те охраняват денонощно батальона и контролират влизането и излизането. На всички новопристигнали затворници нанасят побой с цел да ги уплашат.

### **ПРЕЗ ДИСЦИПЛИНАРНИЯ БАТАЛЪОН В ЧЕРНЕВО СА ПРЕМИНАЛИ СЛЕДНИТЕ ЛИЦА, НАМИРАЩИ СЕ ПОНАСТОЯЩЕМ НА ЗАПАД :**

#### **1. Борис Атанасов Лазаров**

Роден на 1 юли 1950г. в София, местожителство - София - ул.Ришки Проход, 5. По професия - монтьор.

От 8 януари до 12 юни 1971г. служил в поделение 17-83 на строителните войски в гр.Станке Димитров. Избягал от казармата и направил опит да премине нелегално в Югославия. Бил заловен и осъден от военен съд в София на 2 години затвор.

От 26 юли 1971г. до 20 юли 1973г. е прекарал в дисциплинарния батальон в с.Чернево, Варненско. През това време получил вътрешна присъда от 1 година. От юли 1973г. до юни 1974г. бил в Софийския централен затвор.

На 30 юни 1974г. отново прави опит за бягство, преминал нелегално двете граници и на 2 юли 1974г. пристигнал в Италия.

Понастоящем се намира в Западна Германия.

#### **2. Стойчо Дончев Йорданов**

Роден на 29 февруари 1952г. в гр. Толбухин, местожителство - Толбухин - ул.Кубадин 17. Професия - автомеханик.

От януари до юни 1973г. служи в поделение 24-401 на строителни войски в гр.Варна. Избягал от казармата и направил опит да премине нелегално в Югославия. Бил заловен и осъден от военен съд във Варна на 15 месеца затвор. От 20 юни 1973г. до 23 септ. 1974г. прекарал в дисциплинарния батальон в с.Чернево, Варненско.

След изтърпяване на присъдата си дослужил военната си служба в същото поделение във Варна. На 5 окт. 1975 г. прави отново опит да бяга на Запад - преминал нелегално двете граници и на 10 окт.1975г. стигнал в Италия .

Понастоящем се намира в С.А.Щ.

#### **3. Красимир Петров Пърлев**

Роден на 31 окт.1953г. в гр.Пловдив, местожителство - Пловдив - ул.Шилер 5. Професия - водопроводчик. От януари 1973 г. до март 1974г. служил в поделение 30-20 на строителни войски в Пловдив. Избягал от казармата и с приятели подготвил бягство през границата. Били заловени, осъден от Военен съд №1 в София на 2 години затвор.

От 26 април 1974г.до 29 април 1975 г. прекарал в дисциплинарния батальон в с.Чернево. Една година е бил помилван и освободен. Пратен бил да да служи военната си служба в същото поделение в Пловдив. От казармата бяга втори път на 28 септ.1975г. Преминал нелегално

българско-югославската и югославско-италианската граници и на 7 ноември 1975г. стигнал в Италия .  
Понастоящем живее в Канада.

## **ОКРЪЖЕН ЗАТВОР В ЛОВЕЧ**

Този затвор е сравнително нов, но си е спечелил вече името на един от най-страшните затвори в България!

Открит е през есента на 1962г. /т.е. веднага след закриването на прочутия Ловешки наказателен концентрационен лагер/. Лагерът, предназначен изключително за политически затворници съществуваще от септември 1956 до декември 1962г. Отварянето на затвора се е наложило вероятно от обстоятелството, че в лагера са били избити стотици граждани и че името му на лагер-каторга се е носило вече из цялата страна.

### **ОПИСАНИЕ**

Затворът представлява стара, масивна сграда на два етажа. Всъщност използват се сградите на бившия наказателен лагер. Той се намира на около два клм. от града, от лявата страна на шосето за Ботевград, недалече от линията Левски - Свищов. Около главната сграда се намират няколко малки едноетажни сгради, които се използват за нуждите на администрацията. Наоколо е открито поле.

### **БРОЙ НА ЗАТВОРНИЦИТЕ**

Както и в другите затвори, и тук броят на затворниците е променлив. На мястото на освободените постоянно идват нови затворници. В този затвор могат да бъдат настанени около 1800 -2000 души. Работните обекти са многобройни и в тях също могат да бъдат настанени най-малко още около 1500 души. Следователно, общо взето затворът е в състояние да побере над 3500 затворника, а при нужда и до 5000 души.

През последните години тук е имало: През 1968 в затвора е имало около 1500 и на обектите около 1200 души. През 1971/72 - в затвора около 1000 и на обектите - около 800 души. През 1973/74 - в затвора около 1200, а на обектите - около 1000. След 1975г. в затвора - около 1800, а на работните обекти - около 1500-1800 души. Такъв е броят на затворниците и през 1976 и 1977г.

През последните три-четири години голям брой младежи изтърпяват присъди на работните обекти, особено на каменната кариера. Това са наказания наложени от Окръжното управление на МВР в Ловеч. Касае се официално за наказания от 15 дена до 3 месеца, но често тези наказания се продължават, или пък няколко дни след освобождаването им затворниците отново се довеждат тук.

### **РЕЖИМ**

Макар че не се смята официално за политически затвор /както тези в София, Стара Загора и Пазарджик/, режимът в затвора в Ловеч е почти същия, както в споменатите затвори. През последните 5-6 години, почти 2/3 от затворниците тук са политически и 1/3 криминални. Политическите са осъдени главно за критикуване на партията и режима, разпространяване на политически вицове, конспиративна и саботажна дейност; голям брой младежи са осъдени за бягство през границата /някои са осъждани по няколко пъти/.

Криминалните са осъдени главно за: кражби и злоупотреби на държавни средства и имущества, пиянство, разврат, побоища, изнасилване, изоставяне на семейството или дребни хулигански прояви. Криминалните затворници са често привилегировани и протезирани от началниците: не ги бият и наказват, не ги кардират, не ги лишават от свиждане, колети и писма и т.н. В замяна на това, някои от криминалните стават доносници и шпиони, което създава напрежение между тях и политическите затворници. Някои криминални дори имат право на отпуск /ако живеят наблизо/, на разходка в града или на свиждане със съпругите си в специални за това стаи... Това не се позволява на политическите. На криминалните се дава по-лека работа, докато политическите се изпращат на най-трудните обекти. Така например затворникът Петко Иванов от Скобелево /Ловешко/, осъден за бягство през границата е прекарал пълни три години в килия за това че критикувал режима и не се подчинявал на ръководителите. Не му е било позволено да работи нито вътре, нито вън от затвора.

Хигиената в затвора е под всякаква критика. Затворниците се мият на смени и съвсем набързо, имат право на баня веднаж в седмицата /без топла вода/, затворническото облекло се сменя рядко, възможност за пране няма и затова често затворниците въшлясват! Поради това те трябва да бъдат остригвани нула номер. Вследствие на системния и тежък тормоз често младежи затворници правят опит да се самоубият като си прерязват вените, като си удрят главите в стените и т.н.!

Храната е недостатъчна. За неработещите и за карцираните тя е без месо и без десерт. За работещите се дава: закуска - чай и лъжица мармелад или сирене и халва /50 гр./; само в неделя - юфка. Обяд - в понеделник - по едно канче яхния от картофи, вторник-ориз и домати; сряда - безвкусна пържена риба с малко домати или моркови, четвъртък - зеле с малко парче свинско месо; петък постно ядене; събота - фасулена чорба /веднаж в месеца 2 кюфтета/ ; в неделя - ориз с домати и парче наденица.

Вечеря: през цялата седмица - чорба от фасул или картофи, без месо, малко компот от плодове /един буркан се разделя на 8 души затворници/. По един път в седмицата вечер се дава нишесте. Менюто за неработещите: половин типов хляб на ден; сутрин един черпак чай; обяд и вечеря - супа.

Храна за наказаните в карцера: 1/4 типов хляб на ден, една чаена лъжица сол. Не се допуска използване на личните вещи в карцера. През време на разходката затворниците нямат право да се доближават един до друг. Ако някой се обърне и проговори с друг затворник - той е задължен да се прибере в килията и се лишава няколко дни от разходка.

Обръщението на затворника към началника е "Гражданино началник!", "Гражданино отряден!", "Гражданино старшинаа!" и т.н.

## **ОТДЕЛЕНИЯ**

Затворниците са разпределени на три отряда:

1-ви отряд - в приземието

2-ри отряд - на първия етаж

3-ти отряд - на втория етаж

## **РЪКОВОДИТЕЛИ**

От есента на 1962 до есента на 1964г.

Началник: Майор Георги Куманов

Бивш началник на наказателния лагер в Ловеч. След закриването на лагера, той останал до края на 1963 като началник на затвора.

Зам.-началници

1. Майор ... Горанов /по режима/. Роден е през 1915 или 1916г. в Северна България. Стар служител в милицията -от 1949 до 1956 г. е един от ръководителите на лагера "Белене". След 1956г. е в ръководството на лагера Ловеч. След 1962г. останал на служба в затвора в Ловеч като отряден началник на 1-ви отряд, едновременно е заместник-началник на затвора по режима. Държи се като звяр, бие и наказва затворниците. Участвувал е в убиването на политически затворници - като това на Любен Боянов и др. След 1971 е подполковник, а понастоящем е вече полковник. Продължава да е зам.началник на затвора.

2. Майор ...Саздов/или Газдов/ /по политическата част/. Офицер от Държавна сигурност. Бил е в ръководството на редица лагери.

3. Майор Петър Гогов - познат под прякора "Гърбавият капитан". Бивш началник на лагерите в Ножарево и Белене. След 1956г. е един от ръководителите на лагера в Ловеч. Проявил се като по бойник. Бил е началник на каменната кариера. В затвора е работил до края на 1963г. След това с чин подполковник е началник на милицията в Луковит.

От 1964 до 1968г.

Според някои бивши затворници, бившият началник на Софийския централен затвор, полковник Тодор Банков, през есента на 1962г. не е бил наказан и отстранен, а бил изпратен като началник на затвора в Ловеч. Тук той останал до лятото на 1968г., когато бил назначен за началник на затвора в Бургас, на която длъжност се намира и сега. Полковник Банков е описан като началник на Софийския затвор от 1956 до 1962г.

ЗАМ.НАЧАЛНИЦИ

Един от заместник-началниците на този затвор е подполковник Горанов, който е описан по-горе.

След есента на 1968 г.

НАЧАЛНИК: Полк.Гладков. Роден през 1924 или 1925г. в Северна България. Стар служител в милицията, където е заемал важни постове. Той ръководи всички побоища и мъчения над затворниците. Изпълнителен и строг. Среден на ръст,

Набит, с кестеняви прошарени коси, носи очила. Има поглед на същински убиец. Активен и фанатизиран член на партията.



### Зам.-началници

1. Полковник ... Горанов /по режима/
2. Подполковник ... Ралчев /по политическата част/. Роден е през 1926 или 1927г. Изпълнявал важни длъжности по линията на Държавна сигурност. Отличава се с педантна строгост. От 1968г. той ръководи цялата политическа дейност в затвора. Когато Гладков отсъства, той го замества. Висок на ръст, черноок, ходи малко прегърбен.
3. Майор...Павловски /по стопанската част/. Той е пияница и неморален. За услуги на криминалните затворници взема рушвети. Среден на ръст, слаб с кестеняви коси, леко накуцва с левия крак.

### ОТРЯДНИ НАЧАЛНИЦИ

Началниците и на трите отряда са с чин на майор.

### НАДЗИРАТЕЛИ

1. Старшина ...Тончев. Около 45-годишен, родом от Ловешко. От дълги години е главен надзирател. Проявен побойник и мъчител.
2. Старшина ...Григоров. Около 38-40 годишен, родом от Троянско. Като човек е значително ограничен и изпълнителен.

## **РАБОТНИ ОБЕКТИ**

### В затвора

1. два цеха за дърводелци и мебелисти
2. три цеха за стругарство
3. един цех за шлайфане
4. един цех за заваряване
5. един цех за шмиргелно обработване
6. един цех за бояджийство
7. един цех за ремонт на автомобили

### Вън от затвора

1. Каменна кариера край Ловеч. Намира се извън града, от дясната страна на шосето за Ботевград. Огромна кариера, открита през 1956г. и използвана като работен обект от бившия наказателен лагер в Ловеч. Копаят се камъни. Работата е тежка, работи се на ръка, без никакви технически съоразения.
2. Полигона край Ловеч за изработване на стоманени тръби.
3. Леярният завод "Балкан" в Ловеч.
4. Работен обект в с.Черни Осъм /Троянско/. Работниците работят на дарази за чепкане на вълна - мръсна и прашна работа.
5. Работен обект в Троян. Затворниците работят в цеха за електромотори.
6. Групи от затворници работят на различни строежи в Ловеч и в целия окръг.

Според бивши затворници, минали през други затвори, като работен обект се числи и каменната кариера край с.Самоводене, Велико-Търновско.

По принцип всички затворници са задължени да работят. Но тук съществува комисия, която определя кой от тях може да работи, какво и къде. На малък брой затворници се забранява да работят.

За този затвор разказа Стефчо Григоров Великов, род. на 26 авг.1951г. в Г.Оряховица /местожителство - с.Борово - Русенско/, по професия - електротехник.

През юни 1973г. Великов направил опит да избяга нелегално в Турция. Бил заловен и три месеца се намирал под следствие в Държавна сигурност в Бургас. В същия град е осъден на 4 години затвор. От септември до декември 1973г. престоял в затвора в Бургас. След това от декември 1973г. до март 1975г. е бил в затвора в Ловеч. Обжалвал присъдата си, бил помилван и освободен две години преди изтичане на срока, определен от присъдата му. От ноември 1975г. е емигрант в Италия, откъдето замина за Канада. Великов е глухоням.

## **ОКРЪЖЕН ЗАТВОР В ПЛЕВЕН**

Този затвор съществуваше и преди 1944г. под името Централен политически затвор. Той е използван предимно за политически затворници. От септември 1944г. до дек.1964г. служи пак като политически затвор. През дек.1964г. е бил построен нов затвор в Плевен който съществува и понастоящем. Старият затвор е ремонтиран и превърнат в завод. През февруари 1965г. тук е настанен Заводът за ядрени изделия.

### **Режим**

Както и в останалите окръжни затвори, тук излежават присъдата си едновременно политически и криминални затворници. Особено голям е броят на политическите затворници тук през периодите: 1947 - 1951г.; 1955 - 1958г. и 1962 - 1964г.

Храната, дисциплината, вътрешният ред, отношението на управата към затворниците и пр. не се различават от тези в останалите затвори в страната. Известно изключение, може би правят хигиенните условия, които са малко по-сносни след построяването на новия затвор.

Храната е слаба и еднообразна. На обяд и за вечеря се сервира чорба от фасул, зеле или картофи. На работещите в кариерата се дава по 1 кг. хляб на ден. На останалите работни обекти- по 750 гр., и на неработещите - по 450гр. хляб дневно на човек. Някои от затворниците получават колети от близките си, което прави престоя им малко по-поносим. От получаваните пари месечно им се отпускат само по блв. за цигари и други дребни покупки от лавката на затвора.

Побоищата и инквизициите са обикновено явление в този затвор.

### **Работни обекти към затвора**

Каменна кариера в с.Пелишат /Плевенско/

Каменна кариера в с.Телиш /Плевенско/

Каменна кариера в с. Самоводене /Горно-Оряховско/

Държавно земеделско стопанство в местността "Кайлъка" край Плевен

Нефтохимическия завод край Плевен /съществува от 1969г./

Зеленчукова градина към затвора.

Освен това в затвора има:

Дърводелски цех

Стругарски цех  
Бояджийски цех  
Цех за щайги и амбалаж

### **Брой на затворниците**

Той е променлив. Затворът може да побере около 1800-2000 затворници. Но понеже към него съществуват много работни обекти, то техният брой е далеч по-голям.

Най-много затворници тук е имало през периода 1956-1962г. След това голяма част от тях са били освободени или преместени в други затвори. В новия затвор след 1965 г. например, броят им се е движел между 800 и 1000 души. След 1971г. той отново се е увеличил.

Предполага се, че понастоящем в самия затвор има около 1500 души, а по работните обекти около 2000 души.

### **АКЦИЯ ЗА ПОДПИСВАНЕ НА "ДЕКЛАРАЦИЯ"**

Поради големия брой на политически затворници в този затвор, властите провели на няколко пъти акции за принудително подписване на "декларации" за приобщаване към политическия режим в страната.

Частично такива "декларации" са били подписани след 1956-1957г. На 8 февруари 1962 е проведено така нареченото "приобщително събрание", след което, според някои бивши затворници от това време декларация подписали около 250 души и веднага били освободени.

Най-голям натиск за подписване на такива декларации властите упражнили над бивши ръководители на БЗНС и ЗМС, бивши народни представители от Обединената опозиция, активни антикомунисти и др. Целта е била, от една страна да ги злепоставят и компрометират, а от друга да сплашат останалите и да ги принудят да капитулират.

Естествено, някои се уплашили, пречупили се и подписали "декларация". Те били веднага освободени. По-голямата част, обаче издържали на натиска и отказали. Повечето от тях били преместени в други затвори.

По това време в този затвор се е намирал и Димитър ГИЧЕВ. Над него е бил упражнен специален и системен натиск да излезе с "декларация". Той обаче отказал категорично! Бивши затворници твърдят, че на няколко пъти милицията изпращала при него съпругата, синът и дъщерята му с цел да го увещават да излезе с декларация. Гичев отказал и на своите близки, дори изругал и изгонил дъщеря си! Според други твърдения на Гичев обещавали, че ако се приобщи към политическия режим в страната, ще му "помогнат" да замести Георги Трайков начело на т.н.БЗНС, който се превърна чисто и просто в една жалка секция към БКП.

### **УПРАВА НА ЗАТВОРА**

През периода 1956-1958г.

Началник: подполковник Найденов ЦЕНОВ

През 1958г. той станал полковник и бил поставен за началник на Софийския централен затвор, където се намира и понастоящем /В настоящата книга подробно е описан Софийския Централен затвор/

### Заместник-началници

1. Подполковник Тодор ВАНКОВ /отговорник по режима/
2. .... /отговорник по политическата част/
3. .... /отговорник по стопанската част/

Управа на затвора през 1958-1964г., когато старият затвор е закрит.

Началник: полковник Ангел БАКЪРДЖИЕВ.

Роден през 1915г. в Троян. Активен член на партията преди 1944. След 9 септ.1944г. е офицер в милицията и в Държавна сигурност. Изпълнявал отговорни длъжности. През 1958г. е произведен в чин полковник и поставен за началник на затвора. През дек.1964г. старият затвор е закрит, той е уволнен и прехвърлен в запаса. След това изпълнява важни длъжности в администрацията в Плевен.

Като началник на затвора в Плевен се проявил като отвратителен побойник и инквизитор. Лично биел и инквизирал политическите затворници - дори е стрелял срещу тях. Вследствие на честите побоища и зверски инквизиции някои затворници са полудели. Бакърджиев лично е ръководил акцията за подписване на "декларация" през пролетта на 1962г.

### **ПО-ВАЖНИ ПОЛТИТИЧЕСКИ ЗАТВОРНИЦИ, ПРЕМИНАЛИ ПРЕЗ ТОЗИ ЗАТВОР**

1. Димитър ГИЧЕВ - от април 1948 /Когато е осъден на доживотен затвор/ - до април 1955г., когато е бил преместен и затвора в Пазарджик. Отново е върнат тук през есента на 1959г., останал е до дек.1962г., когато е освободен по силата на една амнистия.
2. Евтим АРСОВ - от октомври 1954г. /докаран е от болницата при Софийския Централен затвор/ и останал до лятото на 1958г., когато е бил преместен в затвора в Пазарджик, където е убит на 1 февр.1959г.
3. Иван КОСТОВ - докаран на 4 януари 1961г. от затвора в Стара Загора. През април 1962г. подписал декларация и през следващия месец освободен.
4. Ангел Държански - докаран през февруари 1952г. от София, след като е бил осъден на 20 години затвор при таен процес заедно с група ръководители на БЗНС. През пролетта на 1955г. е преместен в затвора в Пазарджик.
5. Борис БУМБАРОВ - докаран заедно с Держански през февр.1952г. /също с присъда от 20 години/. През септември 1953 г. е преместен в затвора в Пазарджик.
6. Асен ПАВЛОВ - докаран от София през есента на 1953г. През октомври 1954г. подписал декларация и бил освободен.
7. Вергил ДИМОВ - докаран от София през пролетта на 1951. През април 1953г. подписал декларация и бил освободен.
8. Петър КОЕВ - докаран от Софийския Централен затвор през лятото на 1958г. През дек.1962г. освободен по силата на една амнистия.
9. Милан ДРЕНЧЕВ - докаран през есента на 1956г. от Софийския Централен затвор /с присъда от 10 години/. Освободен през август 1962г.
10. Минчо ДРЪНДАРЕВСКИ - докаран през лятото на 1958г. Освободен през дек.1962г.

11. Георги ХЪЛЧЕВ - докаран през пролетта на 1953г. Освободен през пролетта на 1955г.

12. Вангел ГОРОВ - докаран през лятото на 1954г. /с присъда от 5 години/. През лятото на 1959г. е освободен.

13. Крум ХОРОЗОВ - докаран през есента на 1956г. Освободен през дек.1962

14. Иван ШАЛАМАНОВ - докаран от лагера Белене през лятото на 1959г. През април 1962г. подписал декларация и бил освободен.

15. Д-р Петко Д.ПЕТКОВ - Един от ръководителите на бившата Национал-либерална партия /преди 1944г./. Бил е помощник кмет на София преди 1944г. и директор на Държавната лотария. През 1952г. бил осъден на 12 години затвор. Излежавал присъдата си в този затвор. Починал тук на 2 април 1953.

Фактически, през затвора в Плевен са преминали стотици ръководители на демократическите партии в България, бивши народни представители от Обединената опозиция и активни антикомунисти - всички осъдени за дейност срещу режима. Над тях управата на затвора упражнявала особено силен терор и инквизиции с цел да ги сплаши и пречупи. С малки изключения, всички удържали и отказали да станат сътрудници на престъпния политически режим в нашата страна!

## **ОКРЪЖЕН ЗАТВОР В ПАЗАРДЖИК**

### **/Политически затвор/**

Стар затвор, използван от миналия режим преди 1944г. Бил е и смесен - за политически и криминални затворници.

През първите години след 1944г. тук са затворени множество отговорни лица от миналия режим. Няколко месеца тук е прекарал Димитър Гичев - министър от правителството на Константин Муравиев /2 - 9 септември 1944г./. Когато съществуваше обединената опозиция /1945 - 1947г./, в този затвор бяха държани активни членове на ЗМС, на БЗНС и на другите опозиционни организации.

След разтурянето на Опозицията и поставенето на БЗНС и БСДП извън законите, през този затвор преминаха голям брой ръководители на тези две политически организации, народни представители и активни опозиционери. В септември 1953 е обявено, че затворът е закрит. Касаеше се, обаче, до стария затвор. Новият затвор бе открит през есента на 1953г. След октомври 1953г. тук са били събрани голям брой дейци на БЗНС и бивши народни представители. Те са били докарани от различни затвори, както и голяма част от лагера Белене. След 1954г. затворът е превърнат в ПОЛИТИЧЕСКИ! Нарича се и "строг дисциплинарен затвор". Властта го има официално като ЗАТВОР ЗА РЕЦИДИВИСТИ!

### **РЕЖИМ**

Затворът в Пазарджик е третият по големина и по важност политически затвор в България /след тези в София и Стара Загора/.

По отношение на лошия и строг режим, обаче, той заема първото място! И в миналото и сега в него се прилагат нечувани мъчения и тормоз над

затворниците, особено над политическите. Не се касае само до побоища и варварски мъчения и инквизиции. В този затвор е извършено подло убийство на редица затворници. Могат да се изброят десетки такива случаи, но най-фрапиращ е този с убийството на деятеля на ЗМС Евтим Лрсов. След психически, морален и физически тормоз Арсов е бил обесен в килия №80, на третия етаж на затвора, на 1 февруари 1959г. Свидетели на това коварно убийство били голям брой затворници, намиращи се по това време там. Ръководителите на затвора представиха безсрамно случая като самоубийство на Арсов! Лъжата за "самоубийство" се разобличава и от факта', че неговият труп не е бил предаден на близките му, нито неговите вещи...

Що се отнася до вътрешния ред, режима, дисциплината, храната, хигиенните условия, медицинската помощ, отношенията на управата спрямо затворниците и т.н., те са почти същите, както и в затворите в София и Стара Загора, с други думи - лоши и непоносими.

Нещо повече, към този затвор съществува един работен обект - каменната кариера "Огняново". Там затворниците работят при крайно тежки условия, използват се за груба и тежка работа, която с право може да се нарече КАТОРЖНА РАБОТА! В тази кариера не само че много затворници загубиха здравето си, но и десетки други починаха вследствие непосилния труд и лошите условия!

## **РАБОТНИ ОБЕКТИ КЪМ ЗАТВОРА**

Както в останалите затвори, и тук съществуват работни обекти, вътре и вън от затвора.

### **В ЗАТВОРА**

1. Дърводелски цех
2. Стругарски цех
3. Заваръчен цех
4. Бояджийски цех

В тези цехове работят почти половината от затворниците. Работата е тежка и напрегната. Поставят се винаги силно завишени норми за изпълнение.

Изработените предмети се използват за затвора или се продават на външния пазар. Заслужава да отбележим, че ръководителите крадат материали от затвора за лични нужди - особено дървен материал. Това вършат дори началниците на затвора, тъй като няма контрол. Така един от началниците е бил уволнен за кражба на дървен материал - касае се за полковник Ташо Карамитев, отстранен през 1961 г. Разбира се уволнението му е било представено като "дисциплинарно"... /за този случай даваме подробности по-долу/.

### **РАБОТНИ ОБЕКТИ ВЪН ОТ ЗАТВОРА**

Работните обекти понастоящем са:

До 1954г. голяма част от затворниците са били използвани за работа в голямата зеленчукова градина на затвора. Тя се намира извън града и в нея се произвеждат всички видове зеленчуци за нуждите на затвора. След 1954г. са открити и други обекти - в Пазарджик и в други градове на

окръга. Освен това, групи затворници се използват за работа в индустрията и в строителството - в Пазарджик и в окръга.

Работните обекти понастоящем са:

1. Каменна кариера "Огняново" - намира се в с.Огняново, на около 12 км. югоизточно от Пазарджик.

Кариерата е огромна, тук се вади и обработва камък за настилка на улици и шосета и за строителството. Работата се извършва ръчно и по съвсем примитивен начин, тя е много тежка, напрегната и при лоши хигиенни условия. Скалите се разбиват с длета и чукове. Атмосферата е винаги силно запрашена. Материалите се извозват с вагонетки и се обработват в работилници на открито. Камъните след това се товарят на влаковите композиции и се изнасят.

През първите години затворниците са били откарвани всяка сутрин на кариерата и вечер връщани в затвора. По-късно са били построени бараки, в които затворниците живеят постоянно. Условията са мизерни, храната е слаба и нормите за работа - извънредно високи. Към това трябва да отбележим и лошото отношение на управата спрямо затворниците. Затворниците често са бити, наказвани. Над тях се упражнява постоянен психически и морален тормоз. В резултат на тежката работа, на лошите условия и на мъченията тук са починали десетки затворници. Бивши затворници от този затвор разказаха, че някои затворници са били убити от милиционерите, тъй като отказвали да работят, не изпълнявали нормите, подстрекавали останалите затворници и т.н.

Броят на затворниците на този работен обект не е постоянен. Той се изменя в зависимост от годишния сезон и от планираната работа. Знае се, обаче, че тук работят предимно политически затворници. Това се счита като наказание за тях. Броят на политическите затворници на кариерата е от 150 до 200 души.

През 1971г. е бил пуснат слух, че кариерата е закрыта. Това не е вярно, и до сега политически затворници от Пазарджишкия затвор продължават да работят тук.

2. Завод за акумулатори "Методи Шатаров".

В този завод се изпращат на работа всеки ден затворници. Предполага се, че те са около 50 - 60 души, а при нужда тяхното число бива увеличавано. Тук се пращат на работа предимно криминални затворници, които в завода се използват за всякакъв вид дейност, главно за тежка и груба работа. Затворниците се откарват сутрин и вечер се връщат в затвора.

3. Водосилова каскада "Белмекен-Сестримо"

Затворници се изпращат тук на работа. Каскадата е започната в 1964г. и е трябвало да влезе в експлоатация

До края на 1972г., но планът не бил изпълнен и работата по изграждане на каскадата продължава. Тя беше един от големите строителни обекти на петго-дишния план /1971-1975/. През настоящият петгодишен план /1976-1980/ каскадата е обявена за национален строителен обект!

На близките работни обекти затворниците се откарват сутрин и се връщат вечер в затвора. На по-отдалечените работни места са построени бараки в

които затворниците остават да нощуват, охранявани от милиция. На този работен обект се изпращат и политически и криминални затворници. Затворниците се използват главно за груби работи - трасиране, копаене, циментиране и др. Броят на всяка група е средно около 90 души.

#### 4. Зеленчукова градина на затвора.

На този работен обект, както споменахме по-горе, се използват затворници за работа още от 1944г. До 1954г. тук са работили повечето от затворниците, след това броят на изпращаните тук е ограничен. Всяка сутрин затворниците се откарват на работа и вечер се връщат в затвора. Използват се за всякакъв вид полска работа. В градината работят изключително криминални затворници. Само през сезона на най-усилената работа тук се използват и политически затворници.

#### 5. Работен обект в Панагюрище

Панагюрище се намира на около 40 клм. от Пазарджик. Тук съществува работен обект, който е открит, в 1957 или в 1971г. Това е една работилница, в която се коват щайги и сандъци и се изработват други дървени предмети. Затворниците са настанени в дървени бараки. Групата се състои от около 150 души и бива замествана от друга група на всеки три-четири месеца. Използват се смесени групи, от политически и криминални затворници. Тук работят предимно затворници с малки присъди и с добро държане. Работата не е много тежка, но условията на труда са лоши, храната е недостатъчна и лошока чествена.,.

#### 6. Работни групи по строежи

Малки групи от затворници се използват на различни строежи - както в Пазарджик, така и в околните градове: Септември, Пещера и др. Пращат се предимно криминални затворници. Групите се откарват всяка сутрин на работните обекти и вечер се връщат в затвора .

### **Брой на затворниците**

Броят на затворниците е променлив. На мястото на освободените затворници постъпват нови. В отделни периоди в затвора е имало от 3,000 до 3,200 души! Такъв е например случая с периода след 1953г., когато тук били събрани много затворници от Белене и от други наказателни лагери. Или пък след 1956г., когато след революцията в Унгария стотици граждани са били осъдени на явни или тайни съдебни процеси. Според бивши затворници, броят на затворниците е бил голям и след 1968/1969 г. - около 3,000 души.

Фактически самият затвор може да побере само 1,500, максимум 1,800 души. Но голям брой затворници се настаняват на работните обекти, особено на каменната кариера "Огняново".

Ето някои цифри, дадени от бивши затворници:

През 1969г. в самия затвор е имало 1,300 души, почти толкова и по работните обекти.

През 1972г. в затвора е имало около 850-900 души, на работните обекти около 1,500 души.

През 1974г. в затвора са се намирали около 600 души, на работните обекти около 1,200 души.



През последните години броят на затворниците /общо в затвора и по работните обекти/ е средно около 1 ,800 -2,000 души!

## **УПРАВА**

От 1944 до 1954г.

Началник: Полковник Георги Попов /пенсиониран в 1954г./

От началото на 1954 до дек.1960г.

Както казахме по-горе, през есента на 1953г. в този затвор са били събрани голям брой важни политически затворници. Те са докарани тук било от наказателни лагери /главно от Белене/, било от други затвори.

Целта е била опасните политически затворници да се групират, за да може над тях да се упражнява морален и физически тормоз! По това време бе предприета мръсната кампания за подписване на "декларации", с цел да бъдат обезвредени и подценени някои важни политически личности.

Началник: Полк. Ташо Карамитев.

Роден е през 1915 или 1916г. в с.У стово, Смолянско. Преди 1944г. бил тенекеджия, имал работилница в Пловдив за правене и поправка на печки. Вероятно е членувал в партията и е бил във връзка с партизани. След 1944г. е в милицията като обикновен агент, после получил офицерски чин. През пролетта на 1954г. станал началник на затвора с чин майор. През 1956год. е подполковник и през 1959г. полковник.

Според бивши затворници, Карамитев е произведен полковник след подлото убийство на Евтим Арсов /февруари 1959г./!Това "геройство" се приписва именно на него.

Като началник Карамитев се държал като истински звяр - лично биел и измъчвал затворниците, а според някои той е взел участие и при убиването на политически затворници, какъвто е случаят с Евтим Арсов!

Освен това, Карамитев бил нечестен като човек. Той системно крад дървен материал и други неща от затвора, край Пазарджик си построил голяма вила. През есента на 1960г. се провело някакво следствие за тези кражби, но всичко било потушено. След това, неочаквано, през януари 1961г. Карамитев бил уволнен! Според някои, именно за тези кражби, според други, по чисто политически и тактически съображения.

Неговият брат - Иван Карамитев, е от дълго време надзирател на каменната кариера "Гьоновец" - важен работен обект към затвора в Стара Загора. Там е и сега.

## ЗАМ.-НАЧАЛНИЦИ

1. Майор Никола Аврамов /по режима/

Аврамов е роден през 1917 или в 1918г. в Асеновградско. Стар служител в милицията. Не е известно къде е работил до 1954г. В началото на 1954г. с чин майор той станал заместник-началник на затвора. Едновременно с това е бил секретар на партийната организация в затвора.

Държанието му спрямо затворниците е гадно. Биел и наказвал затворниците.,,Вземал участие заедно с Карамитев при измъчвания и убиване на затворници! Заедно с Карамитев участвувал в кражбата на дървен материал от затвора. През януари 1961г. и той както Митев бил уволнен.

Бивши затворници от този затвор твърдят, че той е бил изпратен в София, там завършил Висшата партийна школа, и след 1963г. е назначен за заместник-началник на Пето районно управление на МВР в София. По—късно станал началник на същото с чин полковник.

2. Майор Ангел..... /по политическата част/.

Липсват данни за него. Със затворниците се държал гадно!

От януари 1961 до есента на 1962г.

Началник: Генерал-майор Георги Кръстев Цеков

Генерал Кръстев е роден през 1918 или 1919г. в Пазарджишко. Служил в милицията още от 1944г.

Дълги години работил в Окръжното управление на МВР в Пазарджик, като стигнал до чин полковник. През септември 1959г. станал генерал и е преместен на работа в София - в Министерството на Вътрешните работи. През януари 1961г. е върнат отново в Пазарджик, за да стане началник на затвора. Държането му към затворниците било лошо. Към края на 1962г. Кръстев е сменен и пратен отново в София. В затвора се говорело, че е уволнен дисциплинарно. Това не отговаря на истината, тъй като още през март 1963г. той е бил назначен за директор на Дирекцията на милицията - където заместил отстранения генерал Петко Стоянов.

Неизвестно защо, но през октомври 1963г. Кръстев загубил този отговорен пост - останал само заместник-директор. След май 1965г. е началник на Отдела за контрол и обобщение на опита в Министерството на вътрешните работи.

През есента на 1974г. е повишен в чин генерал-лейтенант и е назначен за началник на отдела Затвори в Министерството на Вътрешните работи. Заместил е пенсионирания генерал Желязко Троев.

На тази длъжност генерал Кръстев е и понастоящем.

Адресът му в София е: Бул. "Донду-ков", №89, вход Е, тел.:88-45-78

От есента на 1962 до есента на 1965г.

Началник: Подполковник Димитър Генов.

Димитър Христов Генов е роден на 26 август 1916г. в Пазарджик /или в Пазарджишко/. Преди 1944г. е член на БКП и ятак на партизани.

Работил дълги години в милицията и Пазарджик - по линията на Държавна сигурност. От 1956 до 1962г., пак по Линия на Държавна сигурност, работи в Окръжния комитет на БКП.

През есента на 1962г. е поставен за началник на затвора. В отделни моменти се е държал добре със затворниците, в други моменти се държал лошо. Проявил се като изпълнителен и педантен, нагажда се "според вятъра". От есента на 1965г. е началник на Окръжното управление на МВР в Пазарджик с чин полковник. На тази длъжност е останал до края на 1969. След 1967г., той бил издигнат и по политическа линия бил издигнат като член на Изпълнителния комитет на Националния съвет на ОФ. След 1970г. се преселил в София. От зарил 1972г. е член на Бюрото на Националния съвет на ОФ. На тази длъжност е и понастоящем.

Адресът му в София е: ул.Хасково №2, тел.83-22-54

Зам.-началници

1. Капитан Васил Дулчев /по режима/

Дулчев е роден през 1922/23г. в Пазарджик. След 1944г. дълго време е работил в младежката организация на партията /РМС/, а след това е на работа в милицията. От есента на 1962г. е заместник началник на затвора. Държи се грубо със затворниците - често ги наказва и бие.

2. Майор Тричко Фиткин /по политическата част/.

Фиткин е роден през 1914/15г. в с.Ветрен, Пазарджишко. Бивш полит затворник или партизанин. В милицията работи от 1944 г. Дълги години е бил в Окръжното управление на МВР в Пазарджик /по линия на Държавна сигурност/. След 1956г. е вече на работа в затвора. През есента на 1962 г. станал заместник-началник на затвора по политическата част. Представя се за тих и скромнен, но е много зъл и подъл. Хитър и лукав, проявен побойник и садист!

На ръст е висок, набит.с прошарени коси. Съпругата му е от Пазарджишко, служителка е в някакво държавно учреждение. Има дъщеря и син. През 1970г. дъщеря му се омъжила за някакъв големец от Пазарджик.

От есента на 1965 до есента на 1966

През това време в затвора не е имало титулярен началник. Временно тази длъжност е изпълнявана от зам.-началника Тричко Фиткин. Същият по това време бил произведен в чин подполковник.

Зам.-началници

1. Майор Васил Дулчев /по режима/ /описан вече. По това време е станал майор/.

2. Подполковник Тричко Фиткин /по политическата част/

След есента на 1966г.

Началник: Подполковник Ангел Топкаров.

Роден е през 1929/30г. в с.Щръкнево, Пазарджишко. Произхожда от комунистическо семейство. Дълги години е работил в градския и окръжен комитет на Комсомола в Пазарджик. Отначало е бил инструктор, а с.етне член на Бюрото на Окръжната комсомолска организация. По-късно следвал педагогика. Няколко години е бил учител, а след това директор на гимназия в Пазарджик. По същото време е сътрудник на Окръжното управление на милицията. През есента на 1966г. е назначен за началник на затвора с чин подполковник. За добрата му служба след 1971/72 г. е произведен полковник. На тази длъжност се намира и понастоящем.

Топкаров е висок около 1.75м., черноок, с черни тънки мустаци. Много нервен, надменен, самолюбив, жаден за постове и слава. Съпругата му е учителка в Пазарджик. Има син роден през 1955г. и дъщеря - родена през 1960г.

Освен големия апартамент в града /в центъра на Пазарджик/, той притежава и вила в района "Попска градина" /близо до затвора/.

Затворници, преминали през този затвор, твърдят,че Топкаров изнудва жените на затворниците. Приема ги на разговор, обещава им да намали присъдата на съпрузите им, да ги третира по-добре и т.н., а после търси любони авантюри с тях. Много затворници са се оплаквали на прокурора, когато последният посещава затвора, но на тези оплаквания никой не обърнал внимание. Насърчен от това, Топкаров продължава да безчинствува и се гаври с близките на затворниците.

Единият брат на Топкаров е инженер в Химическия завод в Бургас, а другият загинал преди няколко години при автомобилна катастрофа.

#### Зам.-началници

1. Майор Васил Дулчев /по режима/
  2. Подполк.Тричко Фиткин /по политическата част/
- След 1971г. ръководителите остават същите. Топкаров е вече полковник, а Дулчев подполковник. Предполага се, че същите ръководят затвора и понастоящем.

#### Надзиратели

След 1 956/57г. в затвора били следните надзиратели:

Главни надзиратели

1. Старшина...Гергеминов - проявен садист!
2. Старшина. . . / с прякора "Пилето"/ -също така проявен садист и побойник! Преди да стане надзирател е бил на лечение в лудница!

#### Надзиратели

1. Старшина Цветан Банков
2. СтаршинаСтоил.../наричан "Бай Стоил"/.

По-важни политически лица, преминали през затвора

През политическия затвор в Пазарджик са преминали голям брой активни антикомунисти: ръководни деятели на БЗНС, на ЗМС, на Академическия Земедел ски съюз, Социалдемократическата партия, Демократическата партия, Федерацията на българските анархисти и други. През затвора са преминали също така и десетки бивши народни представители от Обединената опозиция през периода 1945 - 1947г.

Ето имената на някои от тях :

1. Евтим Арсов - затворен е тук още през февруари 1952г. Той е имал присъда от 20 години. До юни 1954г. е държан в наказателна килия №11. Понеже е бил болен, от юни до октомври 1954г. е бил на лечение в затворническата болница към Софийския Централен затвор. Тук е бил опериран. През октомври 1954г. е пратен в затвора в Плевен.

През пролетта на 1958г. отново е доведен в Пазарджишкия затвор. Първоначално е държан с другите затворници, след това над него е упражняван натиск, за да подпише "декларация" с обещание да го освободят. Той категорично отказал.

На 23 дек.1958г. той бил поставен в наказателната килия №80 на третия етаж на затвора, в пълна изолация. В тази килия е бил убит /обесен/ на 1 или 2 февруари 1959г.!

Според изказванията на някои затворници, намирали се по това време в този затвор, събитието е протекло по следния начин:

През есента на 1958г. Арсов е бил посещаван на няколко пъти от Георги Андреев, Петър Сърбински и Петър Танчев. Те са го убеждавали да подпише декларация, като му обещавали, че веднага ще бъде освободен, че ще му се даде отговорна работа в Постоянното присъствие на БЗНС и т.н. Арсов отказал.

Същият ден, когато Арсов бил убит преди обяд Танчев и Сърбински разговаряли с него. Разговорът е станал в кабинета на началника на затвора - подполковник Ташо Карамитев. За последен път му е предложено да подпише декларация, но Арсов отказал. Арсов бил много

нервен и вероятно в това състояние е изругал и заплюл в лицето както началника на затвора Карамитев, така и Танчев и Сърбински! След разговора той бил върнат в килията му. Танчев и Сърбински отпътували за София.

Същата вечер Арсов е бил убит - на 1 февруари 1959г.!

2. Борис Бумбаров е доведен тук от Плевенския затвор през септември или октомври 1953г. През декември 1955 подписал декларация и веднага бил освободен .

3. Генерал Георги Вълков бил доведен тук през септември 1953г. от лагера Белене.

4. Генерал Кирил Станчев също през септември 1953г. бил доведен от лагера

Белене. Той бил освободен от този затвор на 3 септ. 1959г.

5. Трифон Мирчев. Доведен е тук от затвора във Варна през есента на 1954г. От тук е освободен през октомври 1958.

6. Димитър Гичев. Доведен е тук от затвора в Плевен през пролетта на 1955г. /Нека припомним, че през март 1948 г. той бе осъден на доживотен затвор/. През 1959г. е върнат отново в затвора в Плевен.

7. Ангел Държански. Доведен е тук през пролетта на 1955г., заедно с Димитър Гичев от затвора в Плевен. През 1958г. е изпратен в затвора в Плевен и от там бил освободен на 4 септ.1959г.

През септември 1955г. тук са доведени от лагера Белене следните затворници:

8. Иван Костов - на 27 януари 1960г. е изпратен в затвора в Стара Загора.

9. Петър Коев - през 1959г.е изпратен в затвора в Плевен.

10. Манол Зографов - през януари 1960г. е изпратен в затвора в Стара Загора.

11. Стойчо Мушанов - от тук е освободен на 4 септ.1959г.

12. Кънчо Славов - от тук е освободен па 4 септ. 1 959г.

13. Желю Динев - през 1 958г. изпратен в затвора в Стара Загора.

14. ЖелезанРайков - през 1958г. изпратен в затвора в Ст.Загора.

15. Атанас Арабаджийски - от тук е освободен през юли или август 1956г.

16. Алипи Георгиев - през май 1961г. подписал декларация и е освободен.

17. Кочо Бонев - тук е доведен през юни 1956г. от затвора във Варна. Освободен е на 4 септ.1959г.

18. Васил Чинин - доведен тук от Лагера Белене през юни 1956г. През декеври 1958г. е пратен на кариерата "Огняново" към затвора и от тук е освободен през септ.1960г.

## **ИЗЯВЛЕНИЯ**

На КОСТАДИН КРЪСТАНОВ ГЕОРГИЕВ, роден на 14 ноември 1928г. в с.Негован /Софийско/, образование основно, работник.

През 1956г. бях осъден на 10 години затвор за дейност срещу режима.

От ноември 1956 до ноември 1957г. прекарах в затвора в Пазарджик. Там заварих следните по-важни затворници:

Димитър Гичев, Ангел Държански, Иван Костов, Желю Динев, Железан Райков, Васил Чинин, Трифон Мирчев, Кочо Бонев, Алипи Георгиев, Кънчо Славов, Манол Зографов, Петър Коев, генерал Кирил Станчев и много

други политически затворници, доведени тук от други затвори и наказателни лагери. Всички имаха добро държане и бяха с висок дух!  
От 25 септ.1972г. Георгиев е емигрант в Италия.

## **ИЗЯВЛЕНИЯ**

На **СТОЯН КОЛЕВ ЯЛЪМОВ** роден на 5 авг. 1940г. в с.Дълбоки, Ст.Загорско, образование - средно, професия - електротехник.

Прекарах по затворите от 1960 до 1963г. и от 1965 до 1967г. за дейност срещу режима и за бягство през границата. През март 1969г. бях осъден на 10 години затвор, обвинен в саботаж и прахосване на държавно имущество. От юни 1970г. до ноември 1971г. прекарах в затвора в Пазарджик. В този затвор заварих следните по-важни политически затворници:

1. Борис Михайлов Темков - около 50 -52 годишен, роден вероятно в София. Бивш офицер и журналист. Активен член на партията. Осъден през юни 1965г. с групата на генерал Анев и другите офицери на 10 години затвор.

Около 6 месеца той беше държан изолиран. После го пуснаха между политическите затворници. Работеше в групата на бояджиите. Държеше се добре. Пред затворниците критикуваше режима и управниците!

2. Димитър Райчинов - около 36-38 годишен. Роден във Видинско. Бивш офицер с чин капитан. Служил в свързочно поделение в Пловдив. През есента на 1968г. се изказал срещу окупацията на Чехословакия, и по-специално срещу участието на български войски там, за което бил осъден на 15 години затвор! Имаше добро държане. Критикуваше режима и затова често го наказваха и тормозеха. В миналото бил активен член на партията. Сега е настроен срещу режима!

3. Костадин Георгиев - около 25 годишен, роден във Варненско. Като войник в Сливен през 1968г. взел участие в окупацията на Чехословакия. Там бил арестуван и обвинен, че фотографира съветските военни части, върнат в България и осъден на 14 години затвор! Държеше се добре. Открито критикуваше режима, за което често беше наказван и тормозен. За дребни прояви биваше карциран.

4. Любен Петков - около 25 годишен, родом от Русе. Син на активен партиец -баща му дълги години е бил директор на "Вулгарплод" в Русе. Петков беше осъден на 2 години затвор, защото на студентския празник през декември 1970г. критикувал партията и режима пред студентите! Държеше се достойно и затова беше често наказван...

5.....Томов - около 45 годишен, роден в провинцията, но живеещ в София. Активен партиец, дълго време е бил на отговорна работа в ДСО "Тексим". При разкриването на кражбите в това обединение през есента на 1969г. е бил арестуван и държан като следствен в затвора в Пазарджик. След това през 1970г. е бил осъден на 5 години затвор. В затвора се държеше добре.

6. Васил Стефанов - около 50-52 годишен, родом от София. Активен партиец и бивш заместник-председател на Софийския Градски народен съвет, директор на предприятие "Здрава храна". Арестуван през лятото на 1971г., обвинен в кражби и злоупотреби и осъден на 10 години затвор и

конфискуване на имуществото му!Твърдеше, че е бил наклеветен и затова осъден. Критикуваше режима и партията.

7. В затвора се намираха и следните, осъдени с Васил Стефанов лица: Костадин Арнаудов, Ванко Тончев, Димитър Ночев и още няколко други чиновници, всички обвинени в кражби и злоупотреби с обществени средства!

8. В затвора се намираха също така: един прокурор, един съдия, един следовател и един адвокат - всички от Русе. Те бяха осъдени съответно на 12, 10, 6 и 5 години затвор за вземане на подкупи /използувайки служебното си положение, те обещаваха да определят малки наказания на лица, съдени от Русенския съд/.

Направи ми силно впечатление, че дори и бивши активни членове на партията, заемали отговорни служби, след като попаднеша в затвора осъждаха и критикуваха режима!

1 август 1972г. С.К.Ялъмов

Забележка: От 24 юли 1972г. С.К.Ялъмов е политически емигрант в Италия,

## **РЪКОВОДИТЕЛИ НА ЗАТВОРА**

СЛЕД 1976г. СА:

Началник - полковник Ангел Топкаров

Зам. началници

1. майор Васил Дулчев
2. майор ..... Г и л е в
3. капитан ..... Христосков

## **ОКРЪЖЕН ЗАТВОР В ПЛОВДИВ**

Стар затвор, използван от миналият режим. В него са държани политически и криминални затворници. След 1944г. старият затвор, който се намирал в северозападните покрайнини на града зад новия мост на Марица, бе заместен в 1960г. от нов такъв. Новият затвор се намира в периферията на квартал "Въстанически", недалече от керамичния завод "Тракия" - ул. Райчо Кирков.

Телефони :

Началник на затвора - тел.: 7-23-93 Дежурна канцелария - тел.: 7 - 23-88

Счетоводство и делов. - : 7-23-88

Затворът представлява едноетажна сграда, построена във формата на буквата "Т".

## **РЕЖИМ**

Вътрешният ред, дисциплината, храната, хигиенните условия, медицинската помощ, отношението на ръководителите към затворниците и пр. са същите, както в останалите окръжни затвори. Храната се състои от черпак чорба от зеле, фасул или картофи. По два пъти в седмицата се дава едно съвсем малко парченце месо. Затворниците получават дневно по 750 грама типов хляб, а тези, които работят - по 1кг. Въпреки че затворът е нов, килиите са без отопление и без вентилация. Парното се

пуска само в много студени дни. Килиите са с различна големина - в някои от тях има по 4-5 затворника, в други - повече от 10 души.

Разходката в двора /"карето"/ по правилника трае 40 минути, но в повечето случаи тя се съкращава, а понякога, поради наказание тя се отменя. На разходка имат право само работещите вътре в затвора, или които не работят. Работещите извън затвора нямат право на разходка. Затворниците са наказвани главно за неизпълнение на вътрешния ред и за лошо отношение спрямо началниците /неподчинение, обида, възразяване и т.н./. Наказанието се състои главно в карциране и лишаване от свиждане, лишаване от писма, колети... Карцирането трае от 1 до 14 дена, в зависимост от проявата. Наказанието може да бъде продължено с разрешение на началника на затвора.

Макар че формално, съгласно вътрешния ред, затворниците имат право на ОПЛАКВАНЕ, фактически това право не може да се осъществява! Оплакването трябва да се изрази публично, в присъствието на всички затворници и, раз бира се, в присъствието на началниците. Тежко и горко на затворник, който се оплаче! Дори има случаи, когато слабохарактерни затворници приемат да хвалят публично условията в затвора /пред повисши началници/.

По веднаж в месеца, или веднаж на 2-3 месеца пред затворниците се явява специална комисия, която разглежда положението в затвора, изнасят се лекции и т.н. В комисията влизат: началникът на затвора, представител на Окръжното управление на МВР /обикновено бившият началник на затвора, полк.Павел Щипков/, представител на Прокуратурата и представител на Градския народен съвет /в повечето случаи - Финкарова/ .

В затвора се развива и "културно -просветна дейност". Изнасят се лекции и сказки по случай големи празници - 1-ви май, 9-ти септември, Октомврийската революция и т.н. Сказките се изнасят предимно от началниците, но понякога и някои безхарактерни затворници приемат тази роля. Затворниците се задължават да рецитират произведения с комунистическо съдържание.

За всеки работен обект са определени планове и норми, които са задължителни. За големите празници се поставят по-големи норми, достигащи понякога до 140 процента! Лозунги. По стените на затвора са поставени десетки лозунги, в които се хвали режима. Тези лозунги са често превод от руски език, тъй-като "по-големият брат" има много по-голям опит от нас в това отношение. Веднаж е бил поставен следният лозунг: "АКО НЕ ЗНАЕШ ЩЕ ТЕ НАУЧИМ, АКО НЕ ИСКАШ - ЩЕ ТЕ ЗАСТАВИМ!"

## **КАТЕГОРИИ ЗАТВОРНИЦИ**

В стария Пловдивски затвор /1944-1960/ по-голямата част от затворниците бяха политически. Непосредствено след 1944г. през този затвор преминаха почти всички дейци и ръководители от миналия режим. В затвора се е извършвало следствието и тука те са оставали докато са били осъдени от "народния съд".

По-късно тук са били затворени всички активни деятели от Обединената опозиция, главно ръководителите и активните членове на БЗНС и



младежката организация ЗМС. След разтурянето на тези две организации през 1947г. през Пловдивския затвор преминаха членовете на ръководствата им. Голям брой от тези деятели бяха осъдени след скърпени процеси, с фалшиви данни, с помощта на лъжесвидетели, провокатори и прикрити агенти на Държавна сигурност. След 1948г. тук бяха затворени осъдените членове на няколко конспиративни групи, най-важната от които бе позната под името "Асеновградска конспирация"/ истинското име на тази група беше "Национал-християнски кръст"/. Тя имаше формирани групи в голям брой от селата на Асеновградска околия от където дойде и нейното име. Държавна сигурност бе сполучила да постави агент-провокатори в няколко от местните групи, успявайки по този начин да я разкрие. Последва процес с няколко смъртни присъди.

След 1949г. бяха разкрити няколко конспиративни групи в Пловдивски окръг. По-важните от тези групи бяха конспирацията в с.Куклен, конспирацията в с.Голям Чардак, в Карловска околия и др. Всички осъдени от тези конспирации бяха държани дълго в затвора в Пловдив и по-късно преместени в други затвори или наказателни лагери /главно в лагера "Белене"/.

Голям брой скалъпени процеси са проведени и след 1951г. /по времето на режима Червенков - Югов, както и след 1956г. /Унгарската революция/. Стотици активни опозиционери са били осъдени и пратени в този затвор. През последните години, съгласно прословутия член 14 от Указа за народната милиция от 1955г., Окръжното управление на МВР в Пловдив "наказва" голям брой граждани с лишаване от' свобода - от15 дена до 3 месеца. Това са наказания за "хулигански" прояви. Тези затворници изтърпяват наказанието си на работния обект "Тухларна Тракия". Те живеят в дървени бараки, изолирано от затворниците с големи присъди и вършат най-грубата работа в тухларната.

## **БРОЙ НА ЗАТВОРНИЦИТЕ**

Броят на затворниците в този затвор се мени постоянно. Според бивши затворници, затворът може да побере до 2000 души. Средно тук се намират около 1200-1300 души.

През 1968г. броят на затворниците е бил 1600 души. През 1971г. - 1200д. През 1973 -850-900 д. и през 1974г. - 1 250-1300д. След 1975г. броят се увеличил за сметка на "временно наказаните" граждани.

През 1976 и 1977г. в затвора има 1300 -1400 затворника.

През последните 3-4 години броят на криминалните затворници се увеличи значително - главно осъдени за кражби, злоупотреби, побоища, хулигански прояви и пр.

## **РАБОТНИ ОБЕКТИ**

### В затвора

1. Дърводелски цех
2. Стругарски цех
3. Заваръчен цех /шлосери и монтьори/
4. Бояджийски цех
5. Отделение за коване на щайги

### Вън от затвора

1. Работен обект на керамичния завод "Тракия". Този завод се намира в съседство със затвора и всеки ден в него работят около 140 души. Работи се на две смени по 8 часа. Затворниците правят тухли. Работата е тежка и мръсна. На този обект работят и граждани наказани за дребни хулигански прояви.
2. Зеленчукова градина. Намира се недалече от затвора. Всеки ден група от 15-20 затворника се занимават с отглеждане на зеленчуци. През летния сезон в градината работят по-голям брой затворници.
3. Свинарник. И той е близо до затвора  
Тук работят около 15-20 затворника. Угояват се свини за нуждите на затвора.
4. Работен обект в с.Долна Махал, Пловдивско. Затворниците копаят каналът Чирпан - Пазарджик. Понеже обектът е отдалечен от Пловдив, затворниците живеят на работните обекти в дървени бараки и работят охранявани от милиция. Тук работи група от над 200 души.
5. Работа на различни строителни обекти.

### **РЪКОВОДИТЕЛИ**

/от 1961 до 1964г./

Началник: Полковник Павел Щипков

Роден през 1922г. в Пловдивско. Стар служител в милицията. Работил в Окръжното управление на МВР в Пловдив. От 1961 до 1964 е началник на затвора. Държането му е лошо - бие и наказва затворниците. След 1964г. е началник на 4-то районно управление на МВР в Пловдив. След 1968г. е Началник на Отдел криминален към Окръжното управление на МВР в Пловдив.

**РЪКОВОДИТЕЛИ СЛЕД 1964г.**

Началник: Генерал-майор Иван Георгиев Иванов - Свирчев.

Роден през 1915г. в Пловдивско. Бивш партизанин и от там партизанското му име Свирчев. Стар служител от милицията. Подвизавал се винаги в Пловдивски окръг. Дълго време е бил началник на Втори милиционерски участък в Пловдив. През 1964г. станал полковник и е поставен за началник на затвора. На този пост се държи като истински диктатор. Строг и изпълнителен. През 1972г. е произведен в чин генерал. Адресът му в Пловдив: ул.Чирпан, №2, вход В, тел.:2-62-33

Заместник-началници

1. Полк.Спас Богданов /по режима/.

Роден през 1920г. в с.Бошуля /Пазарджишко/. Стар служител в милицията - бил е на служба в различни затвори и лагери. Дълго време е бил в затвора в Бобовдол, където се е държал зверски. Убил е един затворник. От 1964г. е заместник началник на затвора в Пловдив .

2. Подполк. Митю Райков Митев /по полит.част/. Роден през 1924г.някъде в Родопите. Фанатизиран член на партията. До 1963г. е бил офицер в армията, след

това е уволнен и поставен за зам. началник на затвора в Пловдив. И той се държи като истински садист. Неговият адрес в Пловдив: ул."Захари Стоянов", №5, тел.:2-39-72.

3. Майор .... /по стопанската част/

4. Началник на следствения отдел в затвора е майор Илиев.

Роден през 1930г. в Пловдивско. Отдавна работи в милицията в Пловдив /в Отдела Следствен/. В затвора работи вероятно от 1962 или 1963г. Води следствията на затворниците; с политическите затворници е груб и свиреп. Той завежда досиетата на всички затворници.

#### НАЧАЛНИЦИ НА ОТРЯДИ

1. Старши лейтенант...Цурев. Около 35-36-годишен, роден в Батак. Произхожда от семейство на партизани. От 1964г. е началник на Първи отряд. Бие и наказва затворниците.

2. Старши лейтенант....Шкодров. Около 35-годишен, роден в Пловдивско. От 1970 е началник на Втори отряд. Държи се много грубо със затворниците. Голям невежа, но фанатизиран партиец!

3. Старши лейтенант Милко Милев. 38-40-годишен, родом от Пловдивско. Още от 1962 г. е началник на Трети отряд.

4. Майор...Халачев. На възраст около 46 - 47 години, родом от Пловдив. От дълги години е началник на Четвърти отряд /групата,която работи на обекта в с.Долна Махала Пловдивско/; Строг и изпълнителен. Тормози и наказва затворниците.

5. Старши лейтенант....Лазаров. 38-40-годишен, родом от Асеновградско. От дълги години е отрядник на дърводелския цех, има неуравновесено поведение спривав и нервен. Държи много за изпълнение на работните норми.

#### НАДЗИРАТЕЛИ

1. Старшина Ангел Гагов. Около 54-годишен от с.Генерал Николаево, Пловдивско. В затвора работи от дълги години като надзирател. От 1961г. е главен надзирател. Държи се грубо със затворниците. Ползува се с голямо доверие от страна на началниците.

2. Старшина Иван Владиков . Около 45-годишен. Родом от Пещера. Ограничен и изпълнителен. Понякога се опитва да бъде справедлив със затворниците.

3. Старшина....Ушев. Около 55-годишен. Роден в Пловдивско. Надзирател е в затвора от дълго време. Като човек не е лош, но се поддава на лошото влияние на колегите си. Без собствено мнение, нагажда се.

4.Старшина Мано Манов, около 57 годишен, родом от Пловдив. Стар служител в затвора. Единственият служител, който е тук още от 1944г. Известно време е бил главен надзирател, после наказан и понижен в длъжност надзирател. Изпълнителен и взискателен. Обича да го ласкаят. Понякога се опитва да се държи добре със затворниците.

5. Старшина Колев. Около 35-годишен. Надзирател е" от 1968г. Държи се лошо, бие и наказва затворниците.

#### **РЕЖИМ**

Както и в останалите затвори, всеки затворник изтърпява наказанието си при специален режим. Съществуват следните режими:

1. усилено-строг режим
2. строг режим
3. общ режим
4. лек режим

## **СОФИЙСКИ ЦЕНТРАЛЕН ЗАТВОР**

Адрес: София, ул. "Генерал Н. Г. Столетов", 21 /тел.: 83-20-41 /

Затворът представлява голям блок, заграден от улиците: "Генерал С т о л етов", "Майор Георги Векилски", "Скопие" и "Подполковник Калитин". Сградата е пететажна. Първият етаж е приземен, а петият - тавански. Според изчисления на затворници, на всеки етаж има по около 100 килии, следователно общо към 500 килии.

Софийският затвор е един от най-старите затвори в България. Използуван е от режима преди 1944г. Поради обстоятелството, че в него са държани по-важните политически и криминални затворници, той, носи името ЦЕНТРАЛЕН.

Някакво особено модернизиране на затвора след 1944г. не е правено, с изключение на канцелариите на управата, на следствените органи, на агентите и т.н. Увеличен е броят на специалните килии за изолация, на карцерите за наказания, както и на специалните стаи за водене на разпити и прилагане на мъчения.

След 1944г. към затвора е открито "следствено отделение", в което се водят следствията на по-важните политически обвинени от цялата страна. Съставът на това отделение е огромен - едновременно могат да се извършват по няколко следствия. Преминалите през това отделение твърдят, че повечето от следователите и агентите са добре подготвени, че се употребяват свръхмодерни средства за разпит. Целта е да се изтръгнат от арестуваните на всяка цена "самопризнания" като се прилага морален и физически тормоз.

Обвинените в политически деяния се подлагат на т.н. "кръстосани разпити". Процедурата е следната: лицето се разпитва едновременно от няколко следователи и агенти. Всеки му поставя въпроси и му дава различни заповеди. Докато едни са учтиви, други са груби. Един му нарежда да седне, друг го хока да стане и т.н. С това се цели лицето да се деморализира и обърка, да започне да си противоречи, което е крайната цел на "разпита".

Преминали през затвора лица твърдят, че през периода 1947-1953г. в споменатото "следствено отделение" съществувал специален отдел за физическо унищожение на известни следствени и затворници. Това ставало в зазидани килии, без врати и прозорци. Тези килии имали само малко прозорче , през което на изолирания давали парче хляб и вода. Така се стигало до бавната му и мъчителна смърт. Твърди се например, че през 1950 и 1951г. тук са намерили смъртта си стотици ръководители и активни членове на ЗМС, БЗНС, на Социалдемократическата партия и други активни опозиционери. Те са били събрани от различни затвори и лагери, и понеже са били "непоправими", били унищожени! На някои

трупите били предадени на домашните им, на други не. В единия и в другия случай на домашните не е давано обяснение за обстоятелствата на смъртта на техните близки. Според някои бивши затворници, по тази процедура са били убити около 400 души. Един от тях е Рангел ДАСКАЛОВ - бивш председател на Окръжното ръководство на БЗНС в Пловдив и народен представител от БЗНС през 1946г.

Тук бяха изпълнени и няколко смъртни присъди. Никола Д.ПЕТКОВ бе обесен на 23 септ.1947г; Трайчо КОСТОВ - обесен на 16 дек.1949г; Проф. Иван Асен ГЕОРГИЕВ, обесен на 30 дек. 1963г.

Напоследък смъртната присъда се изпълнява чрез разстрел. Обесване не се практикува.

### **ПО-ИЗВЕСТНИ ЗАТВОРНИЦИ, МИНАЛИ ПРЕЗ ТОЗИ ЗАТВОР**

1. През Софийския затвор са преминали почти всички бивши ръководители на миналия режим: принц Кирил, регентите, бившите министри, голям брой народни представители, висши офицери от армията и полицията и видни привърженици на режима преди 1944г., осъдени от така наречения "народен съд".

2. Ръководители и активни членове на ЗМС и БЗНС, взели участие в опозиционната дейност през периода 1945-1947г. Те са държани в този затвор като "следствени", а след това са осъдени на открити или тайни процеси.

3. Арестуваните и осъдени през лятото на 1947г. ръководители на БЗНС начело с Никола Петков. Последният бе обесен в този затвор на 23 септ.1947г.

4. Голяма част от бившите народни представители от бившата Обединена опозиция начело с БЗНС.

Също и членовете на ръководствата на БЗНС и БРСДП.

5. Всички арестувани и съдени през есента на 1949 и пролетта на 1950г. от групата на Трайчо Костов. Последният, бе обесен в този затвор на 16 дек. 1949г.

Арестувани и съдени са били и: Петко Кунин, Иван Стефанов, Манол Секеларов, Иван Масларов, Петър Семерджиев и др.

6. Арестуваните през 1951 и 1952год. висши офицери от армията и милицията начело със Славчо Трънски, Денчо Знеполски и др.

7. Арестуваните и съдени след 1956г. ръководители на БЗНС и активни опозиционери.

8. Арестуваните ръководители на неуспелия военен преврат през април 1961.

Тези от опита за преврат през април 1965г.

### **БРОЙ НА ЗАТВОРНИЦИТЕ.**

Затворът може да побере около 5.000 души, при нужда - 6.000 души. Някои затворници твърдят, че в извънредни случаи затворът може да събере и над 8.000 души. Такъв бил случаят през 1950-1953г., когато тук се намирили около 8.500 затворници. Във всеки случай, броят на затворниците тук никога не е бил по-малко от 2.500-2.800 души. В самия

затвор се държат около 1.500 до 2.800 души, останалите са настанени на работните обекти.

### **КАТЕГОРИИ ЗАТВОРНИЦИ.**

В затвора се държат предимно мъже. В едно малко отделение само под следствие има малка група жени, броят на които никога не надминава 80-100. Макар че се намират само под следствие, жените имат същия режим, както и мъжете.

До 1953г. по-голямата част от затворниците тук са политически, а само една малка част криминални. След 1953г. обаче, повечето от тях са криминални и само малка част политически. През периода 1944-1953г. политическите са били държани в две отделения -седмо и осмо отделения. По този начин те били напълно изолирани от останалите затворници. Тези две отделения са под "усилено-строг режим". Нека припомним, че в тези две отделения са били държани осъдените по процесите на Никола Петков и Трайчо Костов. Напоследък през този затвор преминават по-голямата част от бегълците през границата, особено софийски жители. Тук има и чужди граждани, осъдени за политически или криминални деяния: за шпионаж, за черна борса, контрабанда и т.н.

### **ОТДЕЛЕНИЯ.**

Според изявления на бивши затворници, затворът е разпределен по следният начин :

Първо отделение - към него се числят кухнята, складовете за продукти през деня и затворническите килии на затворниците работещи в кухнята /готвачи, чистачи на продукти, сервитьори в столовете и т.н./, затворническата баня, отоплението, пералнята, камерата за изпарване на дрехите на новодошлите затворници, както и така наречената "меча дупка" - тунелът, където се извършват убийствата.Отделението се намира в приземния етаж на затвора.

Второ отделение. Тук е столовата, в която се хранят затворниците. В това отделение не живее никой. То представлява дълъг салон, в който са наредени 28 реда маси и скамейки, използвани за хранене. Отделението се намира в приземния етаж на затвора, в срещуположна посока на Първо отделение.

Трето отделение. Намира се на партерния етаж, над Второ отделение. В него се настаняват новопристигналите за по 2-3 дни докато бъдат разпределени по работните обекти и настанени за постоянно в другите отделения, или връщащите се от съдебни дела.

Отдел "арести" на Държавна сигурност Намира се в партерния етаж, над Първо отделение. В килиите на този отдел се държат лица, на които се води следствие от органите на Държавна сигурност /не от милицията/, обвинени в политически деяния.

Четвърто отделение. Намира се на първия етаж, точно над Трето отделение. То е за затворници работещи в стругарната, за всички домакини и викачи /последните са свързки на началниците/, както и за шпиони и доносници, използвани от началниците.

Огдел "арести" на Държавна сигурност Намира се на първия етаж, точно над споменатия по-горе "Отдел арести" на партера. Той е срещу Четвърто отделение. В килиите са настанени лица задържани от органите на Държавна сигурност /не от милицията/, на които се води следствие от политически характер.

Осмо отделение. На втория етаж, над четвърто отделение. В него са настанени затворници с големи присъди и рецидивисти. Същите работят в шивашкото предприятие на затвора.

Седмо отделение. На втория етаж, над отдела за арести на Държавна сигурност. В него са настанени политическите следствени и осъдени затворници, осъдените на смърт и следствените по обвинения, предвиждащи смъртно наказание. Тук са и наказателните килии, в които затворниците се наказват с арест /уединени/, изтърпяващите наказание, както и затворниците идващи от други затвори за дела в софийските съдилища. Те пребивават в затвора само по 2-3 дни. От това отделение води специална стълба с тунел /естакада/ за кабинетите на следователите от Държавна сигурност, както и за "мечата дупка", където се извършват убийствата. Отделението е разположено срещу Осмо отделение.

Шесто отделение. Намира се на таванския етаж, над Осмо отделение. В него са настанени следствени и осъдени с по-леки присъди, които работят в дърводелната.

Пето отделение. На таванския етаж, над Седмо отделение. В него са настанени затворници - следствени и осъждани вече два пъти и повече. Същите работят в дърводелната.

Девето отделение. Намира се извън главния корпус на затвора. В него са настанени затворниците, които работят във фурната на затвора.

Женско отделение. Извън главния корпус. Тук се настаняват жени под следствие от политически или криминален характер.

### **УСЛОВИЯ НА ЖИВОТ В ЗАТВОРА.**

Затворниците от този затвор, както и в другите затвори са поставени при крайно лоши и нечовешки условия. Килиите са толкова претрупани, че е не възможно да се поддържа елементарна хигиена. Въздухът е замърсен, килиите се проветряват от едно малко прозорче. Банята е крайно недостатъчна за големия брой затворници. В повечето случаи за нея не се осигурява топла вода, затова затворниците се къпят със студена вода. Те имат право да се изкъпят веднаж в месеца. Парното отопление за наказание много често не работи зимно време и килиите са заледени. До 1962г. затворниците спели на дървени нарове, след това те имат легла. За завивки се дават по две стари и в повечето случаи скъсани одеала, които много рядко се перат.

Храната, както във всички останали затвори е бедна: 600гр. типов хляб на ден. За работещите дневната дажба е 1кг. хляб. За закуска се дава по 1 черпак чай, почти без захар и лъжичка мармелад; обед - един черпак чорба /от зеле, картофи или фасул/ - съвсем рядка и без мазнини. Вечеря - същото, както на обед. Веднаж в седмицата се дава парче месо. Парченцето месо е съвсем малко и напълно безвкусно. Напоследък се

сервира свинска пача, дори и през топлите летни дни. Салата се дава съвсем рядко, плодове почти никак, десерт само на големите празници.

До 1962г. на затворниците не е оказвана абсолютно никаква медицинска помощ. След тази дата вече съществува медицинска помощ, но тя е недостатъчна за тежко болните. На леките заболявания изобщо не се обръща внимание. Тежко заболелите се държат в лазарета на затвора, и само при усложнение се изпращат в обща болница. От 1962г. към затвора има затворническа болница, в която се лекуват затворници от всички затвори и от всички заболявания /с изключение на нервни и белодробни заболявания/.

Право на свиждане, получаване и изпращане на писма, както и получаване на колети се определят според режима на затворника. Но ако управата реши, тя може да го лиши и от писма, и от колети. Личната кореспонденция се контролира много строго. Затворниците нямат право да получават и: изпращат писма за чужбина. В:последно време им е позволено да четат български и руски вестници, които затворниците полуват на собствени разноски. Веднъж в седмицата се прожектира филм: български или такъв от социалистическите страни. Филмите са най-често с пропагандно съдържание. Западни филми не се прожектират.

### **РЕЖИМ.**

Режимът се определя от съда. Но той може да бъде изменен от управата на затвора. Съществуват: лек режим, общ режим, строг режим и усилено-строг режим.

### **РАБОТА**

До 1969г. затворниците не са били задължавани да работят. Работели са само тези, които желаят. Два работени дни са считани за три дни престой в затвора. След 1969г. е била въведена задължителна работа в затворите. Отказващите да работят се наказват с карциране. Не отиват на работа тези затворниците, които за неизпълнение на вътрешния ред са били наказани с карцер или единочка /изолирана килия/.

Затворниците работят в затвора или вън на работни обекти, където им се определя норма за изпълнение.

### **РАБОТНИ ОБЕКТИ**

Съществуват работни обекти в самия затвор и вън от него.

#### **В затвора:**

1. Кухня. Тук работят определен брой затворници, подбрани между тези с лека присъда и добро държане. По изключение понякога се вземат и стари или болни затворници. Това са готвачи, чистачи на продукти, миячи и сервитьори.

2. Стругарна. В нея работят определен брой затворници, предимно онези, които владеят тази професия. Изработват се на стругове различни предмети.

3. Дърводелна. За дърводелци по професия. Изработват се мебели: гардероби, шкафове, маси, столове и др.



4. Тапицерна. За тапициране на всички видове мебели.
5. Шивална. Работещите тук шият облекло за затворниците.
6. Фурна. Броят на работещите тук е ограничен. Това са затворници с леки присъди и добро държание.

Забележка: Съгласно декларациите на много бивши затворници, изработваните в затвора предмети се продават на пазара на свободни цени. Печалбата остава за управата. Освен това всички ръководители се снабдяват с мебели от работилниците без да плащат. Фурната на затвора приготвя хляб и за хлебопродавниците в София.

#### **Работни обекти извън затвора.**

1. Кремиковци. Съществува от момента на започването на строежа Комбинат "Кремиковци" през 1961г. Първоначално са изпращани малки групи, главно за изкопаване на канали, за правене на изкопи за основите на разни фабрики и др. Затворниците работели само през деня, и вечер били връщани в затвора. По-късно, вероятно след 1966/67г., на този обект са настанени по-големи групи затворници и те остават тук постоянно. Първоначално затворниците живеели в примитивни бараки, после са изградени три сгради с големи казармени помещения. През първите години броят на затворниците тук бил около 300 -400 души, след това се увеличил на 1.200 души. След 1974г. той достигнал 1.800 души. Тук се работи при строг контрол от страна на милицията и се изпълняват високи норми.

Ръководители на обекта /1967-68/.

Обектът се ръководи от старши-лейтенант Иванов, по това време е бил на възраст около 40 години. Роден в Софийско. Държал се строго, тормозел и биел затворниците. За лична охрана и свързка имал няколко затворници цигани.

По-късно ръководител на обекта е подполковник Руканов, бивш подофицер от периода преди 9.09.1944г., и по -късно офицер от граничните войски. Той бил началник преди това на Четвърто отделение в Софийския затвор. От пролетта на 1972г. станал ръководител на работния обект в Кремиковци. Държал се много грубо със затворниците. Негов заместник бил подполковник Попов. След 1975г. началник на обекта е подполковник Иван Вълков.

2. Работен обект в с.Ал.Войков. Открит през пролетта на 1970г. /на мястото на работния обект "Работник" - тухларната в квартала "Ив.Вазов", закрит през дек.1969г./ . Този обект е също тухларна. Първоначално тук са изпращани малки групи от около 150-200 души, главно затворници с леки присъди, дори и такива под следствие. После броят им се увеличил. След 1974г. тук работят от 400 до 500 души. Проектирано било броят им да се увеличи до 700 души. На този обект затворниците работят при тежки условия, получават слаба храна и управата се отнася много лошо с тях.

3. Работен обект "Бухово". Група затворници работят в ураниевата мина в с.Бухово, Софийско. Не ни е известно от кога точно в тази мина се използват затворници. Предполагаме, че е от 1956г., когато са били открити нови рудници в района. Смята се, че броят на затворниците тук е около 180-200 души. В тази група се подбират затворници с лошо

държание, или такива, които не изпълняват вътрешния ред и подстрекават затворниците. Те се използват за груби работи - изкопаване и превозване на ураниева руда. Настанени са в дървени бараки.

Забележка: В Мини Бухово работят и наказани войници от трудовите войски. Те са около 100-120 и са осъдени за различни деяния до една година затвор.

4. Работен обект на гара Елин Пелин.

Група от около 150 души затворници работят на различни строителни обекти. Всяка сутрин се докарват на работните места и вечер се връщат в затвора. Охраняват се от въоръжени милиционери под командата на един старшина.

5. Работен обект в гр. Ботевград. И тук група от около 150 души затворници работят на различни строителни обекти. Те остават тук по няколко месеца и живеят в дървени бараки.

6. Работен обект в Етрополе. Открит е към 1956г., когато след събитията в Унгария броят на затворниците в Соф. затвор се увеличил значително. Затворниците се използват за сечене на дървен материал в горското стопанство край Етрополе. Те са с по-леки присъди, главно за криминални деяния, или бивши членове на партията и служители в милицията. След 1960г. този работен обект е превърнат в наказателен лагер "Баш Самоков" и тук сега се настаняват само изселени лица /описан е отделно като наказателен лагер/.

През периода 1958-1960г. ръководители на този обект били: Началник - капитан Иван Вълков. Зам.началник - старши-лейтенант Стоян Радев.

7. Работен обект към Д.С.О. "Софстрой"

Това държавно стопанско обединение извършва различни строежи в София. Групи от по няколко затворника всеки ден се изпращат на работа на различни строителни обекти. Работят под охраната на милиционери, вечер се връщат в затвора. Броят и съставът на работните групи е променлив в зависимост от нуждите на предприятието и от сезона на работата - през летните месеци се използват повече затворници за работа и тогава техният брой достига до 500 души.

8. Работен обект "Захарна фабрика".

Група от затворници работят в Захарната фабрика в София. Техният брой е променлив. Те са откарвани всяка сутрин и вечер се връщат в затвора. Касае се за затворници с леки присъди и с добро държане.

9. Малки групи затворници работят на следните места:

а. Съдебната палата. По 15-20 души.

б. Вилата на Министерството на правосъдието. По 5 души.

в. Гаража на Министерството на вътрешните работи. По 10-15 души.

г. Районните управления на МВР /милицията/. В София има седем районни управления на МВР, едно в Кремиковци и едно в Панчарево - всичко девет управления. Във всяко от тях всеки ден се изпращат групи по пет души - всичко 45 души.

д. Дворецът на пионерите. Всеки ден се изпраща група от 15-20 души.

На тези места затворниците се използват за чистене и други груби работи.

Забележка: Според бивши затворници, групи се изпращат всеки ден на работа и на следните обекти :

а. Складове на Министерството на Вътрешните работи в околностите на София. Съществуват шест склада и във всеки от тях се изпращат по 14 души затворници.

б. Кучкарника. Извън София. Тук се отглеждат и дресират кучета за милицията и Държавната сигурност. Всеки ден се изпращат от 20 до 40 затворника.

Няколко думи за закрития работен обект "Работник".

Не е известно кога точно е бил открит /предполага се, след 1956г./

Той е закрит на 31 дек.1969г. Тук работели голям брой затворници, докарвани всеки ден под охрана и вечер връщани в затвора. Дълго време началник на този обект е бил капитан Иван Вълков, който след 1957г. или 1958г. е пратен за началник на работния обект в горското стопанство в Етрополе.

Надзиратели: 1956-1957г. - е бил Здравко Стоянов. 1957 - 1964 - Петър Русев.

През летния сезон в тяхна помощ е бил и надзирателят Петко Лилов, който се държал много гадно със затворниците.

## **РЪКОВОДИТЕЛИ НА ЗАТВОРА**

1944 - 1947г. началник на затвора е полковник Петър Михайлов. 1947 - 1951 г. началник на затвора е Таско Василев Тасков. Роден е през 1912/13г. На служба в милицията е от 1944г. Бързо се издигнал поради старателната си служба. След 1956г. станал инспектор в отдела "Затвори" към Министерството на вътрешните работи. Този отдел ръководи затворите в България. След 1970 г. е вече заместник-началник на същия отдел и отговаря за режима в затворите. На тази длъжност е и сега.

От 1951г. до февруари 1956г. началник на затвора е полковник Георги Могков. Служител в милицията е още от 1944г.

### Заместник-началници

1. Майор Тодор Михайлов - по режима.

2. Капитан Чиличев - по политическата част.

3. Майор...- по стопанската част.

От февруари 1956г. до есента на 1962г. началник на затвора е полковник Тодор Банков. Роден през 1914/15г.в с.Дълбок Извор, Първомайско. Активен член на партията още от преди 1944г. и политически затворник. След 1944г. започнал работа в милицията и бързо се издигнал. От 1951 до края на 1955г., той е един от заместник-началниците на граничните войски. От февруари 1956г. до есента на 1962г. е началник на затвора в София. Според някои бивши затворници Банков се държал добре спрямо затворниците. През негово време условията на затворниците се подобрили. Подобрила се храната. На затворниците били дадени легла и дюшеци и т.н. Освен това, той уволнил няколко от надзирателите, и на тяхно място поставил бивши офицери от армията. Тези подобрения "разсърдили" висшето началство и Банков бил сменен. След 1962г. той станал партиен секретар на една фабрика в София. След 1965г. е председател на ТКЗС в родното си село. След 1965 до 1968г. е началник

на затвора в Ловеч. По-късно - началник на затвора в Бургас. Не ни е известно дали и до сега е на тази длъжност. Предполага се, че след 1971г. е бил зачислен в запаса и пенсиониран. Адресът му в София е: Тодор Д.Ванков, Бул. "Ал.Стамболийски", 110, блок 3. Тел.: 22-23-77

#### Заместник-началници

1. Майор Тодор Михайлов, по режима. Род. през 1910/11г.в провинцията, но от дълго време живее в София. Служител в милицията от 1944г.

В затвора се проявил като побойник и садист. Бил е страшилището за затворниците, особено за политическите. След 1962г. станал началник на следствения отдел в Софийското управление ние на МВР /на ул."Московска" 5/. Това управление се занимава с чужденците в София и с българите, които имат връзки с чужбина.

2. Майор...Чиличев, по политическата част. Роден е през 1908/1909г.Активен член на партията преди 1944г. и бивш политзатворник. На служба в Държавна сигурност е от 1944. Към затворниците има лошо отношение - често ги бие и тормози. След 1956г. заболял от туберкулоза. Често отсъствувал, защото се лекувал. През есента на 1959г. починал. От 1959 до 1962г. заместник-началник по политическата част в затвора е майор Владимир Велинов.

3. Подполковник Михаил Ракев, по стопанската част. Роден е през 1915/16г. в Кюстендилско. Активен член на партията преди 1944г. След 1944г. постъпил на служба в Държавна сигурност. От 1956г. е на работа в Софийския затвор.

Заместник-началник на затвора останал до есента на 1967г., ,когато бил уволнен. Обвинен бил в злоупотребя и кражба. Някои затворници твърдят, че той откраднал мотора на един автомобил от затвора и го поставил на собствената си кола. Това се доказало и бил осъден на 6 месеца затвор - условно.

Адресът му в София: Михаил И. Риков, Бул.Руски, 10. Тел.:89-71-95.

#### Следователи:

1. Майор ...Панков, за политическите затворници. Роден През 1917/18г. в Михайловградско. От 1944г. е на служба в Държавна сигурност. Дълги години е бил на служба в Окръжното управление на милицията в Михайловград. След 1951-1952г. е на работа в София, като началник на на Районно управление с чин капитан. Не ни е известно защо, но тук е бил наказан. През 1956г. е пратен на работа в Софийския централен затвор - като следовател. Със затворниците се държал грубо - биел и наказвал за дребни прояви. Характерно за него е, че когато разпитва затворниците, върти на пръстите си синджирче. Той е висок, черноок, с права коса.

След 1962г. е подполковник и началник на следствения отдел в затвора. През есента на 1971г. е преместен на отговорна работа - по линия на Държавна сигурност, в Министерството на Вътрешните работи. Предполага се, че е още там.

2. Майор Кънев, за криминалните затворници. Роден е през 1926/27г. в Плевенско. На служба е в Държавна сигурност от 1944г. Заемал е отговорни служби в редица наказателни лагери. След 1956г. с чин майор е следовател в Соф. централен затвор. Тук се проявил като побойник и садист. Среден на ръст, слаб с очила от голям диоптър /късоглед/. След

1962г., с чин подполковник., той е началник на Следствения отдел в затвора Белене. След 1965г. е върнат като следовател в Софийския затвор. От 1971г. с чин полковник е началник на следствения отдел. На тази служба е и понастоящем,

3. Майор . . . Костов е от 1956г. заместник на Кънев. Следовател е на криминалните затворници.

#### Началник на охраната

Старши-лейтенант Кирил Николов. Роден е през 1924/25г. На служба в милицията от 1944г. Работил е като старшина в няколко наказателни лагери. За старателната си служба е повишен в офицерско звание. След 1956г. е на работа в Софийския затвор. След 1965 е вече майор. Някои затворници твърдят, че след 1971г. е станал подполковник и заместник-началник на затвора.

През есента на 1962г. била извършена реорганизация на персонала на затвора. Станали редица промени, уволнен бил и самият началник.

От есента на 1962г. до есента на 1967г. началник на затвора е полковник Найденов. Той е роден през 1924/25г. в Плевенско. Бил е ятак на партизаните или е участвувал в партизанското движение. След 1944г. е станал офицер. Дълги години е бил в армията. След 1951/52г. е в милицията. Заемал е отговорни служби в Окръжното управление на милицията в Плевен.

От 1955/56 до 1958г. е началник на окръжния затвор в Плевен. След това преминал на работа в Министерство на Вътрешните работи в София. От есента на 1962г. е назначен за началник на Софийския централен затвор. Той е страхлив и изпълнява педантно всички заповеди. Съпругата му е зъболекарка.

Адресът му в София е: Найденов К. Ценов, ул.Бъкстон, 66, бл.2, вход А, Тел.: 56-69-68

#### Заместник-началници

1. Полковник Иван Горинов, по режима. Роден през 1920г. в Панагюрище. Преди 1944г. бил секретар-бирник. След 1944г. постъпил на работа в милицията. Завършил школата за милиционерски офицери .

В Софийския централен затвор е на служба от 1953г. - първо като надзирател, после като началник на Седмо отделение. След 1962г. е първи заместник-началник на затвора. Отговаря за режима.

Голям брой бивши затворници твърдят, че в Софийския затвор отдавна не се помни такъв побойник и инквизитор. Бил е страшилище за затворниците. За дребни прояви нанасял побой и наказвал с карцер.

През окт.1967г. е назначен за началник на една секретна школа на Държавна сигурност близо до затвора .Под негово ръководство били всички следователи, които се занимават с бегълци през границата, със завърнали се емигранти, с чужденци замесени в политически и криминални деяния и др.

Горинов е женкар и пияница. Първата му съпруга била балерина. Втората му съпруга /след 1964г./ била секретарка на Тодор Живков. Някои бивши затворници твърдят, че Горинов лично бил убил много активни земеделци и опозиционери.

2. Майор Владимир /Владо/ Велинов, по политическата част. Роден през 1927 /1928/ г. На работа в Държавна сигурност след 1951г. Задочно е завършил икономия.

След 1956г. преминал на служба като икономист в Софийския централен затвор. До 1953г. бил главен счетоводител на дърводелната. Едновременно бил в ръководството на партийната организация в затвора. След като починал майор Чиличев през 1959г., той го заместил като заместник-началник на затвора по политическата част. През 1971г. е обвинен и злоупотреби и кражби и за наказание преместен като заместник-началник по стопанската част. Съпругата му Надка е родена в с.Вършец, Врачанско. Активна партийка, с големи връзки в МВР и Държавна сигурност. От . дълги години е чиновничка в отдел "Затвори" към Министерството на Вътрешните работи. Тя го улеснила при назначавнето му в Софийския затвор.

Адресът му в София е - ул. Гео Милев, №40, вход А, тел.: 72-22-40.

3. Полковник Михаил Ракев, по стопанската част /описан по-горе/

Началник на охраната

Капитан Кирил Николов /след 1956г. е произведен майор/. Описан е по-горе.

Началник на Следствения отдел в затвора: подполковник Панков /вече описан по-горе/.

След реорганизацията в 1967г. началник на затвора останал полк.Найден Ценов.

Заместник-началници

1. Подполковник...Ангелов, по режима. Той заместил полк.Горинов.

2. Подполковник Панков, временно завеждал стопанската част. На мястото на уволнения подполк.Михаил Ракев.

3. Майор Владимир Велинов, по политическата част.

Началник на охраната на затвора: Майор Кирил Николов.

Началник на Следствения отдел в затвора: полковник ...Кънев /върнат тук от Белене през 1965г. и произведен в чин полковник/.

През есента на 1971г. била извършена частична реорганизация на ръководството на затвора.

За началник е преназначен полк. Н . Ценов.

Заместник-началници

1. Полковник ...Ангелов, по режима. Роден е през 1920/21г. Стар служител в милицията. В Софийския затвор е на работа от 1967г., когато временно е заменил полк.Иван Горинов като зам.-началник по режима. След 1971г. е потвърден на тази длъжност и произведен полковник.

2. Подполковник...Ботев, по политическата част. Роден през 1922/23г. Заемал важни длъжности в Министерството на Вътрешните работи с чин майор.

В Софийския затвор е на служба от 1971г. Заместил наказания майор Веипнов. През 1974/75г. е полковник.

1. Майор Владимир Велинов, по стопанката част /описан вече по-горе/.

Началник на охраната е подполковник Кирил Николов. Той е едновременно и заместник-началник на затвора.

Началник на Следствения отдел: полк.Кънев

Забел.: През есента на 1971г. подполк. Панков е преместен на отговорна работа в Министерството на Вътрешните работи.

#### Други ръководители на работни обекти

1. Подполковник Иван Вълков. Роден през 1926г. в с.Скръвена, Ботевградско. Активен член на партията. Завършил Втора вечерна гимназия в София само за няколко месеца. След това завършил военна школа и дълго време служил в армията и стигнал до чин капитан. През 1955г. е уволнен и прехвърлен в милицията. От 1955 до 1957г. е началник на работния обект "Работник" /Тухларната фабрика/ в кв."Ив. Вазов". След това станал началник на работния обект в горското стопанство край Етрополе. И на двата обекта се държал много лошо със затворниците.

През 1966г. е върнат в Софийския затвор като началник на Седмо и Осмо отделения. След 1975г. с чин подполковник е началник на работния обект "Кремиковци". Той е женен, има големи деца. Среден на ръст, кестеняв, злобен. В София притежава апартамент в един жилищен блок близо до зала "Универсиада".

2. Майор Васил Владов. Роден през 1930 /1931/г. в с.Осиковица, Ботевградско. От дълго време е офицер в милицията. От 1962 или 1963г. е на служба в Соф. централен затвор. Бил е отряден началник.

3. Майор Спиро Спиров. Роден през 1922 /1923/г. в София /от македонски произход/. Активен член на партията и от дълги години е офицер в милицията. От 1966 или 1967г. е на служба в Софийския централен затвор. Бил е отряден началник на фурната на затвора. Когато пристигнал тук, с ъпругата му станала касиерка на затвора, Спиров е завършил "задочно" гимназия.

4. Майор Янев. Роден е през 1923/24г. в провинцията, но от дълго време живее в София. В Софийския затвор е бил отряден началник на редица отделения, както и на дърводелната. Със затворниците се държал строго, но проявявал и справедливост.

5. Майор Денев. Стар служител в милицията. В Софийския затвор бил отряден началник на редица отделения - най-дълго време е бил отряден на Мебелния цех.

6. Майор Киров. След септ.1972г. е отряден началник на стругарната. Заместил е убития през август 1972г. лейтенант Стоянов.

7. Капитан Стоян Радев. Роден е през 1924г. в с.Бойковец /бивше с.Равна/, Ботевградско. Стар служител в милицията. Първо е бил старшина. С чин майор от 1951 до 1955г. е началник на милицията в Етрополе. През 1955г. бил обвинен в злоупотреби и е понижен в чин лейтенант и за една година отстранен от работа. След това е "реабилитиран" и върнат на служба. По наказание е поставен за заместник-началник на работния обект край Етрополе. На този обект се престаравал, тормозил и наказвал затворниците.

На ръст е среден, набит, червендалест. Вулгарен и груб. Проявява се като фанатизиран комунист.

8. Лейтенант Боян.../ по прякор "Мечката"/. Роден е през 1922/23г. Кюстендилско /от македонски произход/. Висок около два метра, грамаден и пълен. Тежи над 120кг. / от там и прякорът му. Постоянно е груб. През

1972 или 1973г. жена му починала в резултат на зверския побой който той й нанесъл. След това той се оженил за млада жена.

В милицията е на служба от 1944г. Първо е бил в Кюстендил. След 1956г. е в Софийския затвор. Дълго време е бил надзирател. Проявил се като много изпълнителен и старателен и бил повишен за главен надзирател. Тормозел, биел и наказвал затворниците. Вербувал доносници и шпиони. От него се плашили не само затворниците, но и някои ръководители. Според бивши затворници Боян вземал участие с полк.Горинов при избиването на опозиционери в затвора. В София живее в кв.Бояна Убит през август 1972г. офицер.

Старши-лейтенант Стоянов. Роден през 1936г. в провинцията, но живущ в София. Дълго време е бил на работа в завод "Антон Иванов", София. През април минал на служба в Софийския затвор като отряден на Четвърто отделение -стругарната.

На 12 август Стоянов бил дежурен. Двама затворника успели да излязат от килиите си и в един от коридорите срещнали Стоянов. Последният направил опит да ги спре, но те, въоръжени с ножове, го намушкали на 36 места. Дошли и други офицери и надзиратели. Стоянов бил отнесен в болницата, а затворниците заловени /единият от тях бил опасен криминалист, осъден вече на смърт, другият с присъда от 20 години за бягство през границата и за опит за бягство от затвора. Осъден бил като малолетен/. Още по време на следствието криминалният бил убит от управата, под претекст, че се държи предизвикателно. Вторият затворник бил тежко бит и останал да доизтърпява присъдата си.

Старши-лейтенант Стоянов починал на втория ден от нанесените му рани.

#### **НАДЗИРАТЕЛИ /всички с чин старшина/**

1. Владо Терзийски. Роден през 1919 /1920/ г. От дълги години е надзирател в затвора. На вид скромен, но всъщност е злобен и отмъстителен. Между затворниците се носят слухове, че той е един от ексекUTORите на осъдените на смърт. От 1964г. е секретар на партийната организация в затвора.

2. ... Гроздев. Роден през 1926г. Главен надзирател от 1956г. Проявен побойник и садист. На ръст е висок, рус и пълен.

3...../ с прякор "Дядо Мраз"/. Род. през 1910/11г. Тъст е на полковник Иван Горинов - баща на неговата трета съпруга. Най-старият надзирател в затвора. Побойник и извратен, особено когато в затвора се намира полк. Ив. Горинов, комуто изпълнява всички заповеди.

4. Генчо ... /с прякора "Злото"/. Роден през 1928/29г. Надзирател тук е вероятно още от 1956/57г. Крайно злобен и зъл, от където идва и прякорът му. Между затворниците се носели слухове, че понеже били бездетни той и жена му посетили Петричката врачка, след което им се родило дете. От тогава си бил променил отношението спрямо затворниците.

5. Кирил .../с прякора "Подвижната лудница"/. Роден през 1924/25г. От дълго време е надзирател. Непостоянен по характер и назадничав. Той е пияница. Върши услуги срещу парични възнаграждения и подаръци.

6. Стоил ... Роден през 1924/25г. Държи се добре със затворниците, когато може им помага. Минава за най-добрия и човечен надзирател в затвора.



Всички го уважават. На ръст е висок, слаб, с черни мустаци.

7. Мирчо ... Роден през 1924/25г. В миналото се е държал гадно - като побойник и садист. Напоследък е по-човечен. Върши услуги на затворниците срещу парични възнаграждения.

8. Здравко Стоянов. Роден през 1924/25г. в Кюстендилско. Активен член на партията. Дълго време е бил офицер в милицията. През 1957г. е уволнен за неморално държание и корупция и изпратен като надзирател в затвора. От 1957 до 1969г. е главен надзирател на работния обект "Работник". След закриването на този обект бил върнат в затвора. Държи се лошо със затворниците. Гаври се с жените затворнички.

Петър Русев. Роден през 1920г. в с. Преслав, Първомайско. От дълги години е надзирател. Няколко години е бил надзирател на работния обект "Работник", където се е държал добре със затворниците. Вършил им е услуги, с каквото могъл им помагал. Вероятно по тази причина през 1964г. го върнали в затвора и няколко месеца след това го назначили в Дирекцията на милицията в София, където служи като обикновен милиционер. Живее в таванско жилище в Дирекцията на милицията. Съпругата му е чистачка в един ресторант.

10. Петко Лилков. Роден през 1907/1908г. в с.Арчар, Видинско. Дългогодишен надзирател в затвора. Спрямо затворниците има гадно и подло държание. Взел е участие в убийства на политически затворници. На няколко пъти е бил бит от затворници. При усилената работа през летните сезони бил изпращан като надзирател на обекта "Работник". През 1967г. е пенсиониран, но доброволно останал да служи в затвора. Използуват го да придружава и охранява групи затворници по работните обекти на ДСО "Софстрой".

11. Боян ... /с прякор "Мечката" /. Дългогодишен надзирател в затвора. /описан е по-горе /.

#### **РЪКОВОДИТЕЛИ СЛЕД 1974г. СА:**

Началник - полк. Найденов

Зам.. началници:

1. полк.....Йосифов /Ботев/

2. полк.....Томов

3. подп. Владимир Велинов

Началник на охраната - мл. лейт. Боян Кацарски /Мечката/

#### **НЯКОЛКО МНЕНИЯ ЗА СОФИЙСКИЯ ЦЕНТРАЛЕН ЗАТВОР**

В Софийския Централен затвор се намират 8.500 затворници

Ниш, 29 януари. Според най-пресни сведения от България се узнава, че в Централния затвор в София се намират днес около 8.500 души затворници. Този затвор се намира в голяма пететажна сграда. На всеки етаж има по около 100 килии.

На един от етажите са събрани около 3.000 души затворници, които не са съдени дори и на тайни процеси. Те се намират под специалното наблюдение на Главната дирекция на Държавна сигурност в София. Също така отделени на етаж се намират и 800 души военни политически затворници, бивши офицери от българската армия. Управата на затвора

няма с тях никакъв контакт и те са под контрола на военната контра разузнавателна служба. Интересно е защо именно тук са затворени бивши Офицери от армията, когато в България съществуват военно-наказателни лагери, дори и такива за офицери.

Криминалните затворници също си имат свой етаж. Между тях се намират и около 400 души, заловени от полицейските власти при опит за бягство в Югославия, Гърция или Турция.

Етажите са разделени на отделения. В Седмо и Осмо отделения има 2.500 политически затворници, докато в Девето отделение се намират 1.600 затворника с най-тежки наказания. Това са изключително хора, които не са били съгласни с резолюцията на Информбюро относно Югославия. Хора, които са вдигнали глас срещу окупацията и експлоатацията на българския народ от Съветския съюз. Разбира се, такива има във всички отделения и етажи, обаче по преценка на Държавна сигурност, тези в Девето отделение са най-опасните. Заради това спрямо тях се вземат истински драконови мерки. Тяхната храна е много слаба. Те получават дневно по една чиния макарони без мазнини и само едно парченце хляб. Затворниците много често, дори и без да са нарушили дисциплината и вътрешния ред са наказвани със затваряне в карцери. Карцерите са съвсем малки килии, крайно нехигиенични. Наказаният в карцера не получава храна. Дава му се само вода. Изключително лоши са карцерите за жените. В тях изобщо не се осигурява никакво проветряване.

Между останалите в Девето отделение се намират и 40 бивши функционери от Държавна сигурност, които са арестувани за това, че са приятели на Югославия. Между тях е и Желю Блтев -началник на Държавна сигурност в Бургас. Те всички са в отделни килии и са извеждани на разходка само вечер между 1 и 3 часа /през нощта/. Заедно с тях в това отделение е и Петко Кунин, член на Политбюро на ЦК на БКП, който се намира тук от края на 1949г.; също Манол Сакеларов, бивш министър, Петър Семерджиев и Иван Масларов кандидат-членове на ЦК на БКП и др. известни бивши ръководители.

В Централния затвор в София почти няма свободни места. Всички нови арестувани се изпращат в новопостроения затвор до село Биримирци, на 10км. от София. Той може да събере около 25 хиляди затворници.

Й.Райчевич Вестник "Борба", 30.01.1953.

**ДЕКЛАРАЦИЯ НА ЛЮБЧО МАРИНОВ НИКОЛОВ,**

роден на 19 август 1939г. в София, местожителство - Русе. По професия шофьор. Напуснал България на 17 ноември 1977г. През Югославия пристигнал в Италия на 23 дек.1977г.

В Софийския Централен затвор бях от дек.1964г. до дек 1966г., и от октомври 1969 до 22 окт.1971г.

След като описва подробно разположението на затвора и дава имената на ръководителите на затвора, Любчо Николов съобщава имената на някои от по-известните затворници, които са се намирали тук до 1965г.:

1. Генерал Цвятко Анев, по-късно преместен във Варна и от там освободен.
2. Генерал Чернев, по-късно преместен в Белене и от там освободен.

3. Генерал Цоло Кръстев, по-късно преместен в Стара Загора и от там освободен.

През 1970 и 1971г. тук били също Георги Найденов и осъдените с него по аферите с ДСО "Тексим".

Данни за Софийския централен затвор ни дадоха и следните бивши затворници, сега политически емигранти:

1. Инженер Димитър Атанасов Димитров, от с.Караджалово, Първомайско, осъден за политическа дейност. В Софийския централен затвор е бил през 1958 и 1959г. Също през 1967- 1968г. Емигрирал през 1969г.

2. Иван Георгиев Кънчев, роден през 1936г. в с.Сумер, Михайловградско. Кънчев е бил арестуван в 1957г. под обвинение за бягство през границата. В Софийския затвор е бил през 1958г.

3. Инженер Димо Михайлов Димов, роден през 1932г. в с.Съдиево, Бургаско. Той е бил в Софийския затвор през 1967-1968г.

4. Асен Методиев Андонов, роден през 1945г. в гр.Драгоман. В Софийския затвор е бил през периода 1968-1972 г.

#### **ПАЛАЧЪТ МИЛИЦИОНЕР**

Боян Кацарски /Мечката/ е официалният палач в Софийския централен затвор. На физиката му може да завиди и Мохамед Али, а по кръвожадност няма равен на себе си. Кариерата си е започнал като надзирател в затвора малко преди 9 септември 1944г. и продължава да служи като милиционерски старшина до 1974г. Тогава по случай "30 години вярна служба на народа" - каква пародия! - бил произведен в чин младши-лейтенант. Ниското му звание не му пречи да бъде страшилище за всички в затвора - затворници, служители, офицери. Не случайно наскоро по случай преустройството на началническите кабинети по време на състоялия се банкет началникът на затвора полковник Ценов с умиление заяви: "До моя кабинет ще бъде не кабинета на някой от заместниците ми, а на най-достойния - палача".

Функциите на Боян Мечката далече не се изчерпват само с изпълнението на смъртните наказания. Няма случай на затворник, който е минал през ръцете му, да е оцелял. Не случайно между затворниците се говори: "Попаднеш ли в ръцете на Боян Мечката, надежда всяка остави и моли Бога да те прибере по-скоро.". При промяна на времето Боян често се оплаква от болки в ставите и твърди, че това е професионално заболяване. За да успокои болките, той раздвижва крайниците си върху поредната жертва.

Вестник "Свободен Народ"

/Виена/ май 1978г. брой 27-28.

### **ЗАТВОР ЗА ЖЕНИ** **В СЛИВЕН**

Същият политически затвор в Сливен съществувал до 1962г. Но още по-рано в 1960г. в северните покрайнини на града бил построен нов затвор. Това е затворът за жени.

Описание на затвора

Затворът е извън града, на открито. Наоколо има само ниви и ливади.

Сградата е на три етажа, боядисана в бяло - има вид на училище.

През портала се влиза в голям двор. В дясната страна се намира едноетажна дървена сграда. Това е дърводелната. Сградата е без отопление. В лявата страна, на първия етаж е шивалната, която представлява един дълъг салон. Тук са наредени шевните машини: три реда по осем машини.

В корпуса на сградата разположението е следното: в лявата страна на трите етажа са килиите на затворничките, а в дясната са карцерите. Килиите се затварят с железни решетки, а карцерите са с капаци от дъски. На приземния етаж има три карцера с размер 1.90м. на 2,80м. Наказаните затворнички спят на дървени нарове.

В средата на сградата е "кареото" за разходка. Точно зад него в едноетажна сграда са настанени малолетните затворнички. Те са изолирани и нямат контакт с останалите.

Между сградата на затвора и тази на малолетните се намира столовата, в която на смени се хранят всички затворнички. На третия етаж са: зъболекарският кабинет, библиотеката, складът за платове и родилното отделение.

Извън затвора, в ляво от входната врата има едноетажна постройка, в която са канцелариите на началниците. До там се отива по малка и тясна уличка.

На първия етаж има: една килия с осем легла, две килии с по шест легла и две килии с по четири легла. На този етаж са настанени затворничките, осъдени за кражби.

На втория етаж килиите са повече на брой, също с много легла във всяка килия. Тук са настанени осъдените за злоупотреба с държавни или обществени средства, начетени с парични суми и т.н.

На третия етаж също има много килии. Тук са настанени циганки, които се използват за работа в зеленчуковата и овощна градини /сутрин ги откарват до обекта и вечер ги връщат/.

## **Режим**

Затворничките са разпределени в 4 отряда:

Първи отряд е с лек режим. Тук са главно бременните жени и работещите извън затвора.

Втори отряд е с общ режим. Тук са настанени осъдените за злоупотреба с обществени или държавни средства или начетените служители.

Трети отряд е със строг режим. Касае се до затворнички с големи присъди /главно за убийство/.

Четвърти отряд е с усилено-строг режим. Тук са настанени затворничките, получили вътрешна присъда за прояви в самия затвор. Тук са осъдените за политически деяния.

## **Работни обекти**

### **А. В затвора**

1. Дърводелна работилница. Изработват се мебели и дървени предмети. Често стават злополуки - наранявания или рязане на ръце и пръсти.

2. Шивална. Шият се дрехи. Тук , както и в дърводелната се работи на три смени по осем часа. Затворниците са задължени да изпълняват норми. Началник на дърводелната е жена, а на шивалната мъж.

3. Цех за коване на щайги. В този цех група затворнички коват щайги. Мръсна и груба работа, затова за нея се използват осъдените за политически деяния.

Само в неделни и празнични дни на някои затворнички се позволява по желание да работят във фабрики и заводи в града. Разрешение се дава само на затворнички с малки присъди и с добро държане. Числото на кандидатките за такава работа е доста ограничено.

#### Б. Извън затвора

1. Зеленчукова градина. Намира се недалече от затвора. Затворниците отглеждат зеленчуци за нуждите на затвора.

2. Овощна градина. И тук затворниците се използват за всички видове работа. Затворниците, които работят, получават заплата. В зависимост от нормите, например в шивалната, те могат да стигнат до 100-120 лв. месечно. В дърводелната и в зеленчуковата и овощна градина нормите за работа са високи и се достига значително по-малка заплата. Получените пари могат да бъдат изразходвани само в лавката на затвора, в която има само бисквити, компоти и тоалетни принадлежности и артикули /одеколон, крем, червила и др./.

#### **Условия за живот и работа**

Още с влизането си в затвора всяка затворничка получава по два чаршафа, едно одеало и съдове за храна. В килиите се спи на легла. Изключение правят наказаните в карцерите - те са оставени да спят на дървени назове. Всяка затворничка може да си пере чаршафите и бельото през свободното си време. Броят на умивалниците е крайно педостатъчен. Топла вода почти не се пуска. Затворниците имат право да бъдат на баня веднаж на 10 дена.

В неделя - от 5 до 7ч. сутринта се прожектират в кинозалата филми главно съветски и български пропагандни филми.

Всеки отряд има културно-просветен съвет. Също така, за целия затвор има Съвет за културно-просветната работа. Членовете на този съвет се определят от Управата на затвора. Тези съвети развиват културно-просветната дейност в затвора. Веднаж в месеца се организират вечеринки или седянки. Празнуват се всички важни държавни празници - Нова година, Трети март, Първи май, 9-ти септември и Октомврийската революция. На тези празници началниците изнасят доклади. Понякога тези доклади се изнасят от затворнички - подготвени от Управата.

В една малка зала в затвора има телевизионен апарат. По два-три пъти в седмицата затворничките имат право да гледат програмите на телевизията. На вечерните програми имат право да остават само работничките, които са изпълнили трудовите си норми.

#### **Храна**

Храната е недостатъчна и слаба. Сервира се постно и безвкусно ядене. Въпреки че затворът разполага с голяма зеленчукова градина, в която се

използува труда на затворниците, в стола се сервират само долнокачествени и бракувани зеленчуци. Работещите в градината нямат право да ядат зеленчуци, надзирателите ги хокат и наказват. Същото положение е и с плодовете макар че затворът разполага с огромна и добре подредена градина с различни овощия.

Дневната дажба хляб е: за неработещите - 500гр. за работещите - 750гр. Хлябът се раздава сутрин, и почти всички затворници го изяждат наведнаж. Той е недостатъчен /поради твърде малките порции готвено/. Само затворниците, които работят, могат да си купят бисквити от лавката. Останалите разчитат на колети от близките си. Но колетите се дават за съжаление в почти развалено състояние и даже мухлясали. Администрацията измисля различни предтекста за да лиши затворниците от колети.

За закуска се дава по едно канче чай, който е почти без захар. Дава се и по една лъжица мармелад. В много редки случаи, например на големите празници се раздава малко парче халва и сирене. На обяд: тиквички с ориз, домати с ориз, фасул или редки и постни и безвкусни чорби. Вечеря: постна чорба и малко макарони. Само на големи празници на обяд се дават по две кюфтета.

### **Брой на затворниците**

Затворът може да побере около 2000 затворници. До 1968г. той е бил почти пълен. След 1969г. числото на затворниците се движи между 1,300 и 1600. В настоящия момент те са около 1,500 -1,600.

### **Категории затворници**

Това е единственият затвор за жени в страната. Тук се държат затворници, осъдени за политически и криминални деяния. По-голям е броят на осъдените за криминални деяния. Много са осъдените за кражба и злоупотреби с държавни и обществени средства, за неотчетени суми в предприятия и публични заведения и др. Към криминалните администрацията числи и осъдените за бягство през границата. По всяко време в затвора се намират най-малко 25-30 млади момичета осъдени за опит за бягство през границата. Понякога техният брой достига 50-60! Осъдените за неморално държане са главно млади момичета, които са имали контакт с чужденци. Някои са обвинени в шпионаж, макар че техните връзки са били от личен или друг, неполитически характер. В затвора се намират и чужди поданички, осъдени под различни обвинения.

Така например:

След 1958г. тук е изтърпяла присъдата си София Геранис, осъдена на 20 години по силата на обвинение в шпионаж. Тя е съпруга на гръцкия емигрант Никое Геранис, който също е бил осъден за шпионаж на 20 години и е изтърпявал присъдата си в затвора в Стара Загора.

След 1968г. в затвора е била с 5-годишна присъда една 16-годишна девойка от турското малцинство. Нейните родители били в Турция, тя направила опит да премине границата нелегално, но била заловена и осъдена.

### **Държание на управата към затворниците.**

Ръководителите и милиционерите много често търсят полови връзки със затворничките. Някои от затворничките проявяват отзивчивост надявайки се по този начин да подобрят нерадостната си затворническа участ! Но по-голямата част от затворничките не се поддават на тези авантюри!

Младите момичета, които приемат да станат метреси на началниците се освобождават от работа или се определят за работа в канцелариите. На някои дори се намаляват наказанията и те биват освобождавани преждевременно.

### **Управа на затвора след 1967г.**

Началник: Подполковник ... Василев.

Роден е през 1930/31г. в Сливен. Стар служител в милицията. През 1967г. е назначен за началник на затвора с чин подполковник. В 1975г. е произведен в чин полковник. Той рядко се вестява пред затворничките.

Зам.-началници

1. Майор Мара Ганева /по режима/. Родена е през 1935/36г. в Сливен. Проявила се като активист по комсомолска линия. Първоначално е била назначена за възпитателка и по-късно произведена в чин майор и назначена за заместник началник на затвора.

Практически тя върши цялата работа на главен администратор на затвора: занимава се със затворничките, наказва ги и ги тормози. Около нея се създава една групичка от слабохарактерни затворнички, които тя използва за шпиониране и доносничество срещу добрите и политическите затворнички.

2. Капитан Александър КЕРЕМИДЧИЕВ /по политическата част/.

3. Подполковник Васил ЕНЧЕВ /по стоп. част/.

Възпитателка: Капитан Веска ШАРКОВА Началници на отреди:

Началник на първи отряд: капитан Стоянова

Нач.на втори отряд: старши-лейтенант СЪБЕВА

Нач.на трети отряд: капитан КАРАИВАНОВА

Нач. на четвърти отряд: капитан КАЛОШЕВА

### **Охрана**

В затвора има около двадесет жени-милиционерки, които се използват като надзирателки и за пазене на затворничките. Има и десетина милиционери. На всеки етаж през деня пазят три милиционерки, а през нощта - две милиционерки. Външната охрана се поддържа от група въоръжени милиционери.

През затвора е преминала и Райна Николова АРЪШЕВА.

Родена през 1942г. в София, бивша чиновничка в Съюза на художниците. Дъщеря на бивш офицер.

Арестувана през септ.1967г. Аръшева е обвинена в шпионаж заедно с френския гражданин Алфред ФОСКОЛО и българите Петър БОЯДЖИЕВ и Александър ИВАНОВ. Заедно с останалите е била осъдена на 17 ян. 1968г. на 6 месеца затвор. Присъдата си е изтърпяла и този затвор - от януари до юни 1968.

През 1972г. Аръшева е напуснала България нелегално и се е омъжила за А.Фосколо. Понастоящем живеят във Франция.

## **ОКРЪЖЕН ЗАТВОР В СТАРА ЗАГОРА**

### **/политически затвор/**

Използван е от миналия режим за политически и криминални затворници. След 9 септ.1944г. продължава да служи за същата цел, особено през периода 1947-1951г. През този затвор премина голям брой дейци от БЗНС и активни опозиционери от цялата страна. През известни периоди тук са били групирани много политически затворници: осъдени за политическа и конспиративна дейност, за шпионаж и т.н. /включително и чужди граждани/. Тук изтърпяват присъдата си също и лица, осъдени за бягство през границата.

### **Описание**

Сградата е триетажна, построена във форма на кръст и е боядисана в жълто. Намира се от ляво на шосето Ст. Загора - Бургас, в индустриалното предградие на града. Наблизо се намират: Виброполигона, Консервния комбинат "П. Енев" и други фабрики.

Трите крила на затвора се наричат съответно "салон А", "салон Б" и "салон В". В четвъртото крило са настанени канцелариите на началниците, деловодството и залата за свиждане. Затворът има две "каре" - едно за политическите, и другото за криминалните затворници. Има и два вътрешни двора, в които са разположени сградата на бившия дърводелски цех и работилницата за коване на амбалаж. Непосредствено до външната стена на затвора и заграден с допълнителни телени мрежи е механичният цех. В него се влиза през автоматична врата, направена в стената на затвора.

След реконструкцията на затвора през 1971/72 година, тук бе построена допълнителна стена и в пространството между новата и старата стени са разположени понастоящем два големи цеха - дърводелски и механичен. От другата страна на новите постройки се намира градината на затвора, която е обработвана от затворници. До нея е столовата на административния и надзорен персонал.

На четирите ъгли на затвора се намират наблюдателните кули, съоръжени с мощни прожектори, които осветяват вечер затвора и дворовете. На трите ъгли на новата стена също има наблюдателни кули. Охраната по тях се дава от служители на Окръжното управление на МВР в Стара Загора. Охраната е денонощна и наблюдателите се сменят на всеки два часа. В помощ на охраната до механичния цех се използват и дресирани кучета. Двете карета са разделени - между тях се намират помещенията на лавката и библиотеката на затвора.

### **Разпределение:**

#### **"Салон А"**

Първи етаж. Тук са настанени затворниците служещи за свръзка на началниците и тези от затворниците, които извършват шпионска дейност между затворниците в полза на управата. На същия етаж се намират две изолационни килии, в които се настаняват болните от заразни болести. В



дъното на срещуположната страна на колелото се намира стационара /отделението за лекуване на затворниците/. Това отделение има три килии за тежко болни, един медицински и един зъболекарски кабинет.

Втори етаж. През различни периоди тук са настанявани както политически, така и криминални затворници, включително и лица, осъдени за бягство през границата.

Същото се отнася и за третия етаж на салона.

"Салон Б" /наричан от затворниците "тежък салон"/.

Първи етаж. Тук са килиите на новопристигналите затворници, които очакват да минат комисията по определяне на режима, както и осъдените на смърт. В северната част на етажа до 1972г. се намирали наказателните килии и тези на изолираните затворници /със заповед на Министерството на правосъдието/. След 1972г. тези килии се

използват за следствени и изолирани затворници. В дъното, на срещуположната страна на колелото, в сградата на бившето женско отделение се намират седем малки и една голяма килия, които в момента се използват за карцери.

Втори етаж. До 1971г. в северната част са били настанени следствени политически затворници и такива, очакващи да бъдат съдени. В южната част на етажа са криминалните затворници. От 1971 до 1972г. на целия етаж беше разположен Първи отряд /политически затворници/. След 1972г. северната част на етажа е обособена като "разряд", включващ политически затворници с усилено-строг и строг режим, поставени при особено тежки условия!

Трети етаж. До 1972г. северното му крило се е заемало от "разряда", а южната част от криминални затворници. След 1972г. на целия етаж е настанена останалата част от политическите затворници.

"Салон В"

Първи етаж. До края на 1969г. както на първия, така и на втория етаж са били настанявани политически затворници. След това на тези два етажа е настанен втори отряд, съставен изключително от осъдени за бягство през границата.

Трети етаж. Тук се намират класните стаи на основното училище към затвора.

В мазето са кухнята и столовата, хранителни складове, парното отопление, банята и склада за дрехи. Парното отопление се използва изключително за отопляване на канцелариите на администрацията. В килиите на затворниците отопление се пуца много рядко, само в особено студени дни.

### **Условия на живот**

Медицинското обслужване е много лошо. Затворът не разполага със свой лекар. Завеждащият стационара е офицер от милицията - лейтенант Тодор.. Той е около 32-годишен. Завършил е само медицински техникум и няма сериозни медицински познания. Поведението му спрямо затворниците е невежествено и грубо - често ги обвинява в симулация. По този начин им отказва лекарства и необходимите почивни дни .

Два пъти в седмицата за по един час след обяд идва лекар от Окръжната болница в Стара Загора, който също не оказва никаква реална помощ на затворниците.

Зъболекарското обслужване се извършва от д-р Стоянов - от Стоматологичната клиника в Стара Загора. Той идва веднаж в седмицата за два часа. Отношението му към затворниците е доста променливо. Може да се каже: той "лекува по настроение".

Затворниците нямат право да получават лекарства от близките си без специално разрешение от администрацията.

До 1962г. затворниците спяха на дървени нарове. След тази дата те имат вече легла с чаршафи. Затворниците в наказателните килии обаче и до днес не разполагат с легла и чаршафи. През летния сезон на затворниците се полага по едно одеало, а през зимния - по две. Бельото се пере в пералната един път на две седмици. Работещите ползват баня веднаж в седмицата, а неработещите - един път на две седмици. Чаршафите и калъфките се сменят в същата последователност.

До 1969г. затворниците можеха да ползват цивилното си облекло, но сега те задължително носят затворнически дрехи. През лятото имат право на комплект дочено работно облекло, през зимата - на вълнена куртка, панталон и шинел, които се шият в шивалните на Софийския централен затвор и в женския затвор в Сливен.

На всеки затворник се дава седмично по половин калъп сапун за пране.

Килиите са малки, предвидени за един затворник. Те имат размер 3,5м. на 2м. В тях обаче са настанени най-малко по трима души. В "салонБ" на първия и втори етаж килиите са много по-големи и в тях се настаняват по 20-24 затворника. Осветлението в килиите на работещите се загасява вечер задължително в 21ч. В килиите на "разряда", на следствените, наказаните и изолираните затворници осветлението се оставя през цялата нощ.

Хигиената в затвора е под всякаква критика. Плачевно е състоянието в тоалетните, които са тесни и крайно недостатъчни за големия брой затворници. Канализацията е в много лошо състояние, клозетите често се запушват, поради което се навъждат плъхове.

Правото на тоалет се осъществява както следва: за работещите - сутрин от 5.30 до 7ч. и вечер от 19 до 20ч. За неработещите: сутрин от 4,30 до 5ч. от 12 до 12,30ч. и вечер от 18 до 18,30ч. Поради недостатъчното за тоалет време, във всяка килия има кофи от пластмаса /до 1969г.е имало железни кофи/ и една дамаджана от три литра вода. Затворниците са принудени през по-голямата част от времето да задоволяват естествените си нужди в килията. Това способствува още повече за разпространяване на заразни болести.

### **Храна**

Храната е различна за отделните Категории затворници. "Най-облагодетелствуваните" са тежко-физическите работници от каменните кариери Гьоновец и Калояновец. Въпреки тежките условия за работа и изключително високите норми /по 32 вагонетки на ден/ те получават съвсем недостатъчна по количество и по калории храна. Дневната им

разкладка се движи от 75 стотинки до 1 лв. Получават по 1кг. хляб на ден, безвкусна супа и по 2 пъти на седмицата месо. Месото е некачествено и често е сланина.

Другите категории работещи /дърводелци, работещите в механичния цех и и работилницата за коване на амбалаж/ имат разкладка по 52 стотинки на ден. И тук голяма част от сумите предвидени за храна на затворниците отиват в джоба на касиера и закупчика. Около 80 процента от месото отива в столовата на административния и надзорен персонал. В резултат на тези злоупотреби количеството и калоричността на храната са съвършено недостатъчни: хляб - 750 гр. на ден, сутрин - чиния топла вода вместо чай, "подсладена" с горена захар, 50гр. мармелад и в редки случаи 50гр. сухо сирене. Обяд -чиния чорба фиде и чиния постно ядене. Вечеря - същата постна чорба.

Месо се сервира веднаж в месеца. На всички важни празници /Първи май, 9 септември, Нова година, 7 ноември и т. н./ се дават по 2 кюфтета. Десертът е нещо изключително рядко. Дават разредени компоти, а през лятото - развалено грозде, развалени плодове и дини .

Неработещите се хранят в килиите. Храната им се донася в ????? и се състои изключително от редки и безвкусни чорби - за обяд и за вечеря по 350гр. Хлябът е по 500гр. дневно. Сутрин -чай и 30-40гр. мармелад. Десерт не се дава. Дневната разкладка по Таблицата на Министерството на правосъдието е 27 стотинки, но фактически излиза око ло 15 стотинки... Карцираните затворници получават в четните дни по 350гр. хляб на ден. За закуска - 200гр. топла вода вместо чай и 20 гр. мармелад. Обяд и вечеря - 250гр. рядка чорба. В нечетните дни те получават само 350гр. хляб, а сол и вода по желание.

## **Работни обекти**

### А. в затвора

#### 1. Дърводелски цех.

Стара двуетажна постройка. До 1971г. тук са работили около 60 затворника. Машините са стари, примитивни и износени. Често стават злополуки - отрязване на пръсти и тежки наранявания. Охраната на труда и хигиенните условия са лоши. Липсва вентилация, атмосферата е силно запрашена, особено в машинната бригада. Лоши са условията на труда и в бояджийската бригада. Процентът на заболяванията е твърде висок.

Затворниците са разпределени в 4 бригади: на първия етаж са машинната и подготвителна бригади, а на втория - монтажната и бояджийската.

В този цех се изработват: столове, маси, кухненски шкафчета, бюфети и дивани. Изработените предмети се продават на търговските организации в Стара Загора. Началниците на затвора се снабдяват напълно безплатно с необходимите им мебели. След 1971г. се отбелязва известно подобрене на условията на труда и на използваната техника. Но тези подобрения са далече недостатъчни!

#### 2. Механичен цех.

Едноетажна сграда, която в миналото е била използвана за краварник. Тук се извършват стругарски работи и се изработват детайли от стомана и

чугун за нуждите на завода "Червена звезда" от Казанлък. Условието на труда са лоши. Често има злополуки.

### 3. Работилница за коване на амбалаж.

Изработване на нови и ремонт на стари щайги за нуждите на близкия Консервен комбинат "Петко Енев".

Трудовите норми са високи и рядко се изпълняват.

Забележка: В Механичния цех се работи на две смени: първа смяна - от 5ч. до 14., втора - от 14 до 22ч. Често за да се изпълни плана се организира и трета смяна /нощна/.

## Б. извън затвора

1. Каменна кариера "Калояновец" - с.Калояновец, Чирпанско. Затворниците живеят и работят в дървени бараки. Работният обект има собствена администрация, пряко подчинена на затвора.

2. Каменна кариера "Гьоновец". - Намира се в околностите на Стара Загора. Затворниците се откарват на работа с автобус и се връщат вечер в затвора.

3. Тухларна фабрика "Черна гора" - с.Черна гора, Чирпанско. Затворниците живеят и работят в дървени бараки. Работният обект има собствена администрация, подчинена на затвора.

Няколко групи затворници работят по изграждане на напоителни съоръжения, канали и на строителни обекти в Стара Загора. На всички работни обекти извън затвора условията за работа са непоносими: високи норми, лоша храна, ниско заплащане и постоянен тормоз от страна на охраната.

## **Брой на затворниците**

Броят на затворниците е променлив. На освободените места постоянно постъпват нови затворници. Средното число в затвора е около 1,100-1,200 души.

В отделни периоди броят на затворниците се увеличава значително. Така например след революцията в Унгария през 1956г. и след окупацията на Чехословакия през 1968г. много граждани бяха арестувани и осъдени. През тези периоди броят на затворниците е достигал около 1,800-2,000 души.

Според преминали през този затвор затворници през последните няколко години в затвора е имало:

1. през 1968г.- 1,430 души, от които 570 в самия затвор, 300д. на двете каменни кариери, 300 на тухларната, 60 в работилницата за коване на щайги и 200 на различни строежи и канали в г.Стара Загора.

2. През 1969г.:1,150 души.

3. През 1971г. - около 850 - 900 д.

4. През есента на 1972г. - около 750-800 д.

5. През 1973г.: около 950 - 1,000 д.

6. През 1974г.: около 1,100-5,200 д. 7. През 1975 .: около 1,200-1,300 д.

8. През 1976г. около 900д. в затвора и около 300 д. на работните обекти.

9. През 1977г.: около 1,200 д.

Почти половината от указания брой са политически затворници. По всяко време в затвора се намират около 70-80 души, осъдени за бягство през границата. Те имат присъди от 1 година до 5 години.

**Категории затворници**

От 1944 до 1964г. затворът в Ст. Загора съществуваше като окръжен. В него изтърпяваха присъдите си политически и криминални затворници.

Изключение прави периодът 1947 -1951г., когато след ликвидирането на Обединената опозиция, голям брой нейни ръководители бяха държани тук като "следствени" или като вече осъдени. През затвора преминаха, например, повечето от ръководителите и активните членове на БЗНС и неговата младежка организация ЗМС. Десетки от арестуваните бяха бити, пребити или убити в този затвор.

През 1964г. затворът е превърнат в политически. От тогава и до сега по-голямата част от затворниците тук са политически. Броят на криминалните затворници е малък, това са главно хора от Ст.Загорски окръг, осъдени за дребни кражби, злоупотреби със средства, побоища, убийства, хулигански прояви и т.н.

Криминалните затворници са третирани по-добре от политическите. Отношението на ръководителите на затвора е по-коректно и по-човечно към тях, тъй като именно сред тях те успяват да вербуват доносници и шпиони, използвани срещу политическите затворници. Наказания и карцирания почти не се налагат на криминалните, докато политическите са наказвани и карцирани дори и без причини. Политическите, особено тези от тях, които имат куража да не се подчиняват на ръководителите, са подложени на постоянен тормоз. Над тях се прилагат тежки мъчения и даже биват убивани. В затвора са извършени редица убийства на политически затворници.

### **Категории политически затворници**

1. Проявили се срещу режима. Лица, които са критикували местните управници или централната власт в София, обявили се срещу експлоатацията на България от Съветския съюз. Лица, разпространители на политически вицове или за разпространяване на новините, чути от западните радиостанции; лица, които са хвалили Запада, или са имали срещи с граждани от западните страни и др.

2. Ръководители или участници в политически организации и конспирации; за изработване или разпространяване на апели и лозунги срещу режима и т.н.

3. Обвинени и осъдени за шпионаж в полза на капиталистически страни. В тази категория има много бивши членове на партията и лица, заемали високи и отговорни постове в партийната, стопанска или административна йерархия.

4. Лица, осъдени за бягство или опит за бягство през границата. Те са смятани за криминални престъпници и авантюристи. Над тях се прилага "натиск" с цел да бъдат завербовани за доносници и шпиони на управата, но в повечето случаи тези усилия не се увенчават с успех.

5. Войници от армията и трудовите войски, с присъди над две години, осъдени за най-различни деяния. Над тях също се прилага тормоз, за да бъдат завербувани за доносници и шпиони, но мнозинството от тях отказват тази незавидна роля!

6. Граждани от турското малцинство в България. Това са предимно млади хора, осъдени за политически и други деяния /за критикуване на режима, саботажни деяния, бягство през границата, обвинения в шпионаж в полза на Турция, за поддържане на връзки със свои близки в Турция; някои са осъдени за това, че са искали да се изселят в Турция/. През 1971г. в затвора е имало около 50 души от турското малцинство. От тях около 20 са били младежи. Въпреки тормоза, те не са приели да слушajat на режима.

7. Чужди граждани: осъдени предимно за шпионаж. Ето сведения за няколко от чуждите граждани:

а. Алфред Ернест Фосколо, роден в 1942г. в Сливен в смесено семейство- баща французин и майка българка. Арестуван през август 1968г., бил осъден на 15 години затвор под обвинение за шпионаж и контакт с политически емигранти във Франция. Поради застъпничеството на френските власти, бил освободен на 1 май 1971г. В затвора се държал много добре.

б. Панайотис Теохарис Мимис, роден през 1941г. в Пирея, Гърция. Арестуван през 1967г. и осъден по чл.105 от Наказателния закон на 10 години, под обвинение, че поддържал връзки с чужди разузнавания. Освободен от затвора през 1975г.

в. Руснис Петрос Руснидис, роден през 1910/11г. в Гръцка Тракия, гръцки гражданин, по професия търговец. Арестуван в началото на 1968г. от Държавна сигурност. Обвинен, че служи за куриер между гръцкото разузнаване и неговите агенти в България. Осъден на 10 години затвор. Държал се изключително добре и помагал на политическите затворници. Освободен през 1972г.

г. Хараламбис Константинос Цириготис, роден през 1941/42г. в Пелопонес, Гърция. Избягал в България като военнослужащ, получил политическо убежище. По-късно изразил желание да се завърне в Гърция. Обвинен в шпионаж в полза на гръцкото разузнаване и осъден на 20 години затвор. В затвора се държал изключително добре. Не се поддадал на провокации от страна на управата. Освободен през лятото на 1975г.

д. Василис Йоанис Хаджитомас, роден през 1944/45г. в Толбухин. Обвинен в шпионаж в полза на гръцкото разузнаване. Осъден през 1968г. на 8 години затвор. В затвора се държал добре. Освободен през 1974г. В края на 1974г. отново е арестуван, обвинен в конспиративна дейност и осъден на 4г. и 6м. В момента излежава присъдата си.

е. Никое Георгиос Геранис, роден в 1919/20год. в Гърция. Бивш партизани в частите на Маркос. След гражданката война през 1948г. емигрирал в България. През 1959г. получил документи да се върне в Гърция със семейството си, но на гарата в Пловдив той жена му - София Геранис били арестувани и обвинени в шпионаж в полза на гръцкото разузнаване. Осъден на смърт. Сетне присъдата била заменена с 20г.

затвор. Имаме сведения, че е бил освободен през 1976 или 1977г. и се завърнал в Гърция. Жена му била осъдена на 20 год.затвор. Минала е през затвори в Сливен и Варна.

#### 8. Вългари с чуждо гражданство минали през затвора:

а. Иван Гунчев, роден през 1907/08г., емигрирал в Австрия през 1940г. В Последно време живял във Франкфурт, Зап. Германия. Там участвувал активно в емигрантски организации. Посетил България през 1970г., арестуван и обвинен в шпионаж. Осъден на 14 години затвор.

б. Петър Христов Георгиев, роден през 1910г. в Русе. През войната отишел да следва във Виена. След това се установява да живее във Франкфурт /Западна Германия/. Оженен за германка, с която имат две деца. През 1970 г. посетил България. Там е арестуван и обвинен в шпионаж. Осъден на 12 години затвор,

в. Д-р Иван Керешки, роден през 1918г. През войната отишел да следва агрономия във Виена. Посетил България през 1970г. Арестуван и обвинен заедно с Иван Гунчев и Петър Христов в шпионаж. Осъден на 10 години затвор.

Тримата са австрийски поданици. През април 1972г. са били освободени в резултат на активното застъпване от страна на австрийските власти. Завърнали се в Австрия.

### **УПРАВА НА ЗАТВОРА**

През периода 1954г. - 1968г.

Началник: Майор Андон Атанасов Георгиев. Роден през 1923г. в София. Произхожда от македонско семейство. Стар служител в милицията. Дълги години е работил в Окръжното управление в Ст.Загора. Първоначално бил следовател по линията на Държавна сигурност, след това станал началник на отдел "Следствен". По същото време бил член на Бюрото на Окръжния комитет на партията в Стара Загора.

Създал си връзки и спечелил доверието на отговорни лица, през 1954 година станал началник на затвора в Ст.Загора. През 1958 или 1959г. е произведен в чин подполковник. След стачката в затвора /16 юни 1963г./ той бил понижен отново в чин майор и наказан с глоба в размер на една месечна заплата. След 1965г. станал отново подполковник, а по случай 9 септември 1969г. - полковник.

Георгиев е подъл и коварен. След стачката в затвора през 1963г. променил тактиката си - отнасял се по-човешки и се съветвал със заместниците си. Дори през 1966г. била организирана екскурзия на група затворници. Той лично ръководил групата. Пътували с автобус по страната, за да видят "успелите на социализма"!

Съпругата му е от Стара Загора. Има син и дъщеря. Притежава собствен апартамент в Стара Загора и луксозна вила в района на минералните бани, както и автомобил "Москвич". Културата му е на средно ниво. Завършил е вечерна гимназия след като е бил вече началник на затвора.

Единият брат на Георгиев е обесен преди 9 септ.1944г. в затвора в Стара Загора. Другият му брат - Панайот Георгиев е бивш генерал от милицията и бивш заместник-министър на транспорта. П.Георгиев е починал.

След бягството на група затворници, през април 1972г. началникът на затвора - А.Георгиев е пенсиониран.

#### Зам.-началници

1. Игнат Колев /по режима/. Роден през 1932 г. в с.Сърнево, Старо-Загорско. Кариерата си изгражда в Окръжното управление на МВР в Стара Загора, където е работил дълги години по линията на Държавна сигурност. Стигнал до чин капитан, през 1960г. е назначен за заместник-началник на затвора по режима. Държането му е гадно. Бие и наказва затворниците. Вземал е лично участие в побоища и мъчения на политически затворници. За тези му прояви през 1965г. е повишен в чин майор.

След реорганизацията на затвора от 1 август 1968г., той е назначен за началник на отдел "Следствен" при Окръжното управление на МВР в Стара Загора. Под неговото ръководство са вършени следствията от политически характер в целия окръг. И тук държанието му е било гадно. През това време е повишен в чин подполковник. След споменатото бягство на затворници /април 1972/, по решение на Окръжния комитет на партията в Стара Загора той е назначен за началник на затвора - на мястото на отстранения полковник Георгиев, със задача да направи занаят невъзможни всякакви бягства. И наистина след идването му в затвора режимът се затегнал. По негова инициатива се извършва прегрупироване на политическите затворници, като по-опасните били изолирани в северната част на втория етаж на "Салон Б" и поставени при тежки условия. Също по негово нареждане са били настанени криминални затворници между политическите, за да служат на администрацията като доносници и шпиони. Понастоящем е още началник на затвора с чин полковник. Той е черноок, висок около 1.75м. Корумпиран и неморален. През 1966г. почина съпругата му от рак. Колев е следвал от 1969 до 1975 право задочно.

2. Велко . . . /по политическата част/. Роден през 1923 в Старо-Загорско. Стар Служител в Държавна сигурност, заемал отговорни длъжности в Окръжното управление в Стара Загора. Заместник-началник станал през 1960г. с чин капитан. Държането му спрямо затворниците е лошо. Проявил се като инквизитор. След реорганизацията на затвора /1 август 1968г./ е върнат отново в Окръжното управление на МВР в Стара Загора.

3. Подполковник Димитър Георгиев /по стопанската част/. Роден е през 1920г. в Старо-Загорско. Стар служител в милицията. Нисък на ръст, пълен и набит. Дълги години е служил в Окръжното управление на МВР в Стара Загора. През 1960г. е назначен за заместник-началник по стопанската част на затвора, като по съвместителство изпълнява и длъжността заместник-началник по режима на криминалните затворници. Държането му в затвора е гадно. Вербува доносници и шпиони, бие и измъчва политическите затворници.

На 1 август 1968г. е била извършена реорганизация на затвора.

Началник на затвора остава подполк. Андон Георгиев

#### Зам.-началници

1. Подполковник Желязко Денев /по режима на политическите затворници/. Роден е през 1921г. в Димитровград, но от дълги години живее в Стара



Загора. Стар служител в милицията, изпълнявал е важни длъжности по линията на Държавна сигурност. От 1947 до 1952г. е в Оперативния отдел на Държавна сигурност в Кърджали - за работа сред турското малцинство. След това работи и отдела "Следствен" към Окръжното управление на МВР в Стара Загора. През 1956г. е отстранен по време на чистката на сталинистите в полицейския апарат. След 1961г. е реабилитиран и върнат на служба - отново в отдела "Следствен" на Окръжното управление в Стара Загора. До 1968г. е началник на този отдел.

През август 1968г. е изпратен за заместник-началник по режима на полигическите затворници в затвора със специална мисия от Министерството на Вътрешните работи: да вербува шпиони между политическите затворници. Веднаж в месеца пътувал в София, за да докладва за изпълнението на мисията си.

Изключително хитър и лукав. Вечно усмихнат, дори се ръкува със затворници, но това не му пречи при най-малкия повод да подписва заповеди за нанизания и мъчения. Той е фактическия началник на затвора, докато Георгиев изпълнява само представителни функции.

Изградил си е силна шпионска мрежа в затвора. По този начин смята, че може да контролира затворниците и да предугажда проявите на недоволство. Първият провал на неговата тактика е на 8 октомври 1969г., когато 8 души политически затворници направиха опит да избягат от затвора. Вследствие ни това той въведе изключително строг режим за политическите затворници. По негово нареждане в килиите им се извършват обиски, отиващите на работа се обискирват по 3 пъти на ден с минотърсач. За тези му гадости и за относителното затишие в затвора по това време, постигнато под негово ръководство, в началото на 1971г. по случай 50-годишнината му бил награден с ордена "Народна република България" Втора степен!

На 21 април 1972г. група от 4 затворника извърши бягство. Те успели да изкопят тайно тунел от работилницата за коване на амбалаж, под стената на затвора. Това бягство решило съдбата на подполк. Денев. Няколко дни след това той бил пенсиониран и по-късно станал партиен секретар на един Аграрно-промишлен комплекс в Старо-Загорско,,

Денев е висок на ръст, плешив. Разведен, женен втори път. Има две дъщери /по една от всеки брак/. Притежава апартамент и вила в Стара Загора. С крадени пари си купил автомобил "Жигули".

2. Майор Йордан Желепов /по политическата част/. Роден аpez 1925/26г. в с.Яздач, Чирпанско. Стар служител в Държавна сигурност. В затвора е на служба още от 1956г. - като началник на Първи отряд /политически затворници/.

Нисък на ръст /около 1.65м./, плешив, много злобен и честолюбив. Опитва се да си изгради собствена шпионска мрежа в затвора. Намира се в постоянен конфликт с подполковник Денев по пъпроса за отношението спрямо затворниците. Изключително страхлив и фанатизиран комунист.

3. Дополк. Димитър Георгиев /по стопанската част/. През 1971г. като заместник-началник по режима на криминалните затворници е назначен полковник Иванов - уволнен като началник на Градското управление на МВР в Елхово /след чистките в МВР, след смяната на генерал Ангел

Солаков/. През май 1972г. е извършена втора реорганизация на администрацията на затвора, при която са сменени освен началника на затвора и неговият заместник по режима на политическите затворници и началниците на отреди. На мястото на подполковник Денев е поставен майор Димо Николов.

Майор Димо Николов е роден през 1926/27г. в Чирпан. Стар служител от Държавна сигурност. Дълги години е бил началник в Градското управление на МВР в Чирпан. На този пост се е проявил като мръсник и садист. Под негово ръководство са скалъпени няколко съдебни процеса срещу активни опозиционери в Чирпанско. Държането му спрямо затворниците е мръсно - често ги-бие и наказва. 239

Д.Николов е нисък на ръст, с руса коса и сини очи. Има частен апартамент в Стара Загора и лека кола.

#### Началници на отреди

1. Капитан Никола Пенков /на четвърти отряд/. Роден е през 1930г. в с.Розово, Пловдивско. Дълго е бил касиер на затвора. След 1964г. с чин старши-лейтенант е назначен за началник на първи отряд. Със затворниците се държи подло. Фанатизиран партиец, на 9 септ. 1969г. е произведен капитан. След бягството на затворници през 1972г. е поставен за началник на новообразувания четвърти отряд. Той е висок около 1.80м., кестеняв, женен, има две деца. Завършил е гимназия и висша партийна школа. Пияница и развратник. Между затворниците е познат под прякора "Пендо".

2. Капитан Иван Минчев /на втори от ряд до 1 972г. /Роден през 1937/38г. в Стара Загора. В затвора започва работа през 1967г. с чин старши-лейтенант като началник на втори отряд, в който са групирани осъдените за бягство през границата. През 1972г. е на назначен за началник на 1-ви отряд.

Той е среден на ръст, с руса къдрава коса и женствено лице, изключително подъл и жесток. Отявлен побойник. Обича да го ласкаят. Завършил е руска филология и дълго е бил учител по руски език. След това станал офицер в милицията.

Съпругата му също е завършила руска филология и от дълго време е говорителка в Радио Стара Загора. Баща му е директор на "Винпром" в Стара Загора.

В началото на 1974г. е произведен в чин майор и назначен в отдела "Затвори" в София.

3. Старши лейтенант Кънчо Кънев Нанев /на 3-ти отряд/. Роден е в Старо-Загорско/ в с.Братя Даскалови, през 1934 или 1935 г./. Завършил е учителския институт за начални учители в Стара Загора. Няколко години е бил учител по селата в окръга. След това станал офицер в милицията в Стара Загора. През 1965г. го назначили за началник на 3-ти отряд в затвора. Безхарактерен и без собствено мнение. За дребни прояви наказва затворниците. Често си служи с бой. Унищожава или бави умишлено писмата на затворниците.

През 1971 или 1972г. е повишен в чин старши лейтенант. Между затворниците е познат под прякора "Плондера".

4. Капитан Гаргов. Началник на отдел Личен състав. Роден през 1924/25г. в Стара Загора. Стар служител в Държавна сигурност. От дълго е началник на отдела "Личен състав" в затвора.

На вид скромен, но подъл и нечестен. Краде пари и материали. С кражби е успял да си направи луксозна къща и гараж в Стара Загора, да си купи вила с лозе в района на минералните бани. Пак чрез кражби успял да си купи и автомобил. Дълго време е бил старши лейтенант. През 1970г. е повишен в чин капитан,

5. Подполковник Иван Мирчев. Началник на дърводелския цех. Роден през 1930г. в Стара Загора. Дълго време е бил офицер в трудовите войски. От там е уволнен и поставен през 1960г. за началник на дърводелския цех в затвора. Отношението му спрямо затворниците е лошо. Между затворниците е познат под прякора "Рокфелер".

6. Старшина Бончо Бонев. Ръководител на подготвителна и машинна бригади към дърводелския цех. Роден през 1930г. в Стара Загора. В затвора работи от дълго време - вероятно от 1956г. От тогава ръководи подготвителната и машинната бригади към цеха. Груб и подъл в отношенията си спрямо затворниците .

7. Капитан Петко Петков. Началник на Механичния цех. Роден през 1934г. в Тополовград. Офицер от милицията. В затвора работи от дълги години /вероятно от 1960г./ като началник на Механичния цех. В отношенията си към затворниците е зъл и коварен. Устата му е крива.

8. Капитан Гено .... Ръководител на групата затворници на кариерата "Калояновец". Роден през 1920г. в Старо Загорско. Стар служител в милицията. От дълги години е ръководител на затворниците в кариерата "Калояновец". Никой не го уважава.

9. Старшина Марин Стоянов. Ръководител на групата затворници на кариерата "Гьоновец".

10. Капитан Гено Генов. Ръководител на групата затворници в тухларната в с. Черна Гора. Роден през 1928/29г. в с. Черна Гора, Чирпанско. От дълги години е ръководител на тухларната, която се счита като един от важните обекти на затвора. И той се държи изключително лошо със затворниците.

Служители в администрацията

1. Грудни Грудев. Главен счетоводител на затвора от 1958г. Има средно търговско образование. Способен, но крайно подъл и ограбва затвора и затворниците. Нисък, слаб, рус. Носи очила.

2. Димо... Касиер на затвора от 1968г. Роден през 1930г. в Стара Загора. Дълги години е бил деловодител на затвора, от 1968г. е касиер. Той подготвя досиетата на затворниците. Познава много добре всички затворници. В отношенията си със затворниците е много груб. Краде от заплатите на затворниците. Краде от сумите, които затворниците получават от техните близки. В администрацията работят и пет жени, някои от тях са съпруги на служители в затвора.

#### Надзиратели

##### А. Главни надзиратели

1. Старшина Иван Колев. Роден през 1922г. в Старо-Загорско. От дълги години е надзирател в затвора. Подъл и злобен. Често наказва затворниците. Служи си

с бой. Участвувал е в измъчвания и убийства на политически затворници!  
2. Старшина Колю Митев. Роден през 1920 в Старо-Загорско. Висок около 2м., пълен около 120кг. От дълго време е надзирател в затвора. Проявен побойник и мъчител. Синът му е завършил в СССР машинно инженерство през 1969.

#### Б. Надзиратели по отделения

1. Старшина Васил Вълков /с прякор "Горският"/. Роден през 1918г. в Старо-Загорско. От дълги години е надзирател в "салон Б". Бие, наказва и мъчи затворниците. Намира се на много ниско умствено и културно ниво.

2. Старшина Митю Семов. Роден през 1924г. в Старо-Загорско. Произхожда от семейство на партийци, което е служило за ятак на партизанския генерал Чочоолу. Брат му е майор и от дълги години е началник на транспортната милиция в Стара Загора. Семов е отдавна надзирател в затвора /вероятно от 1954г./ От началото е бил главен надзирател, но поради некадърност е понижен. Надзирател е в "салон Б". Среден на ръст, пълен - над 120кг. с червено лице и коси. Проявен като побойник и убиец.

В родното си село има триетажна къща, собствена кола и около 25,000лв. в Спестовната каса.

3. Старшина Желю Горов. Роден през 1912г. в Хасковско. От дълго време служи в милицията. До 1959г. е завеждал арестите към Окръжното управление на МВР и Хасково. След 1960г. е надзирател в "салон Б" в затвора.

Неграмотен, хитър и подъл. Служи си с интриги. Съпругата му е сестра на партизанския генерал Чочоолу. Горов притежава огромна къща в Стара Загора.

4. Старшина Дойчо Янков Дойчев. Роден през 1922/23г. в Старо-Загорско. До 1960г. служил в граничните войски с чин лейтенант. После е уволнен и назначен за надзирател на "салон Б".

Това е най-мръсният и подъл служител в затвора. Написал е много рапорти-доноси срещу затворниците. Често наказва затворниците. Любимият му начин на побой е да бие затворника в корема. Той е най-богатият от ръководителите в затвора - има голяма къща в Стара Загора....

5. Старшина Господин Господинов Вълканов. Роден през 1927г. в с.Богомилово Старо-Загорско. Завършил е дърводелско училище, работил като дърводелец.

От 1958г. е надзирател в "салон Б". Невежествен и ограничен. Към затворниците е груб. Често ги ругае и бие!

6. Старшина Тилю.... Роден през 1939/40г. в Старо Загорско. Служил е в граничните войски, от там е уволнен като сержант. От дълги години е надзирател в "салон А". Наказва и бие затворниците. Тъстът му е партиен секретар в родното му село.

7. Старшина Семо Семов /брат на надзирателя Митю Семов/.

Роден през 1930/31г. в Ст.Загорско. Служил е в граничните войски. От дълго време е надзирател в "салон Б". Ругае, бие и наказва затворниците. От постоянна злоба е слаб, с изпито лице. Краде системно от затвора и от затворниците, каквото му попадне.

8. Старшина Тодор ... Роден през 1940/41г. в Ст.,Загорско. От 1965/66г. е надзирател в "салон А".

Злобен и груб. Често бие и наказва затворниците. На 8 октомври 1969г. е бит от затворника Кръстю Кръстев - осъден за шпионаж в полза на Турция. След този случай е прехвърлен към външната охрана на затвора.

Баща му е главен надзирател в каменната кариера "Калояновец" към затвора.

9. Старшина Руси Маринов. Роден през

1925/26г. в с.Морозово, Пловдивско. По професия мозайкаджия. От 1958г. е надзирател в "салон В". Проявен побойник и садист. Среден на ръст, черноок с мустаци.

10. Старшина Георги Ботев. Роден през 1920/21г. в Ст.Загорско. Бивш офицер от армията. От дълго време е надзирател на салоните "А" и "Б" /работи на смени/ Бие и наказва затворниците.

На 8 октомври 1969г. е бил бит от група затворници.

11. Старшина Вълко .... Роден през 1943 или 1944г. в Ст.Загорско. Служил е в граничните войски.От 1966г. е надзирател в "салон А". Добър и услужлив в отношенията си със затворниците. За това му качество на няколко пъти е бил наказван от началниците!

12. Старшина Иван Димов. Роден през 1930г. в Ст.Загорско. Бивш офицер от армията. През 1966г. е уволнен и назначен за надзирател в "салон А". Със затворниците се държи добре. Началникът го е наказвал два пъти за добрите му отношения и за услугите, които оказвал на затворниците.

13. Старшина Марин Стоянов. Роден е през 1930г. в с.Горно Ботево. Ст.Загорско. От дълги години е главен надзирател в каменната кариера "Гьоновец" - работен обект на затвора край Ст.Загора. Нахален и груб. Проявен побойник и садист.

14. Старшина Иван Митев Карамитев. Роден през 1920/21г. в с.Устово, Смолянско. От дълги години е главен надзирател на каменната кариера "Гьоновец" - работен обект край Ст.Загора. Побойник и садист. Поради големия му обем е наричан "Дебелия".

Брат му бил от 1957 до 1960г. началник на затвора в Пазарджик, след това заради рушвети и кражби е уволнен!

15. Старшина..../по прякор "Бургазлията"/. Роден през 1930/31г. в Бургас. Дълго време е бил надзирател в Бургас. От 1968г. е надзирател в работилницата за коване на щайги към затвора.

Мълчалив и скромен, но подъл и хаплив.

16. Старшина Ваклин Ваклинов. Роден през 1924/25г. в Ст.Загорско. От дълго време е надзирател в дърводелския цех на затвора. Мълчалив, но много подъл. Наказва и бие затворниците.

Той е невменяем, луд и е известен под прякора "Вак".

17. Сержант Минчо.....Роден през 1934 или 1935г. в Ст.Загорско. От дълги години е надзирател на портала на затвора. Държи се със затворниците сравнително добре.

18. Старшина Сиво Сивов. Роден през 1927/28г. в с.Калояновец, Ст.Загорско. От дълго време е главен надзирател на каменната кариера "Калояновец". Много гаден и коварен. Често наказва и бие затворниците.

19. Старшина Георги Господинов. Роден през 1922г. в Ст.Загорско. По професия зидар. От дълги години е надзирател в "Салон В". Рядко добър и човечен. Помага на затворниците.

20. Старшина Коджаманов. Роден през 1915/16г. в Стара Загора. От циганското малцинство. Бивш хлебар. Надзирател в затвора от 1949г. Много жесток. Наказва и бие затворниците. Поставил се е в услуга на Държавна сигурност и на разузнаването.

21. Старшина Иван Гичев. Роден през 1924/25г. в Ст.Загорско. Ограничен и невъзпитан, без никаква култура. Тормози и бие затворниците. От май 1972г. е надзирател в "Салон А".

22. Старшина Гичо Гичев /син на старшина Ив.Гичев, тук №21/. Роден през 1948г, в Ст.Загорско. От май 1972г. е надзирател на политическите затворници. Нахален и груб.

#### Бивши надзиратели:

1. Старшина Иван Георгиев. Роден през 1930г. в с.Яворово, Ст.Загорско. От 1954г. е надзирател в "Салон Б". Побойник и звяр. Често наказва и бие затворниците. Участвувал е в убиването на политически затворници!

През 1973г. е убил брат си с брадва заради лозе, след което се самоубил.

2. Старшина Нейчо Нейчев. Роден през 1918г. в с.Кирил-Методиево, Ст.Загорско.

Надзирател на политическите затворници още от 1951г. Много гаден и подъл. През 1970г. е пенсиониран.

Подписване на "Обещание" в затвора

Предлага се на почти всички затворници - независимо политически или криминални. Криминалните приемат и подписват. Една част от политическите затворници също приемат и подписват -това са най-често слабохарактерните или хора със силно разклатено здраве. Бившите членове на партията и лицата, които са заемали отговорни длъжности са били задължени от управата да подпишат това "обещание". Дори и когато са били осъдени за шпионаж.

Една част от затворниците от турското малцинство също подписват. Така например през 1971г. от около 50 млади турчета намиращи се в затвора 30 приели да подпишат. Обещава им се предсрочно освобождаване от затвора. Това демагогско обещание сетне не се изпълнява!

През 1971г. само 52 души затворници отказаха да подпишат "обещание".

Подписалите "обещание" имат следните предимства:

Редовно свиждане с близките си, могат да получават редовно колети и писма, позволява им се разходка в двора, могат да гледат всяка вечер предаванията по телевизията.

Останалите затворници имат "право на телевизия" само веднаж в седмицата.

#### Ръководители на БЗНС, минали през затвора:

В 1958г. тук са доведени от затвора и Пазарджик:

1. Железан Райков. През лятото на 1960г. той отново е пратен в затвора в Пазарджик и от тук на 19 май 1961г. е освободен.

2. Желю Динев. През лятото на 1960г. е пратен в затвора в Плевен, от където с амнистия е бил освободен в декември 1962г.

На 27 януари 1960г. тук е доведен от затора в Пазарджик Иван Костов. На 4 януари 1961г. е изпратен в затвора в Плевен и от там е освободен на 8 февруари 1962г.

Дейци на БКП, минали през този затвор

Следните лица, осъдени по процеса на Трайчо Костов през есента на 1949г. са минали през затвора в Стара Загора:

1. Петко Кунин - бивш министър и член на Политбюро.
2. Иван Стефанов - бивш министър на Финансите.
3. Сакеларов - бивш министър на тежката индустрия
4. Петров - бивш заместник-министър на Финансите

Всички се ползували с привилегии в затвора. Специално Иван Стефанов имал самостоятелна килия, чел лекции на затворниците /и винаги бил освиркван от тях/.

Петко Кунин се държал подло. Показал се като долен страхливец и нагаждан .

През 1953г. Сакеларов починал. Има версия, че е починал от собствена смърт. Според другата версия - той е отровен. Държан е дълго време в лазарета на затвора. Останалите трима са освободени през март 1954г.

## **ИЗЯВЛЕНИЯ**

На Иван Благоев Копаранов. Роден на 10 май 1945г. в с.Белчин, Самоковско, образование - средно, по професия машинен техник. В Софийския затвор е бил от август 1965 до август 1967г. Бил е осъден на три години за бягство и през границата.

През май 1968г. направил опит да избяга в Югославия, заловен и осъден на една година затвор. Излежал присъдата си в Софийския затвор до май 1969г. Освободен, прави втори опит за бягство. Пак е заловен и осъден на три години затвор. От май 1969 до октомври 1971г. е бил в затвора в Стара Загора. От 16 февруари 1972г. е емигрант в Италия.

Иван Копаранов заявява:

По големина и важност, политическият затвор в Стара Загора се нарежда на второ място след Централния затвор в София. Напоследък голяма част от политическите затворници с тежки присъди са настанени в затвора в Стара Загора. В този затвор има две важни групи политически затворници:

1. Бивши активни членове на партията имали отговорни длъжности, осъдени в повечето случаи за шпионска дейност.
2. Активни членове на БЗНС, бивши отявлени националисти - монархисти и дейни опозиционери - антикомунисти - осъдени главно за конспиративна дейност. Когато аз бях в затвора, там се намираха следните по-важни затворници:

### Бивши членове на БКП

1. Петър Георгиев Стефанов. Около 50 годишен, роден в Михайловград. В миналото е бил активен член на партията. Заемал отговорни длъжности в Министерството на Външната търговия. Личен приятел на Живко Живков, който го и протежирал.

От 1963 до 1969г. работил в споменатото министерство. През есента на 1969г. бил назначен за търговски представител в Съединените Щати. После заповедта е отменена и той е пратен за заместник-търговски

представител в СССР. През октомври 1969г. е арестуван в Москва, върнат в България, обвинен в шпионаж в полза на Западна Германия и осъден на 20 години затвор. Изтърпява присъдата си в затвора в С.Загора. Управата на затвора го третира много добре, председател е на отряден съвет. Той се държи гадно спрямо затворниците, върши услуги на управата на затвора и на Държавна сигурност. Вербува между младите политически затворници доносчици и шпиони за милицията.

2. Атанас Георгиев Атанасов. Около 35-37-годишен. В миналото активен член на партията. Дълги години е работил в редакцията на вестник "Работническо дело", после е бил преподавател в един научен институт в София. През есента на 1969г. арестуван, обвинен в шпионаж в полза на Югославия и през ноември 1969г. е осъден на

15 години затвор. Атанасов имал роднини в Югославия, които често посещавал. Вероятно така е бил завербуван от югославското разузнаване. Бил доста заможен. Имал собствен разкошен апартамент на гара Искър, а също и голямо вилно място в местността - "Мечката" - близо до Самоков. В тази зона имат вили партийни ръководители, генерали, дипломати и други големци на режима.

Изтърпява присъдата си в затвора в Стара Загора. Ръководителите на затвора го третират добре. През декември 1969г. е поставен за редактор на месечното списание "Прелом", което да издава в затвора. Преди него това списание беше редактирано от бившия полковник Иван Велчев - подсъдим от групата на генерал Цвятко Анев, Държи се лошо спрямо затворниците. Служи за доносчик на ръководителите на затвора и на Държавна сигурност. Работи в дърводелския цех на затвора.

3. Стефан Савовски. 50-52 годишен, роден в Пирдопско, живущ в София. В миналото е активен член на партията. Дълги години е работил в Министерството на Външните работи като закупчик. Живее разкошно. Имал собствен апартамент в квартал "Хаджи Димитър" в София.

През есента на 1969г. арестуван и обвинен в шпионаж в полза на Гърция /според някои, на Западна Германия/. През пролетта на 1970г. е осъден на 18 години затвор и 11,000 лева глоба за ощетяване на държавата.

Присъдата си изтърпява в затвора в Стара Загора. Държи се сравнително добре, въпреки че ръководителите правиха опити да го вербуват. Напоследък е уморен и отчаян, и не е изключено да приеме сътрудничество с управата или с Държавна сигурност.

4. Стефан Бояджиев. 68-70 годишен, роден в Русе. В миналото активен член на партията /още от 1923г./. Преди 9 септември 1944 година е помагал на нелегални дейци на БКП. Дълги години работил като предприемач в строителни организации в София.

Дъщеря му е певица и работи в Западна Германия. Той често я посещавал. При последното му връщане от Германия, през 1969г. бил арестуван и обвинен в шпионаж в полза на Западна Германия. Осъден на смърт, но после помилван и присъдата заменена с 20 години затвор.

Присъдата си излежава в затвора в Стара Загора. Държи се гадно, протеже на ръководителите, на които служи за доносник. Нервен и сприхав, в началото псуваше и недоволствуваше от партията и режима ,казваше, че бил наклеветен, но бързо се приспособи.



5. Иван Димитров Белчев. Бивш полковник от армията. Около 50-52 годишен от Врачанско. В миналото много активен член на партията, в затвора е бил и преди 1944г. Изпълнявал е важни длъжности - първо е бил началник кабинета на министъра на Народната отбрана, после началник на отдела "Бронирани войски" при Министерството на Народната отбрана. Участник в неуспелия опит за преврат на групата висши офицери. Твърди се, че той е организатора на конспирацията. Арестуван през април 1965 г., през юни същата година е осъден на 15 години затвор.

Изтърпява присъдата си в затвора в Стара Загора. В затвора се държи двулично - от една страна се подчинявал и нагаждал към управата, от друга търсил контакт с политическите затворници, пред които се представял за отчаян и разочарован от комунизма и че е готов отново да организира преврат и т.н. Правил опити да вербува млади затворници за шпиони на управата. Ръководителите го протезират открито. До декември 1969г. бил редактор на списание "Прелом", а след това поставен за библиотекар.

#### Активни антикомунисти

1. Петър Пасков. Около 55 годишен. Роден в с.Суворово, Варненско. Активен член на БЗНС във Варна. Дълги години е бил по затвори и лагери. През есента на 1969г. е арестуван и обвинен в дейност срещу режима. Осъден на 15 години затвор. Изтърпява присъдата си в затвора, държи се отлично.

2. Ангел Герджиков. Около 35 годишен, родом от с.Преселци, Варненско. Активен член на БЗНС. Осъден заедно с Пасков на 4 години затвор. Държи се добре.

3. Петър Попстоилов. 58-60 годишен, роден в с.Куклен, Пловдивско. Активен член на БЗНС. Ръководител на конспиративна група в Асеновградско. Арестуван през пролетта на 1968г. и осъден на 6 години затвор.

Изтърпява присъдата си в този затвор. Държи се много добре.

4. Петър Гошев. 26-годишен, роден в с.Куклен. Член на споменатата конспиративна група. Осъден на 7 години затвор. Изтърпява присъдата си в този затвор и се държи добре.

5. Владимир Гошев. Брат на Петър Гошев роден през 1946г. в с.Куклен. Като Член на конспиративната група е осъден на 5 години затвор. Намира се в същия затвор, държи се добре.

6. Иван Керемидчиев. Около 38-40 годишен, родом от Несебър. Работил като художник в Пловдив. Като член на групата е осъден на 9 години, после присъдата му е намалена на 7 години. Намира се в същия затвор и се държи добре.

7. Любен П. Собаджиев. Роден през 1945г. в Русе. Студент в Софийския университет. Арестуван през пролетта на 1969г. и обвинен като ръководител на група, която разпространявала позиви /писани на ръка и на циклостил/ между студентите. Осъден на 5 години затвор.

Изтърпява присъдата си в затвора, държи се добре.

8. Жерминал Чивиков. Около 25-годишен роден в Русе. Като член на същата конспиративната група осъден на три години затвор. Намира се в същия затвор, държи се добре.

9. Петър Бояджиев. Около 30-годишен .

Роден в София. Безпартиен. Арестуван през есента на 1968г., обвинен в конспиративна дейност и шпионаж, осъден през януари 1969г. на 12 години затвор. Изтърпява присъдата си в затвора в Стара Загора, държи се добре.

10. Александър Марий Иванов. 30-32 го дишен, роден в София. Осъден с групата на Фосколо на 10 години, затвор. Намира се в този затвор и се държи добре.

11. Алфред Фосколо. Роден през 1942г. в България, но френски поданик. Обвинен като ръководител на споменатата група и осъден на 15 години затвор. Освободен в 1971г.

12. Георги Атанасов Заркин. Около 35 годишен. Роден в с.Бели Искър, Самоков ско. По професия фоторепортер. Работил в редакцията на вестник "Земеделско знаме". През 1965г. арестуван и обвинен в разпространяване на циклостилни позиви срещу режима. Осъден на 9г. затвор. Държал се добре. През 1974г. получил вътрешна присъда още 8 години затвор - по член 109 на Наказателния закон - за образуване на нелегална група в затвора.

В затвора се намира голям брой затворници, осъдени както споменатите вече за дейност срещу режима, но не си спомням други имен, а на някои затворници не можах да науча имената. Един младеж от Пазарджик, например, на име Георги беше с присъда от 20 години, изолиран в килия №11.

### **ПРОТЕСТНА МАНИФЕСТАЦИЯ В ЗАТВОРА**

Станала е на 16 юни 1963г. /неделя/ и 21.35ч. Причини за нея са били лошите условия в затвора, лошите отношения на персонала към затворниците, събирането на голям брой политически затворници в този затвор /от лагера Белене и други затвори/, дадената амнистия на българските политически емигранти, намиращи се в западните страни, изказването на Тодор Живков пред конгреса на Комсомола, по въпроса за амнистирането и освобождаването на затворниците през есента на 1962г. Ръководителите на този затвор си служели с подлост и интриги, с терор и жестокости. Под претекст за разпит, често са били викани затворници в управата късно вечер, а всъщност са били подлагани на тормоз и мъчения.

На 16.06.1963г. от килия №106 е бил повикан на такъв "разпит" затворникът Тотко ..... Милиционерите и агентите са го били с тояги. Затворниците чули това и решили да започнат протест.

Тотко често отварял с едно желязо шпионките на килиите, вечер, след като надзирателят си отиде и разговарял със затворниците. Милицията открила това и поискала да го накаже...

В споменатия час затворниците започнали да удрят с кофите и други предмети по вратите на килиите, през прозорците викали за помощ. От много прозорци се чували викове "Да живее свободата!", "Смърт на комунизма!", "Смърт на диктатурата!", "Да живее Гемето!", "Търсим помощ от Запад!" и т.н.

Това продължило около един час. Целият затвор ечал от викове и лозунги на разбунтувалите се затворници, които били около 600 души.

Управата на затвора направила опит да потуши бунта, но безуспешно. Дежурните милиционери в двора и на наблюдателните кули насочили автоматите си срещу прозорците на килиите. Затворниците започнали да викат срещу тях. "Нима ще се решите да убивате ваши невинни братя!". Никой от милиционерите не стрелял.

В съседната на затвора сграда се помещавал Консервният комбинат "Петко Енев". По това време работниците били там на банкет. Като чули викове и писъци в затвора, те предположили, че милиционерите тормозят затворниците и решили да им се притекат на помощ. Много работници се натрупали пред вратите на затвора, някои носели колове, дървета и други предмети и искали да разбият вратата и влязат в затвора. Кордон от въоръжени милиционери ги спрял, обяснили им, че затворниците се бунтуват и така заставили работници да си отидат.

Протестът на затворниците продължил почти цялата нощ. Затворът бил държан под обсада от страна на милиция.

Началникът на затвора, подполковник Андон Георгиев, същата вечер бил на театър със съпругата си. Уведомен за бунта, той оставил жена си в театъра и бързо пристигнал в затвора. С група въоръжени милиционери той влязъл в двора, и на няколко пъти отправял апел към затворниците да спрат протеста. Временно положението се усмирил, но после протестите продължили с прекъсване цялата нощ.

Към 7ч. сутринта протестите се преустановили. На 17 юни началникът отишъл в килията на Тотко и го попитал какво се е случило, защо затворниците протестират. Тотко се оплакал, че вечерта милиционерите го били жестоко без причина. Началникът го поканил да излезе от килията си, но той отказал. Затворниците чули това и по знак на затворника Атанас Табаков /родом от Бяка Слатина/, отново започнали да викат и да удрят с кофите по вратите, прозорците и стените на килиите. От 7 до 9 часа на 17 юни 1963г. затворът отново ечал от викове и удари с кофите...

Началникът на затвора и няколко милиционери успели да изведат Атанас Табаков от килията, а също и няколко други затворника, отвели ги в мазето на затвора и там ги били жестоко. Цели 48 часа битите останали в мазето в безсъзнание...

С прекъсвания протестите продължили два дни. Голям брой затворници били изваждани от килиите, откарвани в мазето и бити.

Чак на третия ден в затвора дошел прокурорът, посетил всички килии и разговарял със затворниците. Той ги питал защо протестират, и те му обяснили. Прокурорът вместо да се яви в тяхна полза, започнал да прави следствие и търсел да установи имената на организаторите на бунта и протестите. Затворниците изтъкнали, че единствен виновник е началникът на затвора Георгиев, който се отнася нечовешки със затворниците и лично ги бие.

Прокурорът изобщо не обърнал никакво внимание на тези оплаквания.

Няколко дни след това в затвора дошла анкетна комисия от Министерството на Правосъдието и от ЦК на БКП. Тя имала за цел да разследва случая ни. Началникът изобщо не им позволил да разговарят с

пребитите в мазето четирима затворници начело с Атанас Табаков. Георгиев заявил, че те били дисциплинарно наказани, че изобщо не са бити, че били добре и редовно получавали храната си.

После се подразбрало, че анкетната комисия е установила истината, но е избегнала да я каже публично. Разговаряйки със затворниците комисията искала да замаскира всичко и да оправдае управата на затвора.

Няколко дни след случая се разбрало, че майор Георгиев е наказан с глоба в размер на едномесечна заплата. Уволнени били и трима от надзирателите на затвора - за жестокия пбой над четирмата затворници в мазето.

Заслужава да се отбележи, че през време на протестната акция затворниците проявили кураж и солидарност. През цялото време те отказали да получават храна. Заплашвали онези, които приемат, че ще ги линчуват и бият с канчета и кофи. Мнозинството от затворници отказали да приемат храна.

Не били солидарни с масата само няколко висши офицери /генерали и полковници/, намиращи се с присъда в затвора. Те се правили, че не чуват и са получавали храната. Въздържали се дори да участвуват в протестите, останали безучастни в килиите си, криели се и изобщо не се присъединили към бунта на затворниците!

Сведенията са дадени от Георги Марков Тодоров, роден на 13 декември 1926г. в с.Митровци, Михайловградско. Той е прекарал в затвора в Стара Загора от май 1961 до септември 1964г.

Горните факти бяха потвърдени и от други емигранти, които се намирали по време на протеста в този затвор:

Серафим Крумов Георгиев, роден на 18 декември 1937г. в с.Лешко, Благоевградско, емигрант в Италия от 25 юли 1965г. Прекарал в този затвор от юни 1961 до август 1964г.

Райко Иванов Роглев, роден на 6 февруари 1927г., в с.Костиево, Пловдивско, емигрант в Италия от 28 септември 1965г. Прекарал в затвора в Стара Загора от януари 1963 до октомври 1964г.

Според Серафим Георгиев, след прекратяването на бунта около 20 затворници са били карцирани и жестоко бити. Между тях, освен Атанас Табаков, били: Карабашев от Варненско, Минко Петров Минков от Карловско, Борис Туршанов - от Санданско, Бай Пенчо...., Марин /с прякор "Коня"/ - от Варна, който по-късно избяга от затвора и премина нелегално в Гърция, както и други затворници.

## **ВТОРИ БУНТ В ЗАТВОРА В СТАРА ЗАГОРА**

Един бивш затворник разказва:

Поради силно завишени присъди на някои от затворниците, поради лошото отношение на администрацията към политическите затворници и в резултат на дискриминация при дадената амнистия през 1969г., в затвора в Стара Загора се стигна до втори открит бунт от страна на затворниците, Бунтът е станал на 8 октомври 1969г. и в него са взели участие една част от политическите затворници. Той е резултат на дейността на организацията, която е била създадена от младежите: Петко Чобанов,

Димитър Карамфиловата, Атанас Петров /Шарана/, Кръстю Атанасов, Недю Тодоров, Ганчо Димитров, Марин Стоянов и Васил Димитров.

Осем души изразили своето недоволство с открит бунт против администрацията и редът. Към 21ч. вечерта, след вечерната проверка, учениците от Основното училище към затвора, излизайки от учебните стаи, предварително подготвени и въоръжени с железни пръчки и други остри предмети, нападат дежурния надзирател - старшината Георги Ботев, който се намирал на "колелото", отнемат му ключовете, отварятелиите на политическите затворници и подканят желязниците да се присъединят към бунта. Една част излезли от килиите и отишли на "колелото", скандирайки по адрес на управата: "убийци", "садисти" и пр. Споменатите осем души продължили да действуват. Те обезоръжават останалите надзиратели и дежурния по затвор офицер - лейтенант Кънчо Нанев и продължили към външния портал на затвора.

Охраната на портала, обаче, ги посрещнала с огън. Това ги заставило да се върнат, и да търсят друг начин за спасение. Минават през страничната врата на затвора и се озовават в двора, където се намира дърводелната. Алармиран, постът на наблюдателната кула открива огън по тях и те били принудени да се скрият в дърводелната. След няколко минути дърводелната била обкръжена от въоръжени милиционери, повикани от Окръжното управление на МВР в Стара Загора. Те били въоръжени с автомати и тежки картечници и принуждават бунтуващите се затворници да се предадат. Шестима се предали без да се съпротивляват, докато Петко Чобанов и Димитър Карамфилов се хвърлили от втория етаж в празното пространство на асансьора на дърводелната. П.Чобанов починал на място, а Димитър Карамфилов бил заловен от милиционерите със счупени крака. В затвора имаше слух, че Петко Чобанов е бил заловен от милиционерите и хвърлен от втория етаж на дърводелницата. Това е било изнесено от старшината Рачо Банков/.

Трупът на Петко Чобанов, противно на обичаите в затвора, е бил даден на домашните му да го погребат в родното му село. Приятелят на бащата на П. Чобанов - Георги..... държал надгробно слово при погребението. По-късно той бил осъден на три години затвор и се намирал в затвора в Стара Загора!

#### КРАТКИ ДАННИ ЗА ПЕТКО ГЕОРГИЕВ ЧОБАЦОВ

Роден на 1 януари 1941г. в с.Сив Кладенец, Кърджалийско. Тринадесет годишен, през 1954г. избягал в Гърция. От там емигрирал в Белгия. Тук го издържал Петър Георгиев, също емигрант. Записал се да учи френски език, но поради малолетност и липса на сериозна политическа подготовка решил да се върне в Гърция. Там изпаднал в отчаяние и решил да се върне нелегално в България. В България бил арестуван в родното му село и осъден на една година затвор. Присъдата си изтърпял в Софийския централен затвор.

През 1959г. отново заминава нелегално в Гърция, превеждайки през границата няколко души антикомунисти. Гръцките власти го върнали обратно в България. Българската милиция го арестувала и отново е осъден на четири години затвор, обвинен в шпионаж. Тази присъда той изтърпял в затворите в София и Стара Загора.

През есента на 1962г., когато се намирал в затвора в Стара Загора и му оставали още три месеца от присъдата той се поставил в услуга на група затворници, които подготвяли бягство.

Чобанов прави и трети опит за бягство в Гърция през юли 1963г. Бил заловен в Хасково поради предателството на Любен.../от Балчик/ и Велю Иванов /от същия град/.Осъден е на 16 години затвор. Присъдата си изтърпявал в затвора в Стара Загора - до деня на бунта - 8 октомври 1969г.!

Сведенията са доставени от Стойчо Георгиев Стефанов, роден на 15 април. 1938г. в с.Топчии, Разградско. По професия механик. Съпроцесник на П.Чобанов, осъден третия път през юли 1963г. С.Георгиев е емигрант от 1973г.

## **ЗАКРИТИ ЗАТВОРИ**

Със специално Постановление на Министерския съвет през септември 1953 бяха закрити затворите в следните градове:

- 1.Видин
2. Лом
3. Русе
- 4 .Шумен /новия затвор/
5. Варна /стария затвор/
6. Нона Загора
7. Ямбол
8. Хасково /закрит в 1954г./
9. Пазарджик
- 10.Горна Джумая
11. Неворкоп

Въпреки това, понеже тези затвори са съществували като част от репресивната система от лагери и затвори в България и понеже през тях са преминали десетки хиляди български граждани,ние ще опишем накратко някои от тях в настоящата книга.

## **ЗАТВОР В ШУМЕН**

Този затвор съществуваше и преди 1944г. като военен. В него излежаваха присъдата си военни лица, осъдени от военни съдилища. След 1944г. той бе превърнат в политически затвор, където изтърпяваха присъдата си видни политически личности. Тук са били:

- 1.Иван Костов. На един процес през февруари 1952г. е бил осъден на 20 години затвор. Тука е престоял до август 1953г., когато е бил изпратен в лагера Белене.
2. Васил Чинин. Областен организатор на Земеделския Младежки Съюз в Пловдив. Със присъда от Пловдивския съд изпратен тук през лятото на 1951г. През юни 1953г. е преместен в лагера Белене.
3. Коста Горбанов. Народен представител от опозицията /БЗНС/ от Еленска околия. Тук е докаран вероятно през лятото на 1951г. През декември 1952 е починал в този затвор. Затворът е закрит през септември 1953г.

## **ЗАТВОР В ЛОМ**

Стар затвор от преди 1944г., предназначен предимно за политически затворници. След 1944г. е само за политически затворници. Тук са били задържани известно време голям брой активни членове на ЗМС и БЗНС, както и други опозиционери през периода 1947 - 1951г.

Условията на живот тук били много лоши!

Началник на затвора през периода 1951 - 1953г. е лейтенант.... Гюров, роден през 1920г. в Трънско. След закриването на затвора /през септември -1953г./, Гюров изпълнявал продължително време отговорна длъжност в лагера Белене. През негово време са извършвани системни зверски побоища над лагеристите. Бивш лагерист от лагера Белене разказа, че новопристигащите са посрещани на портала на лагера от Милиционери на коне, милиционери изроди, въоръжени със здрави прътове. Лагеристите са принудени да тичат по посока на лагера, а милиционерите ги преследват и бият с пръта по главата докато лагеристите паднат; често с конете са прегазвали падналия лагерист. Може да се предположи, че вдъхновителят на такова "ефектно" посрещане на Новодошлите лагеристи е бил именно Гюров!

Затворът в Лом е закрит през септември ри 1953г.

## **ЗАТВОР В РУСЕ**

Стар затвор от преди 1944г. В него в миналото са държани предимнокриминални затворници.

След 1944г. тук са затваряни политически затворници.

Началник на затвора от юли 1949г. до септември 1953г. е майор...Ханджийски!

След закриване на затвора Ханджийски е назначен за началник на лагера Белене. Майор Ханджийски е роден през 1917 или 1918г. в с.Ръждавица - Кюстендилско. На служба в милицията е след 1944г. От дек.1948 до май 1949г. е началник на лагера "Богданов дол" - с чин капитан. След това е бил на началник на затвора в Русе. През това време бил произведен майор. От октомври 1953 до лятото на 1955г. е началник на лагера Белене. След есента на 1955г., с чин подполковник, е на отговорна работа в Министерството на Вътрешните работи в София.

Затворът в Русе е закрит през септември 1953г.

## **ЗАТВОР В КЮСТЕНДИЛ**

През 1941 - 1944г. в Кюстендилския затвор са държани голям брой политически затворници, както и лица под следствие, обвинени в политически деяния. След 1945г. през този затвор са преминали всички арестувани активни опозиционери от Кюстендилски окръг, на които е водено следствие от политически характер. В сегашния Кюстендилски окръг тогава са влизали околиците: Кюстендилска, Дупнишка, Радомирска, Пернишка, Брезнишка и Трънска.

Към този затвор съществуваше болница за затворници. В нея са били настанявани и лекувани тежко-болни затворници от всички затвори в страната.

Болницата и затворът са закрити през есента на 1962г.

## **ЗАТВОР В СЛИВЕН**

До 1944г. този затвор е използван като политически. Паралелно с това, той е бил и военен затвор, за осъдени военни лица. За същите цели е бил използван и след 1944г. В Сливенския затвор са престояли известно време функционери и деятели от бившия режим. След 1946г. тук са били докарани осъдените военни лица от организациите "Военен съюз", "Цар крум", "Неутрален офицер" и др. По-късно след 1947г. през този затвор преминаха голяма част от ръководителите на БЗНС, БРСДП, активни опозиционери, бивши народни представители от обединената опозиция и др. Някои от тях излежаваха присъдите си след явни или тайни процеси, а други са били само под следствие.

Ето имената на някои от опозиционните деятели, които са престояли известно време в Сливенския затвор:

### От БЗНС

1. Рангел Даскалов. Народен представител от опозицията /БЗНС/. В затвора е от юни 1947 до август 1951г., когато е бил убит. Официалната версия е, че той е починал от естествена смърт.

2. Трифон Кунев. Поет и писател. Народен представител от опозицията /БЗНС/. В затвора е от юни 1948г. до есента на 1952 /или до пролетта на 1953/, когато е бил освободен. Тежко болен, любимият народен поет е починал наскоро след излизането му от затвора.

3. Недялко Атанасов. Народен представител от опозицията /БЗНС/. В затвора е от лятото на 1948 до май 1949г., когато е пратен в лагера Белене, от където е освободен през септември 1955г. През есента на 1956г. е отново арестуван и осъден. Излежавал тук присъдата си. През юни 1958г. починал в затвора.

4. Кръстю Зарев. Организатор на ЗМС. В затвора е от лятото на 1947г. до есента на 1948г. Освободен, той е известно време нелегален. През юни 27 8

1949г. емигрирал.

### От Социалдемократическата партия:

1. Кръстю Пастухов. Водач на БСДП. Осъден на пет години затвор за статията му "Не ме изкушавайте.лицемери!". В този затвор е бил от лятото на 1946 до 14 май 1949г., когато е бил удушен в килията от затворника-криминалист Антон Попантонов.

2. Коста Лулчев. Водач на БСДП.

3. Иван Копринков. Бивш народен представител от опозицията /социалист/

4. Иван Търпанов. Бивш народен представител от опозицията /социалист/  
Анархисти

1. Атанас Смилеков Бекяров. Роден през 1921г. в Благоевград. В затвора е от март до септември 1949г.

### Свещеници:

1. Иван Шивачев

### Безпартийни

1. Д-р Борис Петков. Секретар на Лигата за защита правата на човека. В затвора е от 1947 до края на 1948г.



## Офицери

1. Генерал Кирил Станчев. През лятото на 1946г. е съден с групата "Цар Крум". През юни 1947г. съден с "Неутрален офицер". Обвинен като организатор на втората група и осъден на доживотен затвор. В Сливенския затвор прекарал от лятото на 1946 до пролетта на 1952г., след това е изпратен в лагера Белене, където е останал до октомври 1953. От октомври 1953 до 3 септември 1959г. е държан в затвора в Пазарджик. Освободен през април 1968 и починал в София. През този затвор са преминали почти всички офицери, осъдени в процесите на споменатите военни конспирации

Забележка: Ангел Държански - бивш министър и народен представител от опозицията /БЗНС/ е осъден на 20 години затвор през февруари 1952г. заедно с група дейци от БЗНС. Държански престоял тук известно време, след което от февруари 1952 бил в затвора в Плевен /до пролетта на 1955г. /до 1958г. е в затвора в Пазарджик. От 1958г. до 4 септември 1959г. е в затвора в Сливен. От тук е бил освободен и починал на 5 юни 1964г. в София.

Криминалният затворник Антон Попантонов е бил използван от милицията в този затвор за нанасяне на побой и за измъчване на известни политически затворници. Според някои бивши затворници той убил по нареждане на управата на затвора Кръстю Пастуков и Рангел Даскалов. И двамата са били удушени в килиите им.

## **Управа на затвора**

Началник от 1944 до 1946г. е бил Подполковник Никола Гигов. Бивш партизанин, след 9 септември 1944г. е произведен в офицерски чин.

От 1946 до 1949г. началник е майор Иван Маринов. След 1949г. Маринов и е назначен на отговорна работа в Министерството на Вътрешните работи.

## Зам.-началници

Капитан ....Асенов /по политич. част/

## Надзиратели

1. Стомн Демнянов 2. Богдан Цветанов

Началник от март 1949 до 1953 е майор ...Мъндов /или Мъндев/. Роден през 1905г. в Сливен

Той до 1949г. е бил началник на Държавна сигурност в Бургас. През 1953г. Мъндов бил уволнен. Причината била следната: съпругата му забременяла от един файтонджия в Сливен. Той открива това, вика файтонджията в кабинета си и го заплашва да признае. Файтонджията отказал, Мъндов повикал съпругата си на очна ставка. Тя се намерила в неудобно положение, извадила пистолета си и застрелва бившия си любовник. Била осъдена на 20 години затвор, а Мъндов на 6 месеца затвор и бил уволнен.

## Надзиратели

1. Георги Василев. Роден през 1917/18г. в Сливенско. Към затворниците имал много лошо държане.

Началник от 1953 до 1956г. бил Под -подполковник Господин Господинов. За него не разполагаме с данни. Знае се само, че преди да стане началник

на затвора в Сливен, дълги години е бил на служба в затвора в Стара Загора с чин майор...

### **ИЗЯВЛЕНИЯ ЗА ЗАТВОРА В СЛИВЕН ОТ**

Методи Йорданов Иванов, роден през 1923г. в село Баня - Михайловградско

От 6 септ.1944 до 20 окт.1945г. кипях нелегално в България, след което успях да премина през Македония и да стигна на гръцката граница. Там бях заловен от югославските граничари и затворен в затвора в Щип. На 2 януари 1946г. бях предаден на българските власти. Осъден бях на 8 години затвор. От 8 ян.1946 до 6 ян.1950г. прекарах в затвора в Сливен. През това време тук се намираха голям брой политически затворници, както и офицери от военните конспирации "Цар Крум" и "Неутрален офицер". Бях известно време в една килия със следните лица: Майор Иванов - от София, осъден за конспирацията "Цар Крум",

Поручик Георги Маринов - от София, осъден по същата конспирация.

Поручик Стефан Янков - от Пловдив, осъден по същата конспирация.

Зная също, че по това време в затвора имаше голям брой офицери, осъдени по конспирацията "Неутрален офицер". Такива например бяха: Генерал Кирил Станчев, Поручик Йордан Ангелов - от Сливен,

Поручик Антон Аврамов и други офицери, чиито имена не си спомням.

През времето, когато се намирах в затвора, началник беше майор Иван Маринов. Негов заместник по политическата част беше капитан Асенов, а надзиратели /ключари/ бяха: Стоян Демнянов и Богдан Цветков.

Режимът в затвора беше тежък и непоносим. Затворът имаше три етажа: на третия етаж се намираха политическите затворници, на втория - затворниците с по-леки присъди - до 5 години. В западното крило на втория етаж имаше жени затворнички.

В някои килии имаше от 6 до души затворници. Спяхме на дървени нарове, върху мръсни сламеници. Имахме право на половин час разходка на двора, но много често ни наказваха и по 10-15 дена не ни позволяваха да излезем от килиите. По време на разходката ни забраняваха всякакъв разговор между нас.

### **БОЛНИЦИ ЗА ЛЕКУВАНЕ НА ЗАТВОРНИЦИ**

За лекуване на затворниците съществуват две болници - едната към Централния затвор в София, а другата -към политическия затвор в Пазарджик. В болницата в София се лекуват всички заболявания, с изключение на белодробни и нервни разстройства. В Пазарджик се лекуват изключително белодробни заболявания. Нервните разстройства се лекуват в три психиатрически болници :

1. Болница по неврология и психиатрия в София, в кв.4-ти клм.
2. Болница по неврология и психиатрия в с.Курило, Софийско.
3. Болница по неврология и психиатрия е Ловеч.

В тези болници има арестантски отделения, в които се лекуват затворниците .

До 1962г. болница за затворници съществуваше и в Кюстендил, към Окръжния затвор. Тя бе закрыта през есента на 1962г. заедно със закриването на затвора.

#### 1. БОЛНИЦА В СОФИЯ /4-ти клм./

Прикрепена е към Централния затвор. Помещава се в едно от крилата на затвора, където се намират и канцелариите на отдел "Затвори" към Министерството на Правосъдието. Като персонал се използват затворници с висше или средно медицинско образование. Лекарите са офицери от милицията и Държавна сигурност. Използват се и някои лекари-специалисти за спешни случаи или за важни консултации.

Директор: Проф.д-р Емануил Иаранков, неговият домашен адрес: ул.Хан Омуртаг 6, София.

Главен лекар: д-р Иван А.Гетов /адрес в София: Бул.Г.Димитров, 67, тел.: 83 31 42/. Той е полковник от военно-медицинската служба към армията. Сътрудник на милицията и на Държавна сигурност.

Зам.-главен лекар: д-р Борис Мавродиев /адрес в София: Бул.Г.Димитров, 134, вход В, тел.: 83 40 37/.И той е полковник от военно-медицинската служба към армията и сътрудник на Държавна сигурност. Д-р Мавродиев е небрежен, нечистоплътен и тормози без причина затворниците. Той констатира смъртта на екзекутираните затворници. Това той върши по много оригинален начин - на екзекутирания затворник забива в сърцето дълъг металически шиш! Само след тази "проверка" той подписва смъртния акт. Металическият шиш се намира по всяко време на масата на д-р Мавродиев. Случаите на самоубийство той представя като "опити за бягство", при които се наложило затворникът да бъде убит.

Главен хирург: Д-р Аладжов. Полковник, хирург от Военната болница в София. Около 50-52 годишен, родом от София.

Под негово ръководство се извършват всички операции на болни затворници. Принципът му е: "Всичко трябва да бъде изрязано!". Докторът реже крака, ръце, каквото му падне... Така на затворника Стоян Стоянов, роден през 1936г. в София, работник, през 1976г. д-р Аладжов е отрязал един пръст, защото се оплакал, че боледува от ревматизъм!

Заслужава да се спомене и името на друг един "специалист" лекар, който "лекува" нервно разстроени затворници. Касае се до д-р Доцент Марина Славкова!

Д-р Славкова е родена през 1940 или 1941г. във Врачанско. Тя е братовчедка на инж. Иван Славков - зет на Тодор Живков и главен директор на Българската телевизия. Омъжена е за сина на Ради Найденов, член на ПП на БЗНС и бивш министър на Правосъдието.

Съпругът и е дипломат и от няколко години работи в българското посолство в Белград.

Д-р Славкова е заместник-главен лекар на Отделението "Съдебна психиатрия". През нейните ръце минават всички затворници и лагеристи, боледуващи от нервно разстройство. Пациентите си тя приема всеки вторник, в 9ч. в кабинета на главния лекар д-р Иван Гетов. След прегледа д-р Славкова и д-р Гетов решават в коя болница да бъде "лекуван" пациентът: в София, Курило или в Ловеч!

Друг важен "специалист" в затворническата болница в София е д-р Стефан Славов Дерменджиев, който не притежава диплома за лекар. Длъжността на този "лекар" е побойник и инквизитор.

## **2. БОЛНИЦА В ПАЗАРДЖИК**

И в тази затворническа болница се използват "специалисти" от рода на тези в болницата в София. Практикуват се абсолютно същите методи на "лечение".

С една дума, заболелите от туберкулоза по затворите граждани изобщо не се лекуват. След престой от няколко месеца /а понякога и само няколко седмици/ те се обявяват за "оздравели" и се връщат отново в затвора, откъдето са дошли.

**ЗА БОЛНИЦАТА В СОФИЯ НИ РАЗКАЗА** Асен Методиев Андонов, роден на 4 сеп. 1945г. в Драгоман, неженен, по професия дърводелец. Бил е в затвора от: ноември 1963г. до август 1964г. в София, Пловдив и Стара Загора; от март 1965 до март 1968г.- в Централния затвор в София; от ноември 1968 до ноември 1 972г. в Централния затвор в София. И трите пъти бил осъден за бягство през границата. Третият път е осъден на 4 години затвор. От затвора в София го прехвърлили на "лечение" в Психиатричната болница в София, квартал 4-ти километър. Там е прекарал пълни четири месеца от юни до септември 1970г., след това е бил върнат в затвора, за да доизлежи присъдата!

## **ОПИСАНИЕ НА БОЛНИЦАТА**

Болницата е придадена към Научно-изследователския институт по неврология и психиатрия намиращ се в София, Бул. Ленин, квартал 4-ти километър.

Институтът се помещава в няколко стари сгради. В института има две отделения - в едното се лекуват нервно болни, а в другото - душевно болни.

Болницата разполага с около 100 легла. През времето на моя престой всички легла бяха заети. Съществуват няколко отделения: мъжко, женско и детско, както и "съдебна психиатрия". Там именно се "лекуват" политическите затворници !

## **РЪКОВОДИТЕЛИ**

Директорът на болницата, проф.Емануил Шаранков е способен невролог. Той дава оценка за състоянието на болните и от него зависи лекуването и изписването от болницата. Веднаж или два пъти в седмицата той преглежда всички болни.

Началник е доцент д-р Кирил Милев, роден през 1922г., живущ в София. Способен невролог, който си гледа съвестно работата. С пациентите се отнася сравнително добре...

## **ОТДЕЛЕНИЕ "СЪДЕБНА ПСИХИАТРИЯ"**

Това е арестантското отделение на психиатрията. В него се "лекуват" ДУШЕВНО БОЛНИ ЗАТВОРНИЦИ, или пък граждани намиращи се под следствие в отделите на милицията и на Държавна сигурност в София.

Отделението разполага с около 20 легла, които винаги са заети. Тук се държат главно политически затворници от Централния затвор.

### **РЪКОВОДИТЕЛИ**

Началник на отделението е проф.д-р Петко Дончев, роден през 1924г. в София. Активен член на партията, но некадърен като лекар. Има млада жена. Той едновременно е началник и на психиатричната болница в с.Курило, Софийско. Главен лекар на отделението е д-р Марина Александрова. Родена през

1918г. в София. Държи се грубо и нахално с пациентите. В отсъствие на проф.Дончев, ръководи отделението и върши цялата дейност.

Заместник-главен лекар на отделението е д-р Славкова.

В това отделение има също и четирима милиционери и четирима санитарии с бели престилки. Под престилките си те носят гумени палки, с които "наказват" болните.

За лекуването на пациентите в това отделение се употребяват само български;и съветски лекарства - хлорозин и дйзепин. За сложни и тежки случаи се практикуват електрошокове.

Храната в това отделение е затворническа.

Забележка ; Асен Андонов пристигна нелегално в Италия на 4 май 1973г.

В лагера се намираше заедно с баща си и брат си и чакаше да емигрира в Норвегия. На 28 юли 1973г. той и един друг емигрант се разхождали близо до югославската граница, където били заловени от югославските граничари и държани 10 дена в затвора в гр.Копър.

Югославските власти насилствено върнали Андонов в България. В София е осъден на 8 години затвор. Понастоящем излежава присъдата си в Софийският централен затвор.

Иван Василев Сираков, роден на 11 юни 1929г. в София, инженер. От 20 ноември 1974г. е политически емигрант в Австрия.

Намирал се под следствие в милицията в София, под обвинение, че развива антикомунистическа политическа дейност. От началото на януари до края на март 1969г. бил държан на "лечение" в Психиатричната болница в София. Когато той се намирал в болницата, там бил "лекуван" и един професор от агрономическия факултет в София. Професорът бил обвинен в "Критика срещу политическия режим в страната".

### **БОЛНИЦА ПО НЕВРОЛОГИЯ И ПСИХИАТРИЯ КРАЙ с.КУРИЛО, СОФИЙСКО**

Стара болница с арестантско отделение, в което се държат на "лечение" политически затворници от Централния затвор в София.

Директор: проф.Петко Дончев -1969 - 1970г.

### **БОЛНИЦА ПО НЕВРОЛОГИЯ И ПСИХИАТРИЯ В ГРАД ЛОВЕЧ**

Стара болница отпреди 1944г.

След 9 септ. 1944г. тук е открито арестантско отделение, в което се държат на "лечение" политически затворници от Окръжния затвор в Ловеч, както и изселени лица в селата на Ловешкия окръг.  
В тази болница са били "леку-вани" болните лагеристи от лагера в Ловеч /1956 - 1962г./.

ПАРИЖ, 1979г.

ИЗДАНИЕ НА БЪЛГАРСКОТО ОСВОБОДИТЕЛНО ДВИЖЕНИЕ